

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

CHARAKTERISTIKA UČEBNÍHO FUNKČNÍHO STYLU

UČEBNIC PRO 1. STUPEŇ ZŠ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Lucie Filipová

Učitelství pro 1. stupeň základní školy

Vedoucí práce: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.

Plzeň, 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 26. června 2017

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala paní PhDr. Jaroslavě Novákové, Ph.D., za její ochotu, čas, který mi věnovala, a za cenné rady a připomínky, jež ve značné míře přispěly ke zkvalitnění této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	4
1 Vymezení pojmu učebnice	6
1.1 Stručný nástin vývoje učebnic	8
1.2 Základní funkce učebnice	9
1.3 Učebnice a její struktura	11
1.4 Metody výzkumu učebnic.....	12
2 Odborný funkční styl a jeho specifika.....	15
2.1 Učební funkční styl.....	16
3 Učivo českého jazyka pro 2. ročník ZŠ	18
3.1 Stručný náhled do RVP pro základní vzdělávání	18
3.2 Doporučené učební osnovy předmětu.....	19
3.3 Učební úlohy v českém jazyce.....	20
4 Výběr nakladatelství a konkrétních učebnic	22
4.1 Nakladatelství Alter	23
4.2 Nakladatelství Didaktis.....	24
4.3 Nakladatelství Fraus	24
4.4 Nakladatelství Nová škola	25
4.5 Nakladatelství SPN	26
5 Analýza učebnic a pracovních sešitů	28
5.1 Kritéria pro hodnocení učebnic.....	28
5.2 Analýza kvantitativních vlastností učebnic	31
5.2.1 Rozsah stran	31
5.2.2 Počet cvičení	32
5.2.3 Výchozí texty	32
5.2.4 Poučky.....	34

5.2.5	Ilustrace a další obrazový materiál.....	35
5.2.6	Slohová část.....	36
5.2.7	Analýza učebnic dle tematických okruhů	36
5.3	Analýza kvantitativních vlastností pracovních sešitů	40
5.3.1	Rozsah stran	40
5.3.2	Počet cvičení	40
5.3.3	Výchozí texty	41
5.3.4	Poučky.....	43
5.3.5	Ilustrace a další obrazový materiál.....	43
5.3.6	Analýza pracovních sešitů dle tematických okruhů.....	44
5.4	Závěr z kvantitativní analýzy.....	45
5.5	Kvalitativní analýza učebnic.....	47
5.5.1	Motivace.....	47
5.5.2	Členění obsahu	50
5.5.3	Metody výkladu.....	53
5.5.4	Grafická stránka a uspořádání	55
5.5.5	Neverbální prostředky	59
5.5.6	Srozumitelnost a přístupnost věku	60
5.5.7	Zpětná vazba	63
5.6	Kvalitativní analýza pracovních sešitů	66
5.6.1	Motivace.....	66
5.6.2	Členění obsahu	67
5.6.3	Grafická stránka a uspořádání	68
5.6.4	Neverbální prostředky	71
5.6.5	Srozumitelnost a přístupnost věku	72
5.6.6	Zpětná vazba	73

6	Vyhodnocení a doporučení k jednotlivým učebnicím.....	74
6.1	Nakladatelství Alter	74
6.2	Nakladatelství Didaktis.....	76
6.3	Nakladatelství Fraus	77
6.4	Nakladatelství Nová škola	78
6.5	Nakladatelství SPN	79
	Závěr.....	80
	Resumé	82
	Seznam literatury	83
	Seznam grafů	86
	Seznam tabulek	87
	Přílohy	88

Úvod

Učebnice je nenahraditelnou součástí každodenní školní výuky. Své místo si zachovala po mnoho století až dodnes, a to i přesto, že současná doba přináší velké množství technologických vymožeností. Učebnice přispívá především ke vzdělávání žáků, může však usnadnit přípravu na vyučování i učitelé. Učebnice nás provází od počátku školní docházky a patří k základním nástrojům využívaným v průběhu studia.

Tématem předkládané diplomové práce je charakteristika učebního funkčního stylu učebnic pro 2. ročník základní školy. Právě v tomto ročníku se žáci seznamují s prvními poznatky z českého jazyka a začínají si tvořit základy svých mluvnických znalostí a slohových dovedností. Učebnice je jedním z hlavních prostředků hrajících v tomto procesu největší roli a její kvalita do značné míry ovlivňuje výsledek učení. Společně s učebnicemi jsou zároveň zkoumány i pracovní sešity, protože tvoří velmi často neoddělitelnou součást těchto učebnic.

Cílem diplomové práce je porovnat vybrané učebnice a pracovní sešity z českého jazyka pro 2. ročník základní školy, a to od různých vydavatelství. Pro dosažení tohoto cíle bude definována učebnice, způsoby výzkumu učebnic a vymezen učební funkční styl. Dále bude provedena kvantitativní a kvalitativní analýza učebnic a pracovních sešitů. Hlavními zkoumanými a porovnávanými oblastmi bude především rozsah, množství cvičení, ilustrací a doprovodných textů, motivace, členění obsahu, grafická stránka, srozumitelnost, přehlednost, možnosti procvičování nového učiva a poskytnutí zpětné vazby.

První část shrnuje poznatky důležité pro následnou analýzu a komparaci učebnic a pracovních sešitů. Vymezen je pojem učebnice, její struktura a funkce. Pro následnou analýzu jsou nejpodstatnější kapitoly věnované odbornému funkčnímu stylu a metodám výzkumu učebnic. Následná analýza porovnává podle předem zvolených kritérií učebnice českého jazyka různých nakladatelství (Alter, Didaktis, Fraus, Nová škola a SPN). Pro analýzu učebnic jsou využívány metody kvantitativní a kvalitativní analýzy. Veškerý posuzovaný materiál jednotlivých učebnic a pracovních sešitů byl prostudován, rozříděn, analyzován a následně srovnáván. Pro lepší srozumitelnost a porovnání jednotlivých charakteristik v kvantitativní analýze je využito sloupcových grafů (skupinových nebo skládaných). Celkový přehled jednotlivých publikací přináší souhrnné tabulky (zahrnuty v přílohách), v nichž jsou zaneseny konkrétní jevy a veškerá kvantitativní hlediska. Kvalitativní analýza je provedena pomocí popisné metody a zkoumané jevy jsou mezi

učebnicemi srovnávány metodou komparace. Na základě provedené analýzy a porovnání jsou navržena doporučení, která by mohla přispět ke zkvalitnění posuzovaných učebnic a rozšířit možnosti jejich využití.

Předkládaná práce se opírá zejména o publikaci Jana Průchy – *Učebnice: teorie a analýza edukačního média*, neboť obsahuje většinu podstatných teoretických poznatků důležitých k analýze učebnic. Další publikací je *Současná stylistika* od Marie Čechové a kol., která poskytuje klíčové informace o učebním funkčním stylu.

1 Vymezení pojmu učebnice

Jednotná definice pojmu učebnice neexistuje. Obecně můžeme říci, že přesné vymezení tohoto pojmu je poněkud obtížné a řada autorů si ho vykládá odlišným způsobem. A. Wahla uvádí, že „učebnice vychází z obsahové normy učebních osnov a vymezuje a konkretizuje obsah a rozsah učiva daného vyučovacího předmětu v daném postupném ročníku.“¹ Z této definice vychází také Jan Průcha (viz níže). Podle Pedagogického slovníku je učebnice „druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou.“² Učebnice by tedy měla být navržena takovým způsobem, aby našla své uplatnění ve vyučování a co nejvíce usnadnila jeho průběh.

Jan Průcha chápe učebnici jako jistý edukační konstrukt. Především zdůrazňuje, že stanovení pojmu učebnice závisí na systému, do kterého je učebnice zařazena. Uvádí tři systémy, kterými může být učebnice vymezena. V prvním systému zdůrazňuje, že učebnice je součástí vzdělávacích programů, do nichž náleží učební plány a učební osnovy. Podle druhého hlediska je učebnice součástí materiálních pomůcek. Je tedy důležité brát v úvahu nejen její obsah a cíle, ale i její vlastnosti, a to především vzhledem k fungování jiných didaktických prostředků. Poslední systém zařazuje učebnici do různorodého souboru, který je dále tvořen dalšími ve výuce využívanými didaktickými texty. Jedná se zejména o pracovní sešit, cvičebnici, čítanku, slabikář, sborníky, slovníky, atlasy, mapy a podobně. Učebnice společně s těmito texty tvoří tzv. didaktický textový komplex.³

Učebnice by měla být propojena horizontálně a vertikálně. Horizontálním propojením v jeden celek je myšleno propojení mezi jazykovou a slohovou částí. V některých učebnicích nejsou slohové úkoly odděleny od mluvnických a jednotlivé části se prolínají, v jiných následuje slohová část za jazykovou a úkoly věnované slohu jsou jasně oddělené. Důležité ovšem je, aby slohové učivo navazovalo na probírané mluvnické učivo. Pokud učivo vyššího ročníku navazuje na učivo ročníku předcházejícího, hovoříme o propojení vertikálním. Výhodou vertikálního propojení je, že se žáci nemusí učit novou terminologií a mohou soustředit svou pozornost na osvojování si nového učiva. Tomu lze předejít tím, že školy budou vyučovat podle řady učebnic určitého nakladatelství, které si předem zvolí. Výběrem

¹ WAHLA, A. *Strukturální složky učebnic geografie*. Praha: 1983. In: PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 13.

² PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: 2003, s. 258.

³ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 13.

vhodných učebnic mohou učitelé ovlivnit mnoho skutečností, jelikož žáci budou zvyklí na styl, kterým je učebnice psána, či na způsob zadávání otázek.⁴

Učebnice je využívána v hodinách poměrně často, a proto je základní pomůckou ve vyučování, která značně ovlivňuje celý vzdělávací proces. Z toho důvodu je kladen velký důraz na její kvalitu. Je-li učebnice kvalitní, mohou ji školy využívat i několik let. Vytvořit kvalitní učebnici ovšem není snadné a je k tomu zapotřebí spolupráce řady odborníků. Podílí se na ní oborový didaktik, učitel, psycholog, ilustrátor a případně i jiní znalci. Důležitým požadavkem, který je na učebnici kladen, je požadavek přiměřenosti učiva. Autoři musí respektovat věk adresátů a vzít v úvahu stupeň jejich vyspělosti v gramatické oblasti. Hlavní ohled musí být tedy brán na žáky, protože oni samotnou učebnici využívají nejvíce. Do tohoto požadavku samozřejmě náleží nejen přiměřeně zvolená míra probírané látky, ale i to, jakým stylem a jazykem je učebnice psána. Zároveň by učebnice měla splňovat, aby se nároky na žáky postupně zvyšovaly. Rozhodně nelze říci, že učebnice, která je více rozsáhlá, je pro žáky vhodnější než učebnice s menším rozsahem stran.

Učebnicím jsou udělovány Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy tzv. schvalovací doložky. Tato schvalovací doložka by měla být známkou dobré kvality a zároveň jistým vodítkem pro učitele ke snadnějšímu výběru učebnic. Odlišnosti v kvalitě učebnic jsou ovšem zřejmé i přesto, že kritéria pro hodnocení jsou velmi přísná. Konečné rozhodnutí je vždy na řediteli, případně učiteli školy.

Velké uplatňování moderní technologie v dnešní době může vést k domněnce, že klasické učebnice ztrácejí svůj význam. Výhodou tištěných učebnic je však to, že jsou na rozdíl od elektronických učebnic snadno dostupné a není k nim třeba žádných technických zařízení. Pokud je učebnice psána pro žáky srozumitelným jazykem a je doplněna vhodným obrazovým materiálem, dokáže i klasická učebnice žáka upoutat, zaujmout a motivovat ke studiu. Současná učebnice bývá označována jako komplexní typ, neboť propojuje učebnici, cvičebnici a částečně i čítanku v jeden celek. Najdeme v ní výchozí texty, cvičení na procvičování, dále také poučky a v některých učebnicích dokonce rejstřík termínů či přílohy. Někteří učitelé v dnešní době učebnice příliš nevyužívají, neboť se domnívají, že oni samotní svým žákům vyloží látku lepším způsobem. Práce s učebnicí má ovšem žáky vést především k samostatnosti, a proto nepoužíváním učebnic mohou být žáci o tuto dovednost ochuzeni.

⁴ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: 1998, s. 69.

1.1 Stručný nástin vývoje učebnic

První učebnice pocházejí ze starověké Asýrie, Babylonu, Egypta a Číny. Měly především tematiku náboženských rituálů, ale zaměřovaly se i na vědecké obory, jako jsou medicína, geometrie a další. Texty v těchto učebnicích byly vyryty klínovým písmem do hliněných destiček. Učebnice se tedy využívaly dokonce dlouhou dobu před tím, než byl vynalezen knihtisk. K velkému rozvoji učebnic došlo v antickém Řecku a Římě, kde byly používány především ke klasické výuce. V této době v antickém Římě vznikla učebnice Marka Fabia Quintiliana, která obsahuje 12 částí a slouží jako důkaz toho, že již v této době existovali lidé, kteří se zabývali publikováním knih. Největší rozkvět učebnic nastal v 15. století po vynalezení knihtisku Janem Gutenbergem.⁵

Důležitou osobností při rozvoji učebnic byl Jan Amos Komenský, který byl nejen autorem učebnic, ale i významným teoretikem a dodnes je v tomto ohledu uznáván i zahraničními odborníky. Mezi nejznámější učebnice jazyků Jana Amose Komenského patří učebnice latiny *Dveře jazyků otevřené*, jiným názvem *Brána jazyků otevřená*. Druhou učebnicí je *Svět v obrazech*. Jedná se o učebnici vydanou v mnoha jazycích a obsahující značné množství ilustrací. Právě proto je tato kniha velice významná, neboť obsahuje jak textovou složku, tak i ilustrace, což je běžné v současné době. Komenskému vděčíme nejen za velké množství významných děl, ale také za vytvoření požadavků na učebnici, které jsou využívány dodnes. Zmíněné požadavky formuloval v díle *Velká didaktika*, které bylo poprvé vydáno v roce 1657. Komenský zdůrazňuje především srozumitelnost a přístupnost textu pro žáky. Dále hovoří o dialogické formě psaní textu. Učebnice a další učební pomůcky, které působí na žáky přímo a slouží jako nositelé informací, představují využití Komenského principu názornosti.⁶

Přestože se dnešní doba výrazně liší, vznikaly v období renesance odborné texty, které měly velmi podobné znaky jako texty v dnešní době. Jedná se především o propracovanou kompozici, využívání terminologie či správnou výstavbu vět. Již v tomto období se odborný styl odlišoval od ostatních stylů. V pobělohorské době došlo k úbytku textů, které byly psány česky. K psaní odborných textů bylo využíváno pouze latiny a němčiny. Český odborný styl vzniká tedy až na počátku národního obrození. V této době byla velká snaha vyjádřit nejrůznější pojmy a informace v češtině.⁷

⁵ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: 2009, s. 270.

⁶ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: 2009, s. 271.

⁷ ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: 2008, s. 209.

V polovině 19. století vznikly zásluhou Karla Vinařického čítanky, které v té době ovšem byly využívány rovněž jako učebnice. Bylo možné v nich najít různé gramatické přehledy, ale žádná cvičení na procvičování učiva. Již v této době bylo patrné, že nové poznatky nemohou být bez procvičení učiva vhodně osvojeny. Význam cvičení narůstal až od konce 19. století. Tato tendence však neplatila obecně a i ve 20. století se cvičení v některých učebnicích vůbec neobjevovala. K hlavní změně přispěl především Josef Müller. Jednalo se o autora učebnic, který kladl důraz na to, aby učebnice žáky především zaujaly svými texty a praktickými cvičeními. Takové učebnice ovlivňovaly naše vzdělávání po několik desetiletí. Vzorem pro budoucí učebnice se staly učebnice Gebauerovy, a to i přesto, že se jednalo o učebnice poměrně náročné a obsáhlé.⁸

Komplexní typ učebnice, ve které by se nacházely jak cvičení na procvičování, výchozí texty, nebo i poučení pro žáky, se rozvíjí od 30. let 20. století zásluhou vedoucího autorského kolektivu Bohuslava Havránka. Do té doby byly využívány Gebauerovy učebnice.⁹

I z tohoto stručného popisu vývoje učebnic je zřejmé, že učebnice prošla opravdu dlouhým vývojem, než se dostala do takové podoby, jakou známe dnes.

1.2 Základní funkce učebnice

Od kvalitní učebnice se očekává, že bude splňovat určité požadované funkce. Žáci s učebnicemi stráví značnou dobu, proto by měly být psány poutavě a zajímavě, aby v nich dokázaly vzbudit zvědavost a zájem o poznávání nových věcí. Hlavní funkcí učebnice je tedy funkce motivační. S touto funkcí velmi úzce souvisí srozumitelnost učebnice. Aby žáky učebnice zaujala, musí být zejména pro ně samotné srozumitelná. Dalšími důležitými funkcemi jsou – prezentace učiva daného předmětu a vytváření určitých postojů a hodnot. Učebnici používají především žáci a učitelé, proto na další její funkce můžeme nahlížet ve vztahu k jednotlivým subjektům. Lze je rozdělit na funkci učebnice pro žáky, kteří ji používají k osvojení si nových poznatků, nebo učebnici pro učitele, kterým může pomoci při plánování výuky.

Názor na klasifikaci funkcí učebnic není jednotný a odborníků věnujících se tomuto tématu je celá řada. Lze zmínit například V. Čapka, G. Schulze, H. Strietzela, nebo ruského odborníka D. D. Zujeva. Právě taxonomie D. D. Zujeva patří mezi nejpodrobnější klasifikaci

⁸ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: 1998, s. 22.

⁹ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: 1998, s. 81.

funkcí učebnic, kterou je potřebné vnímat jako komplex. Mezi tyto funkce patří: **informační** funkce, jejíž úkolem je vymežit rozsah informací určených k osvojení pro žáky, dále je to **transformační** funkce, která žákům zajišťuje zpřístupnění a zpřehlednění informací z určitého vědního oboru. S ní částečně souvisí **systematizační** funkce, která začleňuje a uspořádává učivo v jednotlivých ročnících tak, aby byly splněny návaznosti jednotlivých částí učiva. **Zpeňovací** a **kontrolní** funkce si klade za cíl nové poznatky a dovednosti prohloubit, procvičit je, upevnit a případně kontrolovat jejich osvojení. Dále Zujev vymezuje další funkce učebnice, které by měly v žácích probudit potřebu poznání a toto poznání jim usnadnit. Jedná se o **sebevzdělávací** funkci, která nejen stimuluje žáky k samostatné práci s učebnicí, ale také je motivuje k dalšímu vzdělávání. Dále **integrační** funkce, která žákům usnadňuje pochopení informací získaných z jiných zdrojů, a **koordináční** funkce, jež zpřehledňuje a pomáhá při využití dalších didaktických prostředků. Jako poslední uvádí **rozvojově-výchovnou** funkci, která „vytváří různé rysy harmonicky rozvinuté osobnosti žáků.“¹⁰ Tyto jednotlivé funkce mohou být v učebnici zastoupeny různým způsobem. Rozhodující roli hraje to, o jaký předmět se jedná, a jaký je věk žáků.

Další rozdělení funkcí učebnic uvádí Jan Průcha. Podle něj jsou důležité tři hlavní funkce učebnice. **Prezentace učiva**, která slouží žákům jako zdroj nových poznatků, dále **řízení učení a vyučování**, neboť učebnice je důležitá jak pro žáka, tak i učitele, kterému pomáhá k uspořádání látky. Poslední funkci Průcha označuje jako **organizační**, díky níž je učebnice pro žáky přehledná. Uvedená klasifikace nemá jen informační charakter, ale slouží i ke snadnému vyhodnocení didaktické vybavenosti učebnice. Je proto důležité, aby autoři při tvorbě učebnic brali v úvahu tyto funkce. Na základě zmíněných funkcí je možné provést měření didaktické vybavenosti učebnic, podle níž můžeme zjistit, zda je učebnice vytvořená v souladu s kurikulárními dokumenty, a zda také obsahuje jiné vlastnosti důležité pro to, aby byla žáky optimálně využívána. Toto měření se provádí na základě 36 komponentů, z nichž každý patří do určité funkce učebnice.¹¹

Není možné, aby učebnice splňovala všechny funkce v nejvyšší míře, a proto je třeba k jejich naplnění využít různých podpůrných didaktických prostředků. Mezi ně se řadí již dříve zmíněné sbírky úloh a cvičení, slovníky, encyklopedie, čítanky, atlasy a jiné. Většina těchto didaktických prostředků plní jednu až dvě z výše uvedených funkcí. Oproti tomu

¹⁰ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 20.

¹¹ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: 2009, s. 278.

učebnice by měla plnit tyto funkce všechny. Obecně lze říci, že učebnice, které plní své funkce, jsou kvalitní.¹²

1.3 Učebnice a její struktura

Struktura učebnice je důležitá nejen pro učitele, ale i pro samotného žáka. Mělo by z ní být patrné, které informace patří k hlavním, a které k doplňujícím. Je tedy důležité, aby struktura učebnice byla pro své příjemce především srozumitelná. S tím souvisejí i odkazy v jednotlivých učebnicích, poznámky pod čarou určené učiteli nebo různé vysvětlivky.

Struktura učebnice úzce souvisí také s jejími funkcemi. Musí totiž obsahovat jisté komponenty, které realizují určité funkce. Jednotlivé komponenty by především měly respektovat osobnost žáka, kterému je učebnice určena.

Podle Jana Průchy je učebnice strukturována do dvou hlavních složek – textové a mimotextové (vizuální) složky. Pro pochopení struktury učebnice je zapotřebí vycházet z teorie strukturních komponentů. J. Doleček, M. Řesátko a Z. Skoupil vypracovali v 70. letech klasifikaci strukturních komponentů textové složky učebnice. Tato klasifikace obsahuje 7 textových komponentů a byla provedena na základě funkcí učebnice. Mezi textové komponenty patří motivační text, který má za úkol stimulovat žáka, uvést ho do probíraného učiva a navázat na dříve probrané učivo. Výkladový text je důležitý pro osvojování nových poznatků. Dalším textovým komponentem je regulační text, který je podstatný při čtení textu, aktivizuje žáky a zadává jim, jak mají jednotlivá cvičení provést. Ukázky a příklady jsou textové komponenty, které autoři nijak blíže nedefinují. Cvičení směřují žáky k opakování učiva a upevňování návyků, souvisí s nimi i otázky, které též mají aktivizující funkci. Jako poslední komponent uvádějí autoři prostředky zpětné vazby, díky nimž můžeme získat informace o tom, jak žáci postupují v učebním procesu.¹³

Učebnice pro žáky mladšího školního věku by se jistě nemohla obejít bez ilustrací, které jsou taktéž řazeny do struktury učebnice. Ilustrace plní v učebnicích různé funkce, především funkci didaktickou a estetickou. Didaktickou funkci můžeme objevit převážně ve slohové části, kde je zastoupena např. sérií obrázků, podle kterých mají žáci vyprávět nějaký příběh. Pokud naopak slouží jako doplněk textu a svým obsahem se k němu vůbec nevztahují, hovoří se o funkci estetické. Z toho vyplývá, že obrázky mají pouze esteticky působit na žáky. Dále lze v učebnicích nalézt ilustrace, které nám znázorňují nějakou

¹² MAŇÁK, J.; KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*. Brno: 2007, s. 24.

¹³ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 22.

skutečnost. Žák se učí tyto obrázky pojmenovávat a dále s nimi pracovat. Jako poslední můžeme uvést typy obrázků, které nahrazují některá slova v textu. V tomto případě plní i funkci estetickou, jelikož text doplňují. Důležité je, aby ilustrace nebyly pouhou ozdobou učebnice a neodpoutávaly žákovu pozornost, ale především rozvíjely jeho myšlení a estetické cítění. Součástí učebnic pro zejména starší žáky mohou být grafy, tabulky či různá schémata.

Zjednodušeně můžeme říci, že struktura učebnice určuje, jakým způsobem je kniha rozčleněna na jednotlivé kapitoly, jaké obsahuje tematické celky nebo jaký je její celkový rozsah. Vhodně zpracovaná struktura učebnice je bezesporu jednou z významných vlastností kvalitní učebnice.

1.4 Metody výzkumu učebnic

Obor teorie a výzkum učebnic je v současné době velice rozvinutý, a to především v zahraničí. U nás byl metodám výzkumu až do 90. let minulého století věnován malý zájem. V současné době se ovšem výzkumem učebnic zabývá stále více odborníků, a proto se tento výzkum rozvíjí i v České republice.

Každá učebnice má určité vlastnosti, cílem výzkumu je tyto vlastnosti zhodnotit. Jan Průcha rozděluje výzkum učebnic podle tří hledisek. Jako první uvádí hledisko účelovosti, ze kterého je čtenáři patrné, proč je důležité učebnice zkoumat. Následuje hledisko předmětu výzkumu, které nám ukazuje, co lze na učebnicích jako takových zkoumat. Posledním hlediskem nás autor nabádá, jakým způsobem můžeme učebnice zkoumat. Předmětem výzkumu učebnic mohou být jejich vlastnosti, které spoluurčují, jak učebnice fungují. Jedná se o vlastnosti komunikační, obsahové a ergonomické. Komunikační vlastnosti jsou vlastnosti vyjadřovacích prostředků, které jsou dány verbální a neverbální složkou, do níž náleží obrazové prostředky. V zahraničí i u nás se provádí nejčastěji analýza právě komunikačních vlastností. Díky komunikačním vlastnostem učebnice můžeme sledovat její obtížnost.¹⁴

Dalšími vlastnostmi učebnice jsou vlastnosti obsahové. Jedná se především o náplň vzdělávacích obsahů, které jsou součástí učebnice a které jsou do značné míry řízeny kurikulárními dokumenty. Ergonomické vlastnosti učebnic jsou vymezeny grafickou podobou stránky, velikostí a silou písma, orientací a celkovou přehledností jednotlivých

¹⁴ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 47.

stránek. Učebnice lze zkoumat také z hlediska jejich fungování. To lze zjišťovat prostřednictvím informací o tom, jak učitelé využívají učebnice. Zkoumány mohou být dále také výsledky a efekty učebnic.¹⁵

Jelikož obrazový materiál v učebnici hraje velkou roli, existuje výzkum učení z obrazového materiálu. Zaměřuje se na to, jak jsou žáci schopni zpracovat neverbální informace z učebnice.

Metod pro zkoumání učebnic existuje velké množství a jejich počet dále roste. **Metodami kvantitativními** zjišťujeme určité měřitelné jednotky, jako jsou verbální komponenty či neverbální obrazové komponenty. Díky této metodě získáváme přesné vzorce pro různé parametry. Můžeme například změřit parametry pro výpočet obtížnosti textu učebnic a jiné. Vedle kvantitativních vlastností učebnic můžeme sledovat taktéž vlastnosti kvalitativní. Jedná se o **metody kvalitativní analýzy**. Základními metodami kvalitativních vlastností jsou především pozorování, poznámky či rozhovor. Výsledkem je detailní popis určitých jevů. Na zřetel se musí brát to, aby autor nesklouznul k subjektivismu, nepřehlížel důležitá fakta a nezaměřoval se pouze na to, co chce on sám.¹⁶

Další skupinou metod jsou **metody obsahové analýzy**, jejichž hlavním cílem je zkoumání kvalitativních vlastností učebnic s důrazem na obsah učebnic. V rámci těchto metod se využívá nejrůznějších technik určených k hodnocení vlastností učebnic. Můžeme zmínit například sémantické sítě, pojmové grafy nebo metody koherence (návaznosti) témat učebnic. **Metoda dotazování** je důležitá pro celkové shromažďování a hodnocení vlastností učebnic. Výpovědi se zjišťují pomocí rozhovorů nebo dotazníků, které jsou předkládány různým odborníkům, ale i učitelům a žákům. **Metody testovací** se zabývají hodnocením výsledků vyvolaných určitou učebnicí. Nejčastěji spočívá v kvantitativním testování výsledků učení u souboru žáků, který zkoumanou učebnicí využil při výuce. **Experimentální metody** spočívají ve zkoumání vlivu změn ve ztvárnění učebnic na přírůstky vědomostí žáků v porovnání s učebnicemi, ve kterých se žádné změny neděly. Na závěr uvedeme **metody komparativní**, díky kterým lze porovnávat dvě nebo více učebnic z nějakého určitého hlediska. Je možné srovnávat učebnice stejného ročníku, nebo stejného předmětu, ale odlišného ročníku, či je možné porovnávat učebnice různých školních stupňů. Další variantou je také provedení historické komparace, kterou lze uskutečnit

¹⁵ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 47.

¹⁶ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 47.

porovnáváním učebnic různých časových etap. Jiným druhem metod jsou mezinárodní srovnávací výzkumy, při nichž je možné porovnávat učebnice různých zemí.¹⁷

Z předchozího dělení je patrné, že existuje řada metod pro výzkum učebnic. Není možné říci, která metoda patří mezi ty nejlepší, jelikož výběr použité metody záleží na cíli našeho zkoumání a otázce, na níž chceme najít odpověď. Je zřejmé, že mezi učebnicemi jednotlivých nakladatelství jsou různé odlišnosti, proto úkolem pedagogického výzkumu je zaměřit se na tyto rozdíly a zhodnotit klady a zápory dané učebnice.

Pro analýzu učebnic a pracovních sešitů v této diplomové práci budou využity kvantitativní a kvalitativní metody. Při porovnávání jednotlivých zjištěných údajů budou použity komparativní metody, neboť se zde budou porovnávat jednotlivé učebnice a pracovní sešity stejného ročníku a předmětu, ale různých nakladatelství.

¹⁷ PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: 1998, s. 48.

2 Odborný funkční styl a jeho specifika

Vymezení a členění odborného funkčního stylu není snadné, jelikož tento styl je značně propracovaný a má širokou oblast uplatnění. Odborný funkční styl a jeho klasifikace může být prezentována v různých publikacích odlišným způsobem.

Odborný funkční styl se běžně člení na odborný styl teoretický (vědecký), styl prakticky odborný, styl populárně naučný, dále styl učební a styl esejistický. Podle starších dělení byl do tohoto členění odborného funkčního stylu zařazován i styl administrativní. Teoretický styl se zaměřuje především na poznatky vědních oborů a je určen pro čtenáře stejného oboru. Není tedy potřeba, aby autor myslel na čtenáře, neboť předpokládá, že jeho textům bude rozumět. Tento styl je psán spisovným jazykem a můžeme v něm nalézt prvky knižnosti. V praktickém odborném stylu se autor obrací na čtenáře, který rozumí základní problematice. Autor bere v úvahu příjemce a text přizpůsobuje jemu samotnému. Důležitými vlastnostmi těchto textů jsou zřetelnost, stručnost a přehlednost. V tomto stylu se nepoužívá příliš termínů a neznámé výrazy se vysvětlují. Styl populárně naučný je určen čtenářům, jejichž vzdělání v oboru není příliš velké, a proto v takových textech bývá vše srozumitelně vysvětleno.¹⁸

Odborný funkční styl má dvě hlavní funkce. Jedná se o funkci odborně sdělnou a funkci sdělovací. Hlavním úkolem je tedy předat žákům informace.

Odborný styl se vyznačuje několika podstatnými rysy. Při jeho použití se autor zdržuje jakékoliv emocionality a dané téma se snaží ztvárnit co nejvíce objektivně. K tomu, aby byl zpracován kvalitní odborný text, je potřeba, aby si jeho autor důkladně osvojil dané téma. Dále se odborný styl vyznačuje využíváním terminologie. S tou se žáci začínají seznamovat již na 1. stupni. Termín by měl být především jednoznačný, ustálený a systémový. Je zřejmé, že pokud se učitel zaměří na témata blízká svým žákům, může snáze získat jejich zájem o dané učivo, a tím i docílit toho, že si žáci danou terminologii snáze osvojí.¹⁹

Odborný text musí splňovat určité požadavky, které jsou na něj kladeny. Za nejdůležitější je považována jeho přesnost, jednoznačnost, úplnost, věcnost a především srozumitelnost daných informací, samozřejmě s ohledem na to, komu je daný text určen. Pro odborný text je důležité jeho členění. V této souvislosti hovoříme o tzv. textové výstavbě neboli kompozici. Její zásluhou je totiž možno dosáhnout přehlednosti a jednoznačnosti

¹⁸ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: 1998, s. 338.

¹⁹ ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: SPN, 1998, s. 337.

textu. Tato kompozice by tedy měla být především propracovaná. Dalším důležitým požadavkem je spisovnost. Odborný text by měl být psán spisovným jazykem. S tímto požadavkem souvisí i srozumitelná větná stavba.

Text může být členěn horizontálně nebo vertikálně. Horizontální členění je členění, podle něhož je text rozdělen na základě logických souvislostí. Členíme tedy text logicky za sebou podle toho, jak vzniká. Naopak vertikální členění zdůrazňuje základní informace a to, co je důležité. K tomu využívá různých grafických prostředků jako jsou druh a velikost písma, oddělování základních a doplňujících informací apod.

2.1 Učební funkční styl

Každá učebnice musí být psána odborným funkčním stylem, neboť je to styl, který je svými specifiky vhodný pro psaní odborných publikací s cílem poučit čtenáře. Autor se s jeho pomocí snaží předat žákům informace, a proto je velmi důležitá jejich správnost a úplnost. Učebnice musí být psány s ohledem na věk adresátů a úroveň jejich znalostí. Cílem tohoto stylu je předávat žákům určité vědomosti a získat si je pro daný obor. Na prvním místě by mělo být především to, aby žáci pozitivně přijímali učební texty a byli motivováni k učení.

Učební funkční styl má dvě základní funkce, které se v něm prolínají. Jedná se o funkci vysvětlovací a funkci řídicí. To, jakým způsobem je látka žákům podána, je důležité pro co nejlepší její zvládnutí. To zařizuje funkce vysvětlovací. Řídicí funkcí lze žáky vést k aktivitě pomocí různých úkolů či cvičení. Obě funkce jsou spolu úzce spjaty, pokud vyučovací proces probíhá za účasti učitele a žáka. Učitel může žáky pozorovat a sám si ověřit, jak jednotlivé úkoly plní.²⁰

Učební funkční styl má spojitost jednak se stylem odborným, jednak také se stylem administrativním. Vazba na administrativní styl se projevuje přítomností dalších dvou funkcí, které se u učebního funkčního stylu objevují. Jde o funkci operativní a funkci regulativní. To, aby učební texty byly přiměřené věku žáků a braly v úvahu proces učení, zajišťuje funkce regulativní. Jejím úkolem je budovat u žáků správný vztah k učení a rozvíjet jejich tvořivost. Samozřejmě se zde vyskytuje i sdělovací funkce, kterou lze objevit jak ve

²⁰ HAUSENBLAS, K. Naše řeč: Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč* [online]. 1972, 55(2-3), 150-158 [cit. 2016-09-18]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5628>.

výkladových textech, tak v doprovodných instrukcích. Dále také v neverbálních textech, které se v učebnici nacházejí prostřednictvím různých ilustrací, grafů apod.²¹

Na učebnici jsou kladeny určité nároky, a proto každá učebnice musí splňovat určitý stupeň odbornosti. Ten může být různý, ale je důležitý v případě každé učebnice. Učebnice by měla být precizně zpracována nejen po stránce odborné, ale především i po stránce didaktické.

Učební text v učebnicích má za úkol nejen sdělit žákům potřebné informace, ale především získat žáky pro samotné učení, případně ověřovat zvládnutí a pochopení těchto informací. Učební styl má s administrativním společně ještě další znaky. Stejně tak jako v administrativních projevech se totiž i v učebnicích shledáváme s tzv. apelativními povely. Jde o povely, které mají žákům říci, že si něco mají zapamatovat, na co si mají dát pozor apod. Bývají označeny pouze jedním slovem a nachází se u nich často vykřičník.²²

Uvedli jsme některé požadavky kladené na učebnice vyplývající z učebního funkčního stylu a nyní se krátce zaměříme na obsah učiva pro 2. ročník základní školy.

²¹ ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: 2008, s. 336.

²² ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: 2008, s. 242.

3 Učivo českého jazyka pro 2. ročník ZŠ

Český jazyk je jedním z nejdůležitějších předmětů, který hraje velkou roli v dalším vzdělávání a úspěšnosti žáků v dalších předmětech. Druhý ročník byl zvolen proto, že v jeho průběhu žáci poznávají první základy českého jazyka, rozvíjejí svoji čtenářskou gramotnost a začínají být samostatnější než v prvním ročníku. Ještě před tím, než se začneme věnovat analýze učebnic, je důležité se stručně seznámit s požadavky na učivo 2. ročníku. Z toho důvodu bude v následující kapitole představen Rámcový vzdělávací program, Doporučené učební osnovy předmětu a učební úlohy v českém jazyce.

3.1 Stručný náhled do RVP pro základní vzdělávání

Každá učebnice musí být napsána v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem. Ten je pro učitele jistou závaznou normou, kterou je povinen se řídit. Učebnice českého jazyka nejsou výjimkou.

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) pro základní vzdělávání obsahuje závazné rámce a vymezuje všeobecné vzdělávání v povinném základním vzdělávání. Byl vydán v souladu se školským zákonem. Údaje, které obsahuje, jsou školám pouze doporučovány. Samozřejmě slouží k dalšímu rozpracování a úpravám. Výhodou je, že učitel není příliš svazován osnovami, neboť je zde pouze uvedeno, jaké dovednosti mají žáci umět. To, jaké metody a formy výuky využije, záleží pouze na něm.

RVP má 9 vzdělávacích oblastí. Pro předmět český jazyk je však nejdůležitější oblast *Jazyk a jazyková komunikace*. Vzdělávací obsah tvoří probírané učivo a očekávané výstupy. Správné užití komunikačních dovedností, schopnost správně se vyjadřovat jak písemně, tak ústně, patří k základním dovednostem každého člověka. Obsah této vzdělávací oblasti je realizován formou vzdělávacích obsahů: Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk. Vzdělávací obsah Český jazyk dále dělíme do tří složek, které se v běžné výuce samozřejmě různým způsobem prolínají. Jedná se o Komunikační a slohovou výchovu, Jazykovou výchovu a Literární výchovu.²³

Od žáka se očekává zvládnutí určitých dovedností. Ty nazýváme očekávané výstupy. Vzdělávací obsah je rozdělen na 2 období, kdy 1. období zahrnuje 1.–3. ročník a 2. období 4.–5. ročník. Očekávané výstupy na konci 1. období jsou pouze orientační, jde o nezávaznou

²³ Převzato z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2016-01.pdf.

úroveň. To se odlišuje od 2. období, kdy jsou normy pro plnění již závazné. Prostředkem pro správné naplnění očekávaných výstupů je učivo, které je v RVP školám doporučováno.²⁴

Z hlediska Komunikační a slohové výchovy by se měl žák na 1. stupni naučit plynule číst a zároveň porozumět obsahu toho, co čte. Měl by dokázat porozumět napsaným a mluveným pokynům a respektovat určitá základní pravidla komunikace. Neměl by mluvit příliš rychle ani pomalu, měl by umět zvolit vhodné tempo řeči. Měl by být schopen vytvořit krátký mluvený projev. Dále se od žáka očekává správné psaní písmen, číslic a jednoduchých sdělení. Také by měl být schopen seřadit obrázky na základě příběhu. Jazyková výchova se zaměřuje především na odlišování dlouhých a krátkých samohlásek, rozlišení zvukové a grafické podoby slova. Žák by měl umět porovnávat slova, jejich slovní významy, umět třídit slova podle významu, rozlišovat základní slovní druhy, spojovat věty do souvětí, umět psát a především správně odůvodňovat psaní i/y po souhláskách, psát správně velká písmena na začátku věty a u vlastních jmen osob, zvířat, měst apod. V literární výchově se od žáka očekává, že dokáže číst a vyprávět ve vhodném tempu různé literární texty. Měl by umět vyjádřit své emoce z textu a rozpoznat prózu od poezie.²⁵

3.2 Doporučené učební osnovy předmětu

V únoru 2011 vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze a řadou dalších odborníků návrhy kapitol školního vzdělávacího programu, a to z důvodu, aby usnadnili školám tvorbu jejich osnov. Zodpovězení otázky o aktuálnosti doporučených osnov a další dodatečné informace pocházející z e-mailové korespondence s MŠMT budou popsány v následujících odstavcích.

Na základě toho, že měly školy v počátcích tvorby školního vzdělávacího programu poněkud problémy se zpracováním jednotlivých vzdělávacích oborů ve svých programech, vznikla metodická podpora pro tři stěžejní obory. Jedním z nich je Český jazyk a literatura. Tyto osnovy ovšem nemůžeme považovat za klasické, které byly známé před vytvořením Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Jedná se tedy pouze o jakousi pomůcku pro školy, ze které mohou, ale samozřejmě nemusejí vycházet, neboť není pro ně nijak závazná. Doporučené osnovy jsou pouze vzorem, kterého mohou školy ke zpracování svých vzdělávacích programů využít. Obecně můžeme říci, že si je každá škola musí upravit podle svých potřeb a podmínek. Dle MŠMT mohou tato doporučení školy využívat dodnes.

²⁴ Převzato z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2016-01.pdf>.

²⁵ Převzato z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2016-01.pdf>.

Doporučené osnovy ukazují, jak je možné učivo rozložit ve školním vzdělávacím programu. Ve 2. ročníku by se měl vyučovat 8 hodin týdně český jazyk a literatura. V přehledné tabulce učebního plánu nalezneme vypracovaný každý ročník zvlášť, obsahuje dílčí výstupy žáka, učivo, které s nimi souvisí, průřezová témata, a také přesahy do jiných předmětů. Takovým způsobem jsou zpracovány všechny tři oblasti: Jazyková výchova, Literární výchova, Komunikační a slohová výchova.²⁶

3.3 Učební úlohy v českém jazyce

Důležitou roli v hodinách českého jazyka na 1. stupni hraje nejen učební látka, ale především její procvičování pomocí učebních úloh. Procvičování, které je pro žáky velice důležité, může být realizováno různými formami. Žáci mohou pracovat samostatně, ve skupinách, nebo společně všichni najednou. Učitel by měl dbát na to, aby cvičení, která žákům nabízí, nebyla příliš jednotvárná, nedocházelo ke stereotypu a mechanickým činnostem. Žáci by měli být vedeni k samostatnému řešení problémů a k uplatnění schopnosti využít svých znalostí a vědomostí v běžném životě.

K učební úloze a jejím typům nelze přistupovat zcela jednostranně. Můžeme rozlišit několik typů cvičení, na které je nahlíženo z různých hledisek. Jedno z možných hledisek pro dělení typů cvičení je podle způsobu provedení. Zde rozlišujeme cvičení doplňovací, obměňovací, modelové, substituční, stylizační a problémové. Jelikož k cvičením řadíme i diktáty, bude zde zmínka i o nich.²⁷ Další možná hlediska a typy cvičení uvádí Tabulka 1.

V učebnicích můžeme často pozorovat cvičení, ve kterých mají žáci za úkol něco doplnit. Jedná se o cvičení doplňovací, ve kterých žáci doplňují správná písmena či slova do vět. Díky těmto cvičením si mohou žáci procvičovat nejrůznější probírané jevy jako např. krátké a dlouhé samohlásky, psaní souhlásek tvrdých, měkkých a obojetných, dále skupiny dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě a jiné. Není vhodné, aby učitel tato cvičení využíval v hodinách často, jelikož hrozí snížení pozornosti žáků a ztráta jejich aktivity. Cvičení jsou naopak vhodná pro dysortografiky, neboť si tak lépe procvičí probíranou látku, aniž by jim byl způsobován stres z psaného projevu.

Dalším druhem cvičení, která se objevují v učebnicích českého jazyka, jsou cvičení obměňovací, při nichž žák obměňuje určitý tvar slova ve větě. Žákovi je předložena např.

²⁶ Převzato z: <http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/03/Doporuocene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf>.

²⁷ Brabcová, R. *Didaktika českého jazyka pro 2.–4. ročník*. Praha: 1982, s. 189.

věta, ve které je nějaké slovo v závorce. Úkolem žáků je obměnit tvar slova napsaný v závorce a říci správně danou větu. U mladších žáků není vhodné kombinovat více probíraných jevů najednou, ale spíše se zaměřit pouze na jeden.

V každé učebnici můžeme také často objevit cvičení substituční a transformační. V obou případech jde o nahrazení určitých jazykových prostředků za jiné. V substitučních cvičeních se věta nemění, její konstrukce zůstává úplně stejná. V případě cvičení transformačních dochází ke změně konstrukce věty.

Modelová cvičení jsou typická tím, že v nich žáci podle určitého schématu vytváří jiná slova a věty. Úkolem žáků je analogicky vytvořit příklady podle daného vzoru.

Dalším typem cvičení, které můžeme nalézt v učebnicích českého jazyka, jsou cvičení problémová. Fungují tak, že na počátku je zadán nějaký úkol, v němž není popsán způsob jeho řešení. Žáci tedy na něj musí vlastním úsudkem přijít sami, nutí je to přemýšlet a řešit problémy, což jistě ve svém životě využijí.

V učebnicích je možné také nalézt cvičení zaměřená na slohovou část. Jedná se o cvičení stylizační, která slouží především k rozvoji vyjadřovacích schopností žáků. Učí žáka volit vhodná slova, správně uspořádat větu, nebo používat přímou řeč. Ve slohové části se také můžeme setkat s cvičeními textovými, které se týkají delších textů, jejich stylizace a kompozice. Vzhledem k jejich obtížnosti se s nimi v učebnicích na 1. stupni setkáváme jen zřídka.

Dalším typem cvičení jsou diktáty. Ty můžeme dále dělit podle toho, na co jsou zaměřené, zda se jedná o kontrolní nebo cvičné. Dále můžeme rozlišovat diktáty zaměřené na více probíraných jevů nebo jen na jednu vybranou látku.

Tabulka 1 – Přehled druhů cvičení

Z hlediska úlohy cvičení ve vyučovacím procesu	Z hlediska obsahu	Podle způsobu	Podle převahy poznávacích procesů	Podle formy
Poznávací	Fonická	Opisovací	Analytická	Písemná
Aplikační a prohlubovací	Lexikálně sémantická	Doplňovací	Syntetická	Ústní
Opakovací a kontrolní	Morfologická	Obměňovací	Srovnávací	
	Syntaktická	Substituční a transformační	Třídící	
	Slohová	Modelová	Zobecňovací	
	Pravopisná	Problémová		

Zdroj: Brabcová, R. Didaktika českého jazyka pro 2.–4. ročník. Praha: 1982, s. 189.

4 Výběr nakladatelství a konkrétních učebnic

Na českém trhu lze nalézt nepřeberné množství učebnic, které mohou základní školy využívat. Jsou vybírány řediteli škol nebo i samotnými učiteli. Pravděpodobně neexistuje žádná ideální učebnice, která by vyhovovala všem učitelům stejným způsobem. Je zřejmé, že ke každému učiteli se hodí jiný typ učebnice. Pokud bude při jejím výběru myslet i na své žáky a bude s ní spokojen především on sám, je pravděpodobné, že se jak jeho žákům, tak i jemu samotnému bude s učebnicí dobře pracovat. Učebnice samozřejmě nemůže vynahradit práci učitele, může ovšem alespoň částečně udržet výuku v požadovaných mezích. Učebnice by měla být zpracována tak, aby s ní žák mohl pracovat samostatně. Měla by ho motivovat k učení a jeho grafická podoba by na něj měla působit kladně.

Diplomová práce zkoumá učebnice a pracovní sešity pro 2. ročník od nakladatelství: Alter, Didaktis, Fraus, Nová škola a SPN. Zmíněná nakladatelství byla zvolena z následujících důvodů.

Nakladatelství Fraus je jedno z největších a v současné době nejrozšířenějších nakladatelství u nás. Důvodem výběru tohoto nakladatelství je také to, že patří k největším propagátorům interaktivních učebnic u nás. Zaujmut může rovněž nabídkou vzdělávání pro pedagogy z celé České republiky. Zajímavým faktem je též to, že nakladatelství Fraus je členem Evropské asociace nakladatelství učebnic.²⁸

Nakladatelství Nová škola je v současnosti velice populární a jeho učebnice se často objevují ve školních lavicích žáků. Poslední dobou rozšiřuje svou nabídku a snaží se o aktualizaci svých starších titulů. Učebnice nakladatelství Nová škola vedou žáky k tvořivému myšlení a obsahují různé netradiční činnosti a hry. V jejich nabídce nalezneme také multimediální interaktivní učebnice.²⁹

Nakladatelství SPN má velkou historickou tradici a patří mezi významná nakladatelství v České republice. Původní učebnice pro 2. ročník byla staršího vydání. V roce 2006 ovšem vznikla nová učebnice, která je přepracovaná podle Rámcového vzdělávacího programu.³⁰

Pro svou tradici a dlouholeté působení bylo zvoleno nakladatelství Alter. Z e-mailové korespondence s pracovníky tohoto nakladatelství bylo zjištěno, že má učebnice velmi dobré

²⁸ Převzato z: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/nakladatelstvi-fraus>

²⁹ Převzato z: <https://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/>

³⁰ Převzato z: <http://spn.cz/nakladatelstvi/>

ohlasy – pedagogové, žáci i jejich rodiče podle nich oceňují především uživatelskou vřídlnost, pečlivé metodické zpracování a dále také pestrý zásobník úkolů a cvičení.

Posledním zvoleným nakladatelstvím je nakladatelství Didaktis. Od roku 2002 vydává novou řadu učebnic pro 1. stupeň a je prozatím méně rozšířené než ostatní nakladatelství. Právě to byl důvod k lepšímu poznání jeho učebnic a pracovních sešitů.³¹

4.1 Nakladatelství Alter

Autorkou učebnice **Český jazyk 2** je Zuzana Nováková a ilustrátorkou Vlasta Švejdlková. Učebnice byla schválena MŠMT dne 16. července 2012 s dobou platnosti šest let. Učebnice byla vydána v roce 2013 a jedná se již o třetí vydání. Kniha má 121 stran a je členěna do 28 kapitol, které dále rozdělují učivo na podkapitoly. V závěru učebnice nalezneme tabulky s přehledem učiva a souhrnné opakování, v němž se žáci učí pracovat s klíčovými pojmy a odpovídat na otázky celou větou.

Součástí ucelené řady učebnic je dvoudílný pracovní sešit. Dále doplňují učebnici dva sešity zaměřené na psaní a mluvnická cvičení. Za výhodné můžeme považovat, že jsou učebnice i pracovní sešity zpracovány taktéž elektronicky, neboť tato forma může ozvláštnit vyučování a zpříjemnit žákům výuku. Není ovšem vhodné s tímto druhem učebnice pracovat pokaždé. Je také možné využít výukového programu, který je variantou učebnice a pracovního sešitu. Obsahuje několik desítek cvičení a nabízí také jejich vyhodnocení, odůvodnění probíraných jevů a zvukové záznamy. Pokud chtějí tento program využívat školy na interaktivních tabulích či projektorech nebo počítačích, musí si zakoupit licenci. Výhodou je, že s tímto programem mohou žáci pracovat zcela samostatně. Jeho cílem je podporovat čtení s porozuměním a je vhodný i pro žáky s různými specifickými poruchami učení. Tento typ výuky by však neměl převažovat, neboť žáky více rozvíjí práce s tištěnými materiály.

Pracovní sešit pro kluky a holčičky druhých ročníků nakladatelství Alter má 2 díly. Jejich autorkou je Lenka Bradáčová a kol. Ilustrovány byly Olgou Čechovou. V pracovním sešitě jsou využity některé texty nacházející se také v učebnici (jejichž autorkou je Zuzana Nováková). Pracovní sešity byly vydány v roce 2015 ve druhém vydání. Každý pracovní sešit má 41 stran. Pracovní sešity nakladatelství Alter jsou sestaveny především k samostatné práci žáků, neboť na dolním okraji každé strany mají žáci možnost

³¹ Převzato z: <http://spn.cz/nakladatelstvi/>

zaškrtnout, že jim cvičení někdo zkontroloval a opravil. V pravém rohu se nachází odkaz na probíranou látku v učebnici. Pracovní sešity tvoří jednotný celek s učebnicí a některá cvičení není možné splnit bez práce s učebnicí.

4.2 Nakladatelství Didaktis

Učebnici **Český jazyk pro 2. ročník základní školy** napsaly Hana Burianová, Ludmila Jízdna a Mária Tarábková, ilustrátorem je Aleš Čuma. Učebnice byla schválena MŠMT dne 25. února 2009 a jedná se již o třetí vydání. Kniha má 101 stran a je rozdělena do 12 témat. Učebnice je provázena postavičkami skřítků, kteří mají za úkol žáky nejen motivovat, ale také strukturovat učivo. S žáky komunikují pomocí bublin, vysvětlují jim učivo a uvádějí je do cvičení. Slohové učivo v této učebnici se zaměřuje na rozvoj vyjadřovacích prostředků, slovní zásoby a fantazie žáků. Učebnici není možné zakoupit v elektronické formě.

Součástí řady učebnic je dále čítanka, dva díly písanky a průvodce k učebnici českého jazyka pro 2. ročník. V současné době byla vydána tzv. *Zetíkova cesta* – sada učebních materiálů určená pro výuku českého jazyka v první třídě, která je v mnoha ohledech inovativní. Pro bystré a zvědavé žáky vznikl taktéž rozšiřující pracovní sešit *Koumák pro druháky*, který je jistou nástavbou k běžným cvičením pro nadané, zvědavé a rychlé děti. Je vhodné ho využít včetně učebnice českého jazyka také k učebnicím prvouky či matematiky. Jeho součástí jsou různé rébusy, tajenky či šifry. Klíč ke správnému řešení úkolů a cvičení je pro rodiče a učitele k dispozici v elektronické podobě.

Pracovní sešit Český jazyk pro 2. ročník základní školy má 65 stran a byl napsán stejnou trojicí autorek jako učebnice – Hanou Burianovou, Ludmilou Jízdnou a Márií Tarábkovou. Ilustrátorem je rovněž Aleš Čuma. Pracovní sešit byl vydán v roce 2009 již ve druhém vydání. Navazuje na učebnici a je určený i k jejímu doplnění. Kromě klasických cvičení na procvičování nalezneme v pracovním sešitě také křížovky, osmisměrky či nejrůznější hry.

4.3 Nakladatelství Fraus

Učebnici **Český jazyk 2**, která byla vydána v roce 2008, napsaly Jaroslava Kosová a Arlen Řeháčková. Ilustrátorkou je Andrea Tachezyová. Učebnice byla schválena MŠMT dne 11. března 2014. Obsahuje 123 stran a je rozdělena do 20 témat souvisejícími s ročním obdobím a některými hlavními svátky v roce. Učebnice směřuje svými texty a ilustracemi

žáky ke kladnému vztahu k přírodě a zároveň klade důraz na pozitivní vztahy mezi lidmi. Učí žáky vážit si všech lidí bez ohledu na to, že někteří jsou jiní než my. Taktéž vede žáky k pozitivnímu vztahu ke zvířatům, což můžeme vidět na velkém množství ilustrací a fotografií.

Součástí učebnice jsou dva pracovní sešity, čítanka a čtyři díly pracovního sešitu s písankou, které souvisí s čítankou. Dále obsahuje příručky pro učitele zaměřené na učivo v učebnici a čítance, interaktivní učebnici a CD s texty z čítanky. Učebnice jsou zpracovány také v elektronické podobě. Učitelé i žáci mohou využívat různá videa či animace, a tak zábavnější formou procvičovat probíranou látku. Nakladatelství Fraus nabízí na svém internetovém portálu zdarma ke stažení přehled jednotlivých kapitol učebnice s předpokládaným časovým harmonogramem. Témata jsou rozložena pravidelně do deseti měsíců. V časovém plánu je odkazováno taktéž na konkrétní strany v pracovním sešitě, které souvisejí s danou probíranou látkou. Je doporučováno každé téma rozložit zhruba do dvou týdnů. Tento přehled ocení řada pedagogů, neboť je zřejmé, že jim může usnadnit práci při plánování a rozložení učiva.

Dvoudílný **Pracovní sešit Český jazyk 2** byl poprvé vydán v roce 2008. Jeho autorkami jsou stejně tak jako učebnice Jaroslava Kosová a Arlen Řeháčková. Ilustrace prvního dílu byly vytvořeny Monikou Drocárovou, druhý díl ilustrovala Yvetta Hánlová. Probíraná látka je stejnoměrně rozložena do obou pracovních sešitů. První díl obsahuje deset témat a druhý díl dalších deset. Na dolním okraji nalezneme odkaz na strany v učebnici, a tak si mohou žáci i učitelé probíranou látku v učebnici snadno najít. Jednotlivé kapitoly v pracovních sešitech jsou pojmenovány stejně jako kapitoly v učebnici.

4.4 Nakladatelství Nová škola

Nakladatelství Nová škola publikovalo v roce 2015 již páté vydání učebnice **Český jazyk pro 2. ročník**, jejímiž autorkami jsou Monika Konůpková a Hana Marková. Ilustrovala ji Andrea Schindlerová. Učebnice byla schválena MŠMT dne 10. 10. 2012 s dobou platnosti šest let. Učebnice byla vydána v roce 2015 a jedná se již o páté vydání. Na 109 stranách můžeme nalézt 16 témat, která se dále rozdělují na další podtémata. Na začátku učebnice je možné nalézt opakování učiva z 1. ročníku. Učebnice je typická tím, že obsahuje řadu netradičních cvičení, úkolů a her na procvičování učiva. Zaměřuje se především na mezipředmětové vztahy, a to především na prvouku, výtvarnou výchovu, pracovní činnosti, hudební výchovu a nechybí taktéž pohybové činnosti.

Součástí duhové řady je včetně učebnice dvoudílný pracovní sešit, dva díly písanky, dále pracovní sešit zaměřený pouze na procvičování tvrdých a měkkých slabik a čítanka. Nakladatelství Nová škola má ve své nabídce rovněž i čítanku pro 2. ročník, která je vhodná pro žáky se specifickými vývojovými poruchami. K učebnici Český jazyk 2 vznikla taktéž multimediální interaktivní verze učebnice. Orientaci v učebnici usnadňuje několik ikon, kdy kliknutím na ně se žákům zobrazí například různé zajímavosti, audionahrávky, výchozí texty či fotoalba. Nachází se zde dokonce i řešení jednotlivých cvičení. Velký důraz je kladen na mezipředmětové vztahy, obsahuje mezipředmětové vztahy zaměřené na angličtinu a prvouku. Včetně učebnice vznikla i interaktivní verze obou dílů písanek. Metodický průvodce učebnicí a pracovním sešitem je v současné době zatím připravován.

Oba pracovní sešity **Český jazyk 2 NOVĚ** byly napsány Miroslavou Geržovou a ilustrovány Jaroslavou Fukanovou. Jedná se již o páté vydání. Obsahují netradiční úkoly, mezi kterými je možno nalézt různé rébusy, jazykolamy, hádanky či křížovky. Oba pracovní sešity podporují tvořivý styl výuky a zaměřují se na mezipředmětové vztahy. První díl obsahuje 9 témat shodných s tématy v učebnici. Má 55 stran a včetně cvičení na procvičování v něm můžeme nalézt přílohy k vystřižení a klíč k vybraným cvičením. Učivo je téměř vždy uvedeno krátkým textem, či básní. Druhý díl pracovního sešitu obsahuje zbývajících 5 témat učebnice a má 54 stran. Neobjevíme v něm již motivační text, jako tomu je v díle prvním. Pracovní sešity obsahují také seznam použité literatury.

4.5 Nakladatelství SPN

Autorkami učebnice **Český jazyk pro 2. ročník** jsou Eva Hošnová, Milada Buriánková, Simona Pišlová a Martina Šmejkalová. Text je doplněn vtipnými ilustracemi Gabriela Filčíka. Učebnice byla schválena MŠMT dne 10. srpna 2012 a jedná se o druhé vydání. Učebnice má 160 stran a je rozdělena do 13 částí. Jedná se o nově zpracovanou učebnici podle RVP pro ZV. Aktualizovány byly texty pro žáky a učivo je předkládáno novým a modernějším způsobem. Klasická koncepce učebnice byla však zachována.

Součástí ucelené řady je včetně učebnice také pracovní sešit, písanka a metodická příručka pro učitele. V případě objednání učebnice obdrží školy písanku zdarma. Učebnice ani pracovní sešit neexistuje v elektronické verzi.

V roce 2012 byl vydán pracovní sešit **Český jazyk pro 2. ročník**, který má 49 stran a doplňuje učebnici českého jazyka o další cvičení na procvičování a opakování učiva. Byl napsán Miladou Buriánkovou, Vlastimilem Styblíkem a Zdeňkou Dvořákovou. Černobílé

ilustrace vyobrazil Gabriel Filcík. Kapitoly v pracovním sešitě jsou rozděleny do 13 okruhů stejným způsobem jako učebnice. V pracovním sešitě autorky vyzývají žáky k tomu, aby ohodnotili svou práci pomocí hvězdiček, které mají zapisovat do prázdného čtverečku u každého cvičení. Úkolem žáků je pak hvězdičky v každé kapitole sečíst a výsledný počet zapsat do tabulky na poslední straně.

5 Analýza učebnic a pracovních sešitů

Následující kapitola popisuje provedenou analýzu kvantitativních vlastností a rozebírá definované kvalitativní charakteristiky jednotlivých učebnic.

5.1 Kritéria pro hodnocení učebnic

Nedostatek výzkumu učebnic v České republice způsobuje, že učitelé mají málo potřebných informací o učebnicích a při jejich výběru spoléhají především na reklamní materiály jednotlivých nakladatelství. Pokud učitelům záleží na výběru správné učebnice pro své žáky a mají-li k tomu příležitost, mohou sami poměrně jednoduchým způsobem zjistit její didaktickou vybavenost, nebo využít některý z již předem hotových seznamů hodnotících kritérií.

Tato část bude zaměřena na výběr kritérií, podle nichž budou následně jednotlivé učebnice analyzovány. Učebnice budou posuzovány podle dvou hledisek. První hledisko posuzování učebnic proběhne pomocí jejich kvantitativních vlastností. K tomuto výzkumu budou využity metody kvantitativní analýzy, neboť bude v jednotlivých učebnicích zjišťována četnost určitých měřících jednotek. Porovnávání zjištěných vlastností bude provedeno pomocí sloupcových grafů.

V každé učebnici bude věnována pozornost rozsahu stran konkrétních kapitol, cvičením, které učebnice obsahuje, výchozím textům každé knihy a dále poučkám a ilustracím.

Rozsah stran bude měřen nejjednodušším způsobem kvantitativního zjištění, který je velmi často využíváný, přestože jde pouze o hrubý odhad. Nebere totiž v úvahu formát dané učebnice, ani velikost písma a počet ilustrací na jednotlivých stranách. Dále sledujeme počet cvičení věnovaných jednotlivým kategoriím. Jde o přesný počet cvičení, které uvádějí i autoři. Za výchozí text se považuje jakákoliv próza či poezie, na niž navazují další cvičení. Na každé učebnici bylo také sledováno, kolik obsahuje samostatných pouček. V učebnicích se nachází velké množství obrázků, které jsou započteny, pokud se jedná o jeden samostatný obrázek, nebo o sérii menších obrázků, které se týkají jednoho tématu. Každý souhrn několika obrázků se společným tématem je v tabulce započten jako jeden.

Na první pohled je zřejmé, že obsah jednotlivých učebnic se odlišuje. Liší se v uspořádání kapitol a podkapitol, v názvech jednotlivých témat, v počtu stran věnovaných dané probírané látce, ale i v názvosloví. Pro usnadnění analýzy bylo probírané učivo

rozděleno do několika kategorií. Všechny probírané jevy byly shrnuty do následujících sedmi kategorií: *Abeceda*, *Věta*, *Vlastní jména*, *Slabiky, hlásky a písmena*, *Slovní druhy*, *Slovo a slovní význam* a také byla zvolena neutrální kategorie *Ostatní*.

Kategorie *Abeceda* obsahuje probírané jevy týkající se tiskacích a psacích písmen, jejich opisu a přepisu, dále také správného řazení písmen a slov podle abecedy. *Věta* obsahuje širší spektrum probíraných jevů, neboť se zde nachází učivo o větě a jejích druzích či správné pořadí slov ve větě. Kategorie *Vlastní jména* zahrnuje především psaní velkých písmen ve vlastních jménech osob, zvířat, měst, vesnic, hor a řek.

Nejvíce obsáhlá je kategorie zaměřená na *Slabiky, hlásky a písmena*. Obsahuje totiž nejen učivo o samohláskách, souhláskách a dvojháskách, ale také psaní správných hlásek ve skupinách dě, tě, ně a bě, pě, vě. Dále do této kategorie patří psaní správných souhlásek na konci slova, a dokonce i dělení slov na konci řádku.

Jelikož některé učebnice seznamují své žáky i s různými druhy slov, zařazujeme také kategorii *Slovní druhy*, do níž patří podle některých učebnic pro 2. ročník učivo o podstatných jménech, slovesech, číslovkách, předložkách a spojkách. Každá učebnice pracuje s tímto probíraným učivem jiným způsobem.

Slovo a slovní význam je kategorie, do níž náleží učivo o slovech se stejným nebo podobným významem, antonymech a slovech nadřazených, podřazených a souřadných. Dále do této kategorie řadíme učivo o slovech spisovných, nespisovných a citově zabarvených, které se objevuje v některých učebnicích.

Jako poslední uvádíme kategorii *Ostatní*, do které jsou zařazeny kapitoly s probíranými jevy, které nemůžeme zařadit do žádné z výše zmíněné kategorie. Jedná se především o kapitoly zaměřené na souhrnné opakování, nebo úvodní seznámení s učebnicí.

K analýze kvalitativních vlastností učebnic je třeba zvolit několik hodnotících kritérií, podle nichž budou tyto vlastnosti v jednotlivých učebnicích a pracovních sešitech sledovány. Při výběru některých kritérií budou brány v úvahu poznatky uvedené v podkapitole 1.3, v níž se nachází informace o tom, jaké vlastnosti učebnice obsahuje a podle jakých metod ji můžeme zkoumat.

Jedním ze zvolených kritérií je *motivace*. Žáci v tomto věku jsou zvědaví, a proto je důležité upoutat jejich pozornost. V případě, že je učivo žákům předloženo formou zajímavých cvičení, hádanek, her či jiných zážitků, mohou být více motivováni k učení. Důležité také je, zda jsou úkoly a otázky blízké životní praxi žáků. Motivujícím prvkem pro zvládnutí daného učiva může být i snaha o dobrý výsledek.

Dalším kritériem je *členění obsahu*, v němž bude sledována celková koncepce učebnice. Zároveň budou na základě zvolených hledisek zkoumány *metody výkladu* učebnic.

Důležitým kritériem bude sledování grafické stránky učebnice, do níž řadíme použití barev v učebnici a druh a velikost písma. Tímto způsobem lze pozorovat, jakým způsobem autor učebnice komunikuje se svým čtenářem.

Dalším kritériem, důležitým pro analýzu učebnic a pracovních sešitů, jsou *neverbální prostředky*, do nichž patří nejen obrázky, ale i grafy, tabulky či různá schémata.

Důležitým předpokladem, který očekáváme od učebnice určené mladším žákům, je, že bude především přehledná. Nepřehlednost a složitost může v žácích totiž vzbuzovat strach a nejistotu. Jedním z důležitých kritérií bude tedy *srozumitelnost textu učebnice a přístupnost věku žáků*.

Posledním kritériem důležitým pro kvalitativní analýzu bude zjištění *zpětné vazby*, kterou učebnice a pracovní sešity poskytují. Toto kritérium bude sledovat, zda jsou do učebnice zařazeny úkoly pro samostatnou práci žáků. Dále, jestli jsou do učebnice či pracovního sešitu začleněny testy, pomocí nichž by učitelé nebo i sami žáci mohli hodnotit, jak zvládli osvojené učivo. Dále bude také v jednotlivých učebnicích a pracovních sešitech sledováno, po jaké době je probírané učivo opakováno.

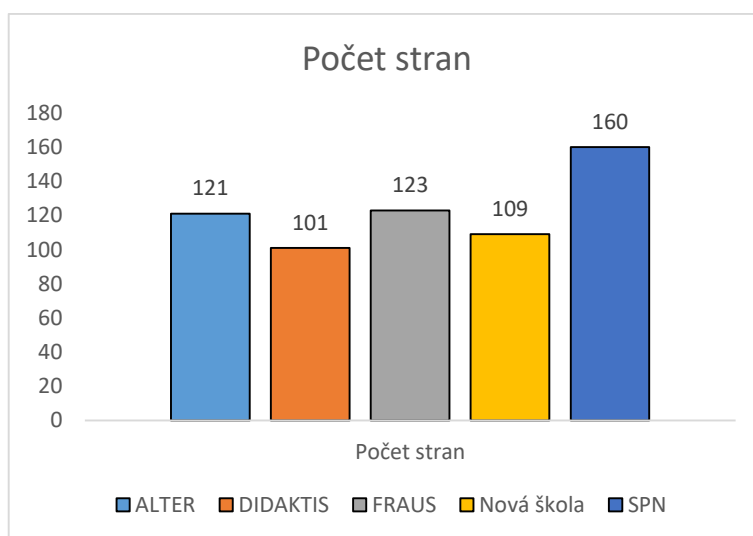
5.2 Analýza kvantitativních vlastností učebnic

Učebnice je stále nejvyužívanější pomůckou ve školním vyučování, a proto by mělo být úkolem každého učitele orientovat se v problematice posuzování učebnic. Analýzou v této kapitole budou měřeny a hodnoceny některé kvantitativní vlastnosti jednotlivých učebnic. Toto zjištění může být přínosné například pro začínající učitele, kteří se ještě tolik neorientují v nabídce učebnic a pracovních sešitů na dnešním trhu. K analýze učebnic a pracovních sešitů jsou využity informace z tabulek nacházejících se v přílohách 1–10.

5.2.1 Rozsah stran

V grafu č. 1 můžeme vidět, jaký je počet stran jednotlivých učebnic. Nejvíce stran obsahuje učebnice nakladatelství SPN (160 stran). Naopak nejméně stran má učebnice nakladatelství Didaktis (101 stran). O osm stran více obsahuje učebnice nakladatelství Nová škola. Ostatní učebnice mají podobné počty stran, nakladatelství Alter 121 a nakladatelství Fraus 123 stran. Můžeme rovněž zjistit, kolik stran je věnováno jednotlivým definovaným kategoriím v každé učebnici. Tomu se budeme podrobněji věnovat později (Graf č. 8).

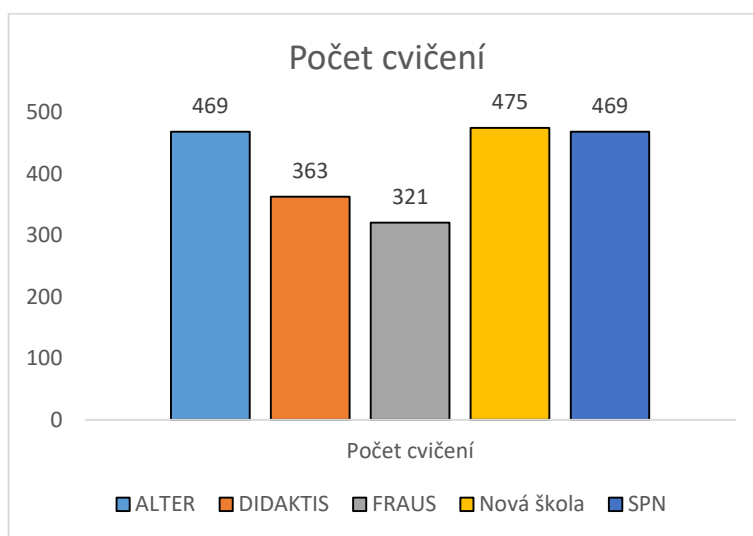
Významnou roli v porovnávání rozsahu stran hraje formát učebnice. Ten se shoduje pouze v případě učebnice nakladatelství Didaktis, SPN a Nová škola, jejichž formát je B5 (176 x 297 mm). Zbývající dvě učebnice mají odlišné formáty. Učebnice nakladatelství Fraus má rozměr 197 x 262 mm a učebnice nakladatelství Alter 200 x 235 mm. Vypočítáme-li na základě těchto rozměrů obsah jedné stránky, zjistíme, že všechny učebnice kromě nakladatelství Alter mají přibližně stejný obsah (přibližně 5,2 dm²). Obsah jedné stránky u nakladatelství Alter je o něco menší (4,7 dm²).

Graf č. 1 – Počet stran

5.2.2 Počet cvičení

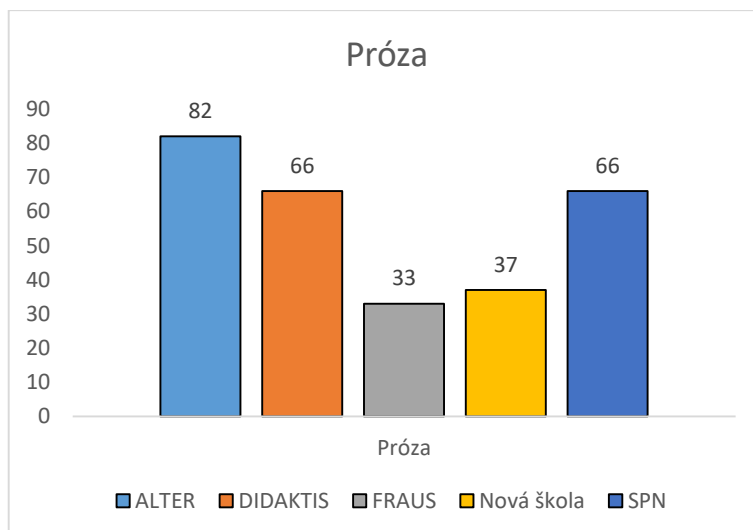
Každá učebnice obsahuje cvičení na procvičování učiva. Jejich počty se ovšem liší, a proto byl vytvořen přehled toho, kolik jednotlivé učebnice obsahují cvičení. Z grafu č. 2 lze vidět, že nejvíce cvičení obsahuje učebnice nakladatelství Nová škola (475 cvičení). Naopak nejméně cvičení na procvičování učiva zahrnuje učebnice nakladatelství Fraus (321 cvičení) a poté učebnice nakladatelství Didaktis (363 cvičení). Vyrovnaný počet 469 cvičení objevíme v učebnicích nakladatelství Alter a SPN. V případě menšího počtu cvičení musíme brát v úvahu, že některé učebnice odkazují na procvičování učiva do pracovních sešitů, proto se v podkapitole 5.3 zaměříme na zjištění kvantitativních vlastností pracovních sešitů. Zda se nám tato hypotéza potvrdí, či nikoliv, zjistíme následným srovnáním učebnic a pracovních sešitů.

Graf č. 2 – Počet cvičení

5.2.3 Výchozí texty

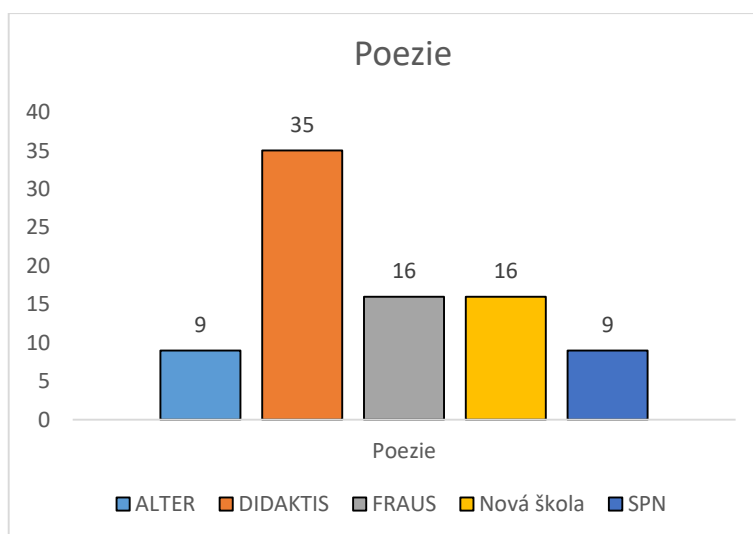
Každá učebnice obsahuje určitý počet rozmanitých a jinak tematicky zaměřených výchozích textů. Při sledování výchozích textů učebnic bylo rozlišeno, zda se jedná o text psaný formou prózy či poezie. Oba druhy výchozích textů byly zkoumány samostatně a existuje pro ně oddělený graf, který porovnává počty pro jednotlivá nakladatelství. Z následujících grafů plyne, že nejvíce prozaických výchozích textů obsahují knihy nakladatelství Alter, které mají 82 prozaických textů. Poměrně vysoký počet textů nalezneme i u nakladatelství SPN a nakladatelství Didaktis (obě 66 textů). Nejméně výchozích prozaických textů je možné najít v učebnicích nakladatelství Fraus (33 textů) a Nová škola (37 textů).

Graf č. 3 – Próza

V učebnicích nacházíme také různé básně a říkanky. Nejvíce veršů se objevuje v učebnici nakladatelství Didaktis (35). Důvodem pro takto vysoký počet básní a říkadel je skutečnost, že učebnice nakladatelství Didaktis je specifická tím, že se v ní vyskytují postavy, které mluví ve verších. Učebnice nakladatelství Alter a SPN obsahují nejméně poezie. Najdeme v nich pouze 9 veršovaných textů. O něco vyšší počet (16 textů) mají učebnice nakladatelství Fraus a Nová škola.

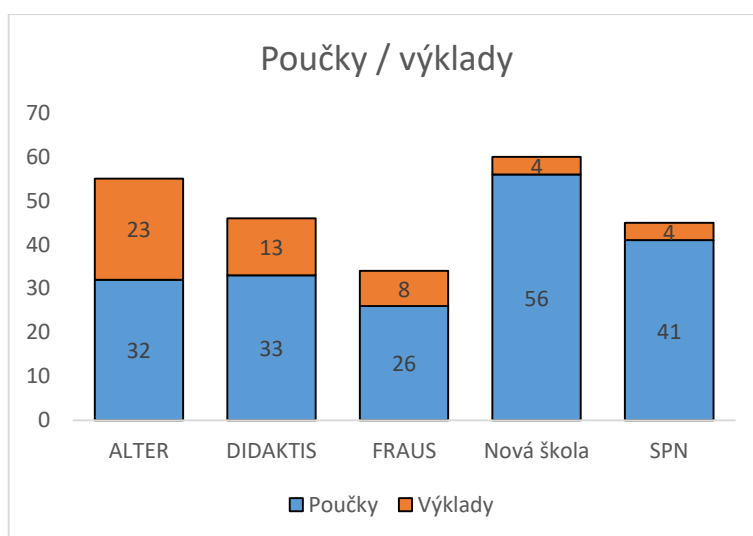
Je nutné pamatovat na to, že tato kvantitativní kritéria neberou v úvahu délku jednotlivých textů, ale pouze jejich četnost. I tak nám může toto kritérium hodně napovědět o tom, jak jednotlivé učebnice přistupují k próze a poezii a do jaké míry je využívají při vysvětlování a procvičování nového učiva.

Graf č. 4 – Poezie

5.2.4 Poučky

Učebnice by měly také zahrnovat poučky, v nichž se žákům zdůrazňuje to nejdůležitější z probírané látky. V každé učebnici jsou poučky zvýrazněny odlišným způsobem. V učebnicích často dochází k záměně pojmu poučka a výklad. Poučka je „stručně vyjádřené zevšeobecněné poučení“.³² Pomocí výkladu je žákům probíraná látka vysvětlována. Týká se především učebnic, jelikož v pracovních sešitech je učivo pouze procvičováno, nikoliv vysvětlováno. Velmi často je tedy výklad v tomto ročníku řešen formou pouček.

Graf č. 5 – Poučky a výklady

Naším cílem bylo zjistit, kolik jednotlivých pouček a výkladů oddělených nejčastěji pomocí barevného pozadí nebo různých rámečků je obsaženo v jednotlivých učebnicích. Podle našich kritérií nejvíce pouček obsahuje učebnice nakladatelství Nová škola (56). Výklady jsou zde pouze 4. Druhý největší počet pouček nacházíme u učebnice nakladatelství SPN (41), výklady jsou zde také jen 4. Učebnice nakladatelství Didaktis zahrnuje 33 pouček a 13 výkladů. Nejméně pouček mají učebnice nakladatelství Fraus, zde je jich pouze 26. Výkladů v ní objevíme 8. Nejvíce výkladů se objevuje u nakladatelství Alter, kde jich je 23. Pouček v této učebnici je 32. Není snadné odpovědět na to, zda je lepší, když se v učebnici nachází více pouček, či méně. Manuál, který by toto předepisoval, totiž neexistuje. Je však vhodné, aby žáci nebyli zahlceni definicemi. Předpokládáme-li, že školní rok má přibližně 40 týdnů, vychází nám na základě počtů z grafu, že na jeden týden připadají přibližně 1 až 2

³² FILIPEC, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR*. Praha: 2001, s. 299.

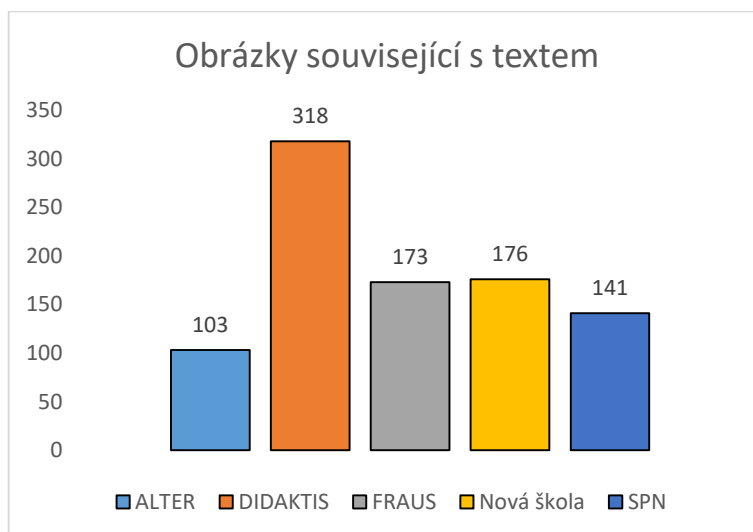
poučky. To se nám zdá být přiměřené. Také se domníváme, že výklady by neměly v učebnicích převažovat, neboť pro žáky jsou vhodnější jasné a stručné informace.

5.2.5 Ilustrace a další obrazový materiál

Žáky na 1. stupni zaujmou spíše učebnice a pracovní sešity, které obsahují ve vyšší míře ilustrace než takové, které jich zahrnují velmi málo, nebo dokonce žádné. Učebnice, která se žákům líbí, je pro ně více poutavá a atraktivní. Každý ilustrátor tvoří své obrázky vlastním způsobem. Někteří ilustrátoři například kombinují několik samostatných obrázků a vytváří složený obrázek. Bylo obtížné hodnotit, kolik obrázků lze započítat. Stanovili jsme proto, že složené obrázky budou počítány jako jeden. Tento konzistentní přístup pro stanovení počtu ilustrací byl zvolený napříč všemi učebnicemi a pracovními sešity. Výsledkem jsou počty ilustrací, které jsou uvedeny v grafu č. 6.

Je patrné, že nejvíce obrázků obsahuje učebnice českého jazyka nakladatelství Didaktis (318). V této učebnici se totiž vyskytuje mnoho menších obrázků, na kterých jsou zobrazeni skřítkové provázející učebnici. Přibližně stejný počet obrázků obsahuje učebnice nakladatelství Nová škola (176) a nakladatelství Fraus (173). Učebnice nakladatelství SPN má 141 obrázků a nejméně jich zahrnuje učebnice nakladatelství Alter (103), což je zřejmé již na první pohled po prolistování knihy.

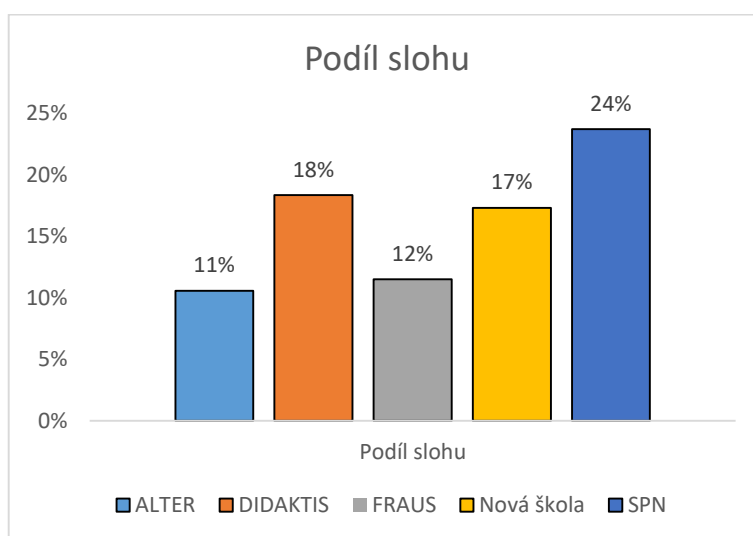
Ilustrace a fotografie plní v učebnici různé funkce. Některé mají souvislost se cvičeními, některé slouží jako doplněk textu, některé mají za úkol provázet žáky učebnicí, jiné mají pouze estetickou funkci.

Graf č. 6 – Obrázky související s textem

5.2.6 Slohová část

Učebnice českého jazyka pro 2. ročník obsahují jak jazykovou, tak slohovou část. Některé učebnice mají slohovou část oddělenou od jazykové, jiné nikoliv. Z níže uvedeného grafu je zřejmé, že největší podíl obsahu je věnovaný slohu v učebnici nakladatelství SPN. Přibližně stejný podíl slohu v učebnici mají nakladatelství Nová škola a Didaktis. O něco menší rozsah svých učebnic věnují slohu nakladatelství Alter a Fraus. Věříme, že není ani tolik podstatné, kolik slohu se v učebnici objevuje. Pokud je mluvnické učivo vhodně zakomponováno do slohové části, je možné mít i učebnici s větším rozsahem slohové části. Na druhou stranu se domníváme, že sloh by v žádném případě ve vyučování českého jazyka ve 2. ročníku chybět neměl.

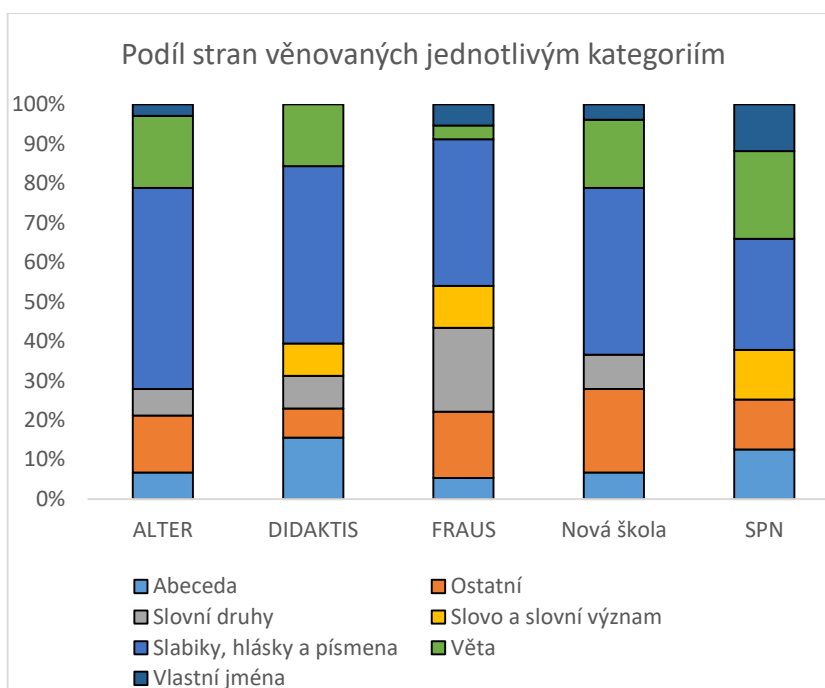
Graf č. 7 – Podíl slohu

5.2.7 Analýza učebnic dle tematických okruhů

Cílem této části je popsat, jaké probírané jevy se v učebnicích vyskytují a jaký podíl stran, cvičení nebo pouček je jim přidělen. Jednotlivé probírané jevy byly rozříděny do několika tematických okruhů, pro něž využíváme rovněž pojmy kategorie a oblast. Jednotlivé oblasti porovnáváme podle toho, kolik stran je věnováno konkrétnímu učivu a jaký podíl cvičení se v učebnicích nachází. Sledujeme také poučky věnované jednotlivým oblastem.

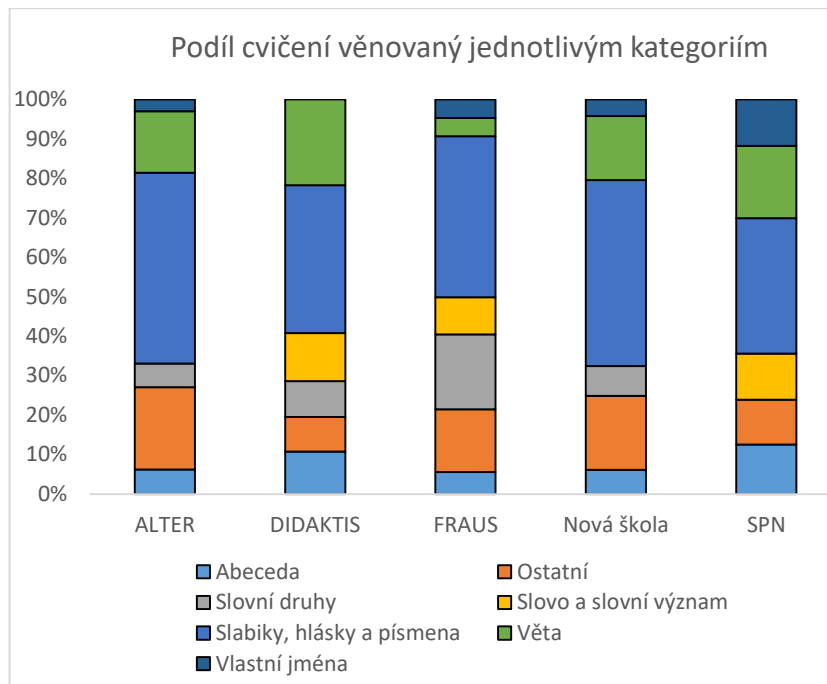
První vymezenou kategorií, do níž patří nejvíce probíraných jevů, je učivo o *Slabikách, hláskách a písmenech*. Je tedy patrné, že bude nejobsáhlejší u všech nakladatelství. Z hlediska celkového počtu stran se této oblasti nejvíce věnuje nakladatelství Alter. Nejmenší podíl stran je jí věnovaný v učebnici nakladatelství SPN.

Probírané téma o *Abecedě* nalezneme ve všech posuzovaných učebnicích. Nejvíce se mu věnují učebnice nakladatelství SPN a nakladatelství Didaktis. Poměrně málo prostoru je tomuto tématu věnováno v učebnicích nakladatelství Nová škola a Fraus.

Graf č. 8 – Podíl stran věnovaných jednotlivým kategoriím

Je zajímavé, že učivo o *Slovních druzích* není vůbec zařazeno do učebnice nakladatelství SPN. Je pravděpodobné, že vzhledem k velkému množství probíraných jevů ponechává tuto látku až do následujícího ročníku. Nejvíce se o tomto tématu dozvíme v učebnici nakladatelství Fraus. Učivo o *Slově a slovním významu* nalezneme pouze v učebnici nakladatelství Didaktis, Fraus a SPN, ve zbývajících dvou učebnicích se neobjevuje. Nejvíce toto učivo obsahuje učebnice nakladatelství SPN. Zelená barva nám znázorňuje učivo o *Větě*, které se vyskytuje ve všech učebnicích. Nejvíce stran je mu věnováno v učebnicích nakladatelství SPN, nejméně v učebnicích nakladatelství Fraus. Součástí probírané látky českého jazyka pro 2. ročník je taktéž psaní velkých a malých písmen, které je zařazeno do tematického okruhu *Vlastní jména*. Objevuje se v učebnicích minimálně, dokonce v učebnici Didaktis se nenachází vůbec. Nejvíce ho však nalezneme v učebnici nakladatelství SPN. Vyrovnaný rozsah tohoto učiva lze spatřit u nakladatelství Nová škola a Fraus. Naopak nejméně učiva o *Vlastních jménech* se objevuje v učebnicích nakladatelství Alter.

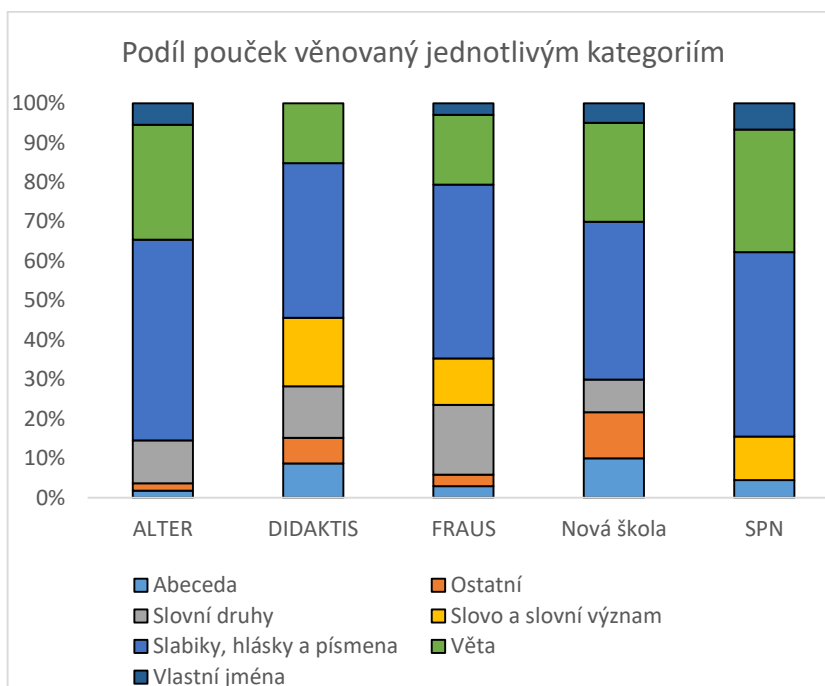

Graf č. 9 – Podíl cvičení věnovaný jednotlivým kategoriím

V grafu č. 9 můžeme vidět, kolik cvičení je věnováno jednotlivým kategoriím. Na první pohled je patrná velká podobnost s předcházejícím grafem, kde byl vidět podíl jednotlivých stran. Cvičení zaměřená na procvičování učiva o *Abecedě* se nejvíce objevují v učebnicích nakladatelství Didaktis a SPN. Učebnice nakladatelství Nová škola, Fraus a Alter mají podíly cvičení v této kategorii poměrně vyrovnané. Zaměříme-li se na učivo o *Slovních druzích*, můžeme se z grafu dozvědět, že největší podíl cvičení je mu věnován v učebnici nakladatelství Fraus. Jak již bylo zmíněno, v učebnicích nakladatelství SPN se učivo o *Slovních druzích* vůbec nenachází. I pro cvičení platí, že se jich nejvíce objevuje v kategorii *Slabiky, hlásky a písmena* v učebnicích nakladatelství Alter a Nová škola. Porovnáme-li dále, kolik cvičení je věnováno kategorii *Vlastní jména*, zjistíme, že největší počet se jich objevuje v učebnicích nakladatelství SPN, nejmenší v učebnicích nakladatelství Alter. Žádná cvičení zaměřená na tento tematický okruh nenalezneme v učebnicích nakladatelství Didaktis. V případě kategorie *Slovo a slovní význam* objevíme nejvíce cvičení v učebnicích nakladatelství Didaktis a SPN. Cvičení v kategorii týkající se *Vět* je na první pohled nejvíce v učebnicích nakladatelství Didaktis a naopak nejméně v učebnicích od Frause.

Graf č. 10 ukazuje, jaký podíl pouček je věnovaný jednotlivým kategoriím. Vyplývají podobné závěry jako u podílu stran a cvičení. Menší odlišnost lze pozorovat u kategorie *Věta*, jež v případě pouček zabírá výrazně větší celkový počet pouček u všech nakladatelství,

než tomu bylo u podílu stran nebo cvičení. Důvodem pravděpodobně bude potřeba většího počtu definic v této oblasti.

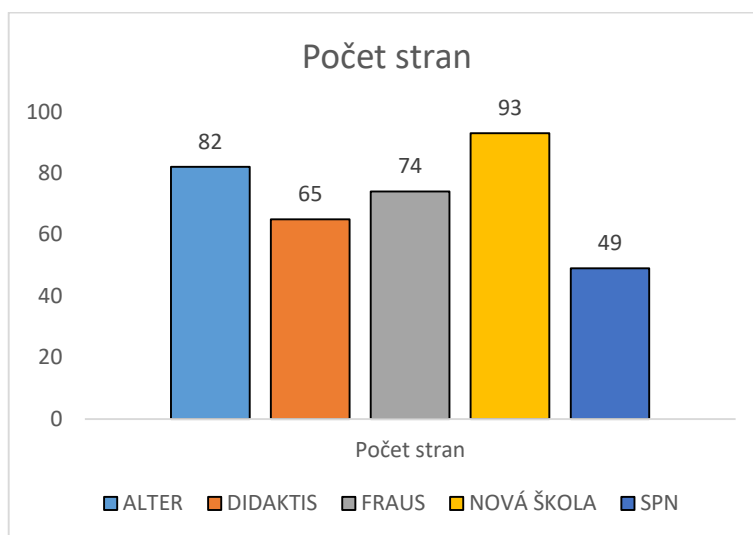
Graf č. 10 – Podíl pouček věnovaných jednotlivým kategoriím

5.3 Analýza kvantitativních vlastností pracovních sešitů

Pracovní sešity jsou často neoddelitelnou součástí učebnice a obsahují další cvičení na procvičování. Velmi často je procvičování orientováno právě do pracovních sešitů, proto bude provedena i analýza kvantitativních vlastností pracovních sešitů. Je potřeba zmínit, že některý pracovní sešit má dva díly, a údaje, které jsou k vidění v následujících grafech, zahrnují vždy oba díly pracovních sešitů. Pracovní sešity nakladatelství Didaktis a SPN mají jen jeden díl. Pravděpodobně budou obsahovat méně celkových vlastností než dvoudílné pracovní sešity ostatních nakladatelství.

5.3.1 Rozsah stran

Zaměříme-li se opět nejprve na počty stran jednotlivých pracovních sešitů, zjistíme, že některé jich mají výrazně více. To může být důsledkem skutečnosti, že některé pracovní sešity mají dva díly. Nejvíce stran dohromady mají pracovní sešity Nové školy (celkem 93 stran). Nejméně stran (49) má pracovní sešit nakladatelství SPN. Druhým pracovním sešitem s nejmenším počtem stran (65) je pracovní sešit nakladatelství Didaktis. Pracovní sešit nakladatelství Alter má 82 stran a 74 stran obsahuje pracovní sešit nakladatelství Fraus. Stejně jako u učebnic i zde hrají roli formáty pracovních sešitů.

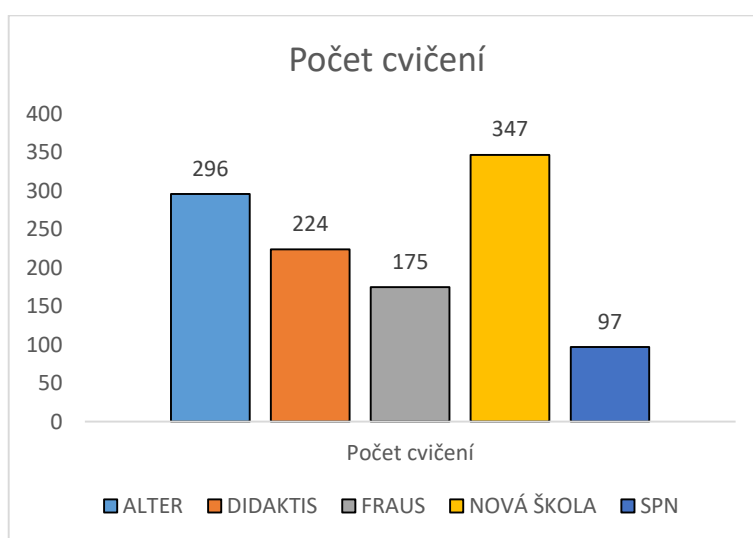
Graf č. 11 – Počet stran (pracovní sešity)

5.3.2 Počet cvičení

Počet stran má samozřejmě značný vliv i na počet cvičení. Bylo by logické očekávat, že nejméně cvičení bude obsahovat pracovní sešit s menším obsahem stran. U pracovního sešitu nakladatelství Didaktis tato logika ovšem neplatí. Obsahuje o 49 cvičení více než dvoudílný pracovní sešit nakladatelství Fraus, i přesto, že má o 9 stran méně. Nejvíce cvičení

(347) obsahuje dvoudílný pracovní sešit nakladatelství Nová škola. Nakladatelství Alter má ve svém pracovním sešitě 296 cvičení a nakladatelství Didaktis 224. Jak již bylo zmíněno, o něco méně cvičení má pracovní sešit od Frause. Jedná se o 175 cvičení. Nejméně cvičení má pracovní sešit nakladatelství SPN především kvůli tomu, že se jedná o jednodílný pracovní sešit. Počet cvičení v tomto pracovním sešitě je 97.

U sledovaných nakladatelství se nám nepotvrdila hypotéza o tom, že některé učebnice mohou mít méně cvičení z toho důvodu, že přesouvají větší počet cvičení do pracovních sešitů. Například nakladatelství Didaktis a Fraus, která měla nejmenší počet cvičení v učebnici, mají rovněž poměrně nízký počet cvičení i v pracovním sešitě. Na druhou stranu nakladatelství Alter a Nová škola mají velký počet cvičení jak v učebnici, tak v pracovním sešitě.

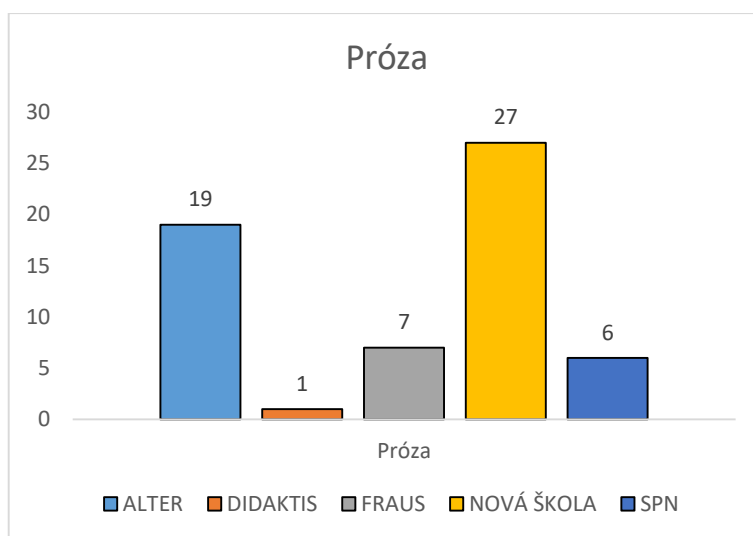
Graf č. 12 – Počet cvičení (pracovní sešity)

V průběhu výzkumu se ukázalo jako smysluplné zjistit, zda počet cvičení souvisí s jejich rozsahem. Z toho důvodu byla u pracovních sešitů s nejvyšším a nejnižším počtem cvičení spočítána průměrná délka jejich cvičení. Ukázalo se, že nižší počet je kompenzován větším rozsahem, neboť v pracovních sešitech nakladatelství SPN vychází, že průměrná délka jednoho cvičení je 9,1 řádku, zatímco u Nové školy je to pouze 4,8 řádku.

5.3.3 Výchozí texty

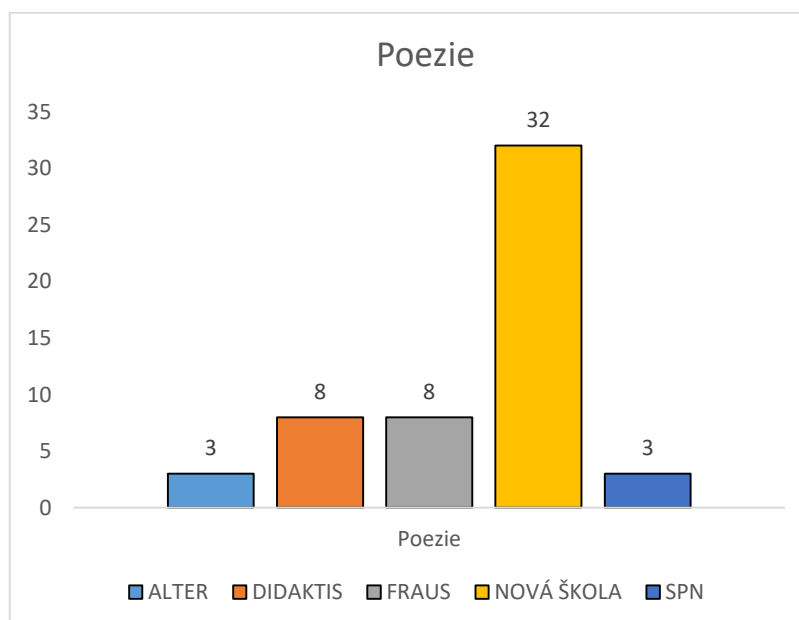
Pracovní sešity slouží především k procvičování učiva, s nímž se žáci seznámili prostřednictvím učebnice. Není obvyklé, že se v pracovních sešitech objevuje velký počet výchozích textů, přesto v pracovních sešitech nakladatelství Nová škola nalezneme 27 prozaických výchozích textů. V prvním díle pracovního sešitu je totiž každá kapitola uvedena úvodním textem. V grafu č. 13 můžeme pozorovat, kolik prozaických textů obsahují

jednotlivé pracovní sešity. Pracovní sešity nakladatelství Alter jich obsahují 19. Přibližně stejný počet výchozích textů mají pracovní sešity nakladatelství Fraus (7 textů) a SPN (6 textů). Pouze 1 výchozí text byl nalezen v pracovním sešitě nakladatelství Didaktis.

Graf č. 13 – Próza (pracovní sešity)

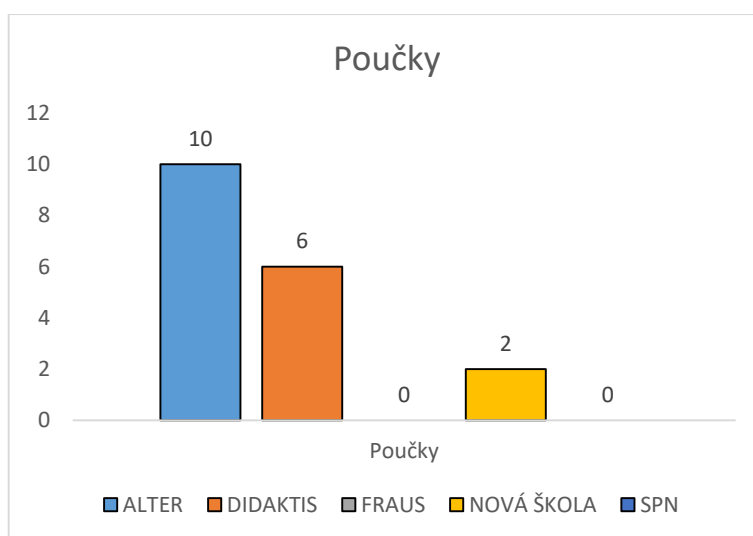
Graf č. 14 nám ukazuje, kolik veršovaných textů můžeme v pracovních sešitech nalézt. Stejně tak jako v případě prozaických textů i zde má největší počet (32) pracovní sešit nakladatelství Nová škola. V pracovních sešitech nakladatelství Didaktis a Fraus se objevuje 8 poetických textů a pouze 3 tyto texty nalezneme v pracovních sešitech nakladatelství Alter a SPN.

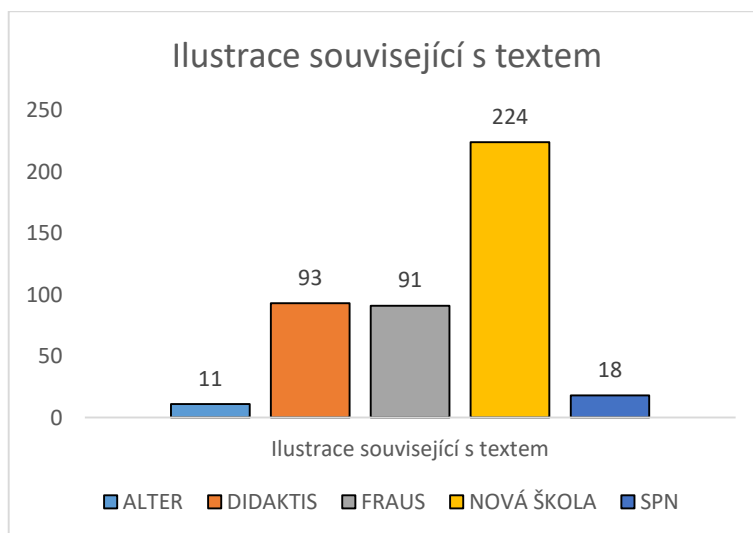
Graf č. 14 - Poezie (pracovní sešity)

5.3.4 Poučky

Hlavním cílem pracovního sešitu je procvičit probíranou látku prostřednictvím cvičení. Není obvyklé, že by v pracovních sešitech byla žákům látka vysvětlována formou pouček a výkladů. Přesto je některé pracovní sešity obsahují pravděpodobně pro to, aby žákům probíranou látku připomněly a v případě nejistoty jim napověděly. Nejvíce pouček nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství Alter (10). O něco méně (celkem 6 pouček) je možné vidět v pracovním sešitě Didaktis. Dvě poučky objevíme v pracovním sešitě Nové školy a žádnou poučku neobsahují pracovní sešity nakladatelství Fraus a SPN.

Graf č. 15 – Poučky (pracovní sešity)

Graf č. 16 – Ilustrace (pracovní sešity)

5.3.5 Ilustrace a další obrazový materiál

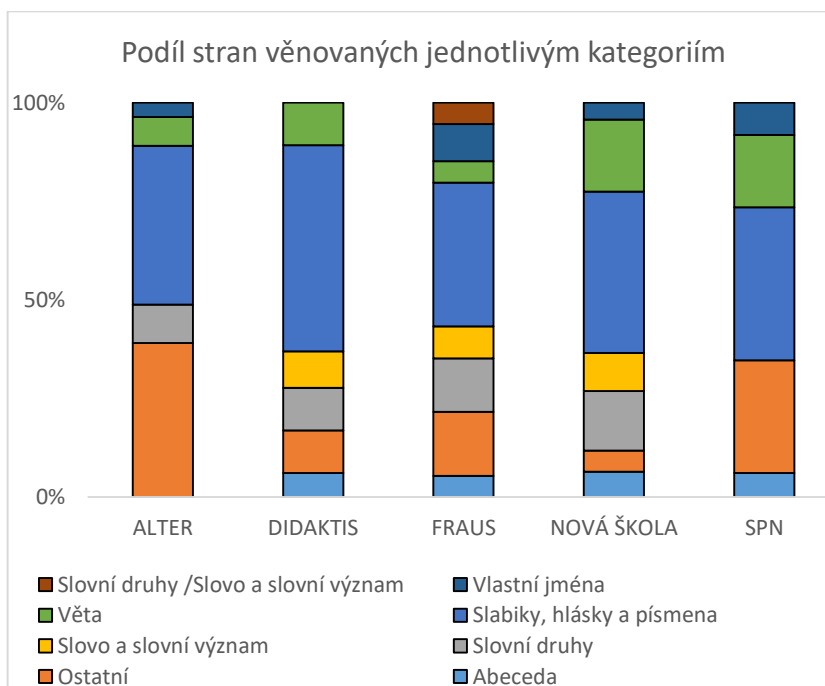
Rozdílné počty obrázků můžeme sledovat v grafu č. 16, kde největší počet (224) náleží pracovnímu sešitu nakladatelství Nová škola. V pracovním sešitě Didaktis se nachází 93

obrázků a 91 jich obsahuje pracovní sešit nakladatelství Fraus. Pouze 18 jich lze nalézt v pracovním sešitě nakladatelství SPN. Již na první pohled můžeme vidět, že dvoudílný pracovní sešit nakladatelství Alter obsahuje nejméně obrázků ze všech, a to pouze 11.

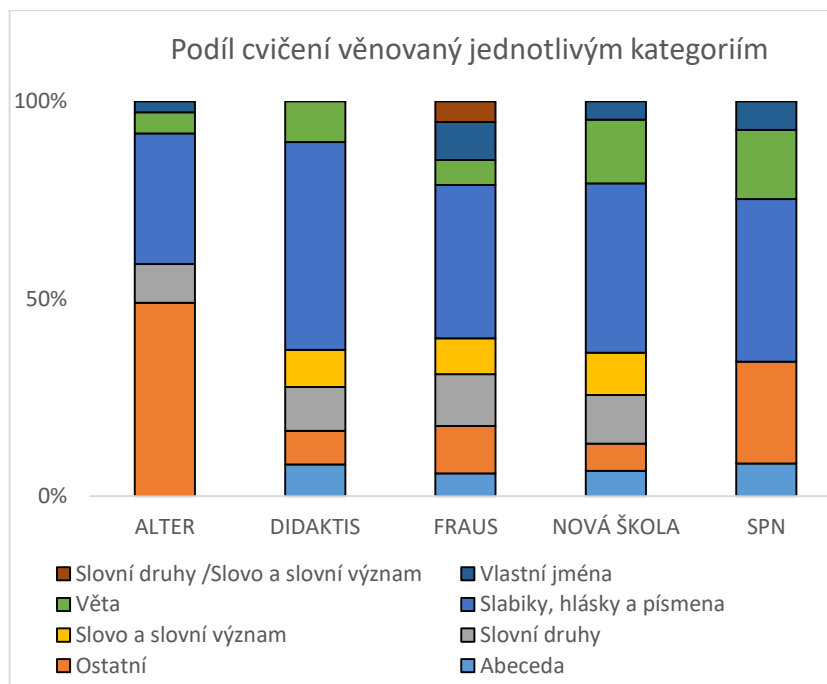
5.3.6 Analýza pracovních sešitů dle tematických okruhů

I v pracovních sešitech bylo sledováno, jaký podíl stran nebo cvičení je věnován jednotlivým tematickým okruhům. Zaměříme se nejprve na kategorii *Abeceda*, která je v jednotlivých pracovních sešitech poměrně vyrovnaná. Výjimkou je pouze pracovní sešit nakladatelství Alter, v němž zmiňovanou učební látku nenalezneme. Učivo o *Slovních družích* neobjevíme v pracovních sešitech od SPN. Ostatní nakladatelství věnují tomuto učivu podobný podíl rozsahu stran. Učivo o *Slabikách, hláskách a písmenech* je nejrozšířenější ve všech pracovních sešitech. Nejvíce ho můžeme uvidět v pracovním sešitě nakladatelství Didaktis, nemůžeme v něm ovšem nalézt učivo o *Vlastních jménech*. To je nejvíce zastoupeno v pracovních sešitech nakladatelství Fraus, následuje SPN a vyrovnaný podíl náleží nakladatelství Alter a Nová škola. Učivo o *Slovu a slovním významu* je možno objevit pouze v pracovních sešitech nakladatelství Didaktis, Fraus a Nová škola. Zbylé dva pracovní sešity se tímto probíraným jevem nezabývají.

Struktura pracovních sešitů tak do značné míry kopíruje strukturu učebnic.

Graf č. 17 – Podíl stran věnovaných jednotlivým kategoriím (pracovní sešit)

Graf č. 18 – Podíl cvičení věnovaný jednotlivým kategoriím (pracovní sešity)

5.4 Závěr z kvantitativní analýzy

Na základě kvantitativní analýzy máme možnost vytvořit si představu o základních charakteristikách jednotlivých učebnic.

Z uvedených grafů zjišťujeme, že nakladatelství Alter se věnuje o poznání méně slohu než ostatní učebnice. Na druhou stranu učebnice i pracovní sešit od tohoto nakladatelství velmi často využívají prozaických textů, které jsou základem pro řadu otázek a dalších cvičení. Neobsahují však příliš mnoho ilustrací. Kapitoly mají pevnou strukturu a na každé straně se nachází většinou pouze jeden obrázek. Pevná struktura může být pro některé žáky výhodou, protože se tak mohou v jednotlivých kapitolách rychleji zorientovat. Na druhou stranu podobnost jednotlivých kapitol může vést ke stereotypu a ke splývání obsahu různých částí učebnice. Učebnice se zaměřuje na základní stavební prvky slov – na *Hlásky, slabiky a písmena*. Naopak složitější učivo o *Slovu a jeho významu* je v tomto ročníku prozatím vynecháno.

Učebnice nakladatelství SPN je nejrozsáhlejší ze všech sledovaných nakladatelství. V porovnání s ostatními učebnicemi je v ní věnovaný velký prostor učivu o *Větě, Vlastních jménech* a slohu, ale naopak učivu o *Slovních druzích* se nevěnuje vůbec. Pracovní sešit nakladatelství SPN má malý rozsah a obsahuje ze všech pracovních sešitů nejmenší počet cvičení.

Učebnice nakladatelství Didaktis má nejmenší rozsah stran, obsahuje však nejvíce obrázků a veršovaných textů. Jejich počet závisí na přítomnosti postav skřítků, kteří hovoří ve verších a vystupují jako průvodci učebnicí. Učebnice obsahuje 318 obrázků na svých 101 stranách. To znamená, že na každé straně jsou průměrně 3 obrázky. Zároveň vysoký počet prozaických a veršovaných textů společně s velkým počtem obrázků přispívá ke značné členitosti jednotlivých stran a z toho plynoucí chaotičnosti celé učebnice. Na rozdíl od učebnice je pracovní sešit nakladatelství Didaktis velmi přehledný a obsahuje vyvážený počet obrázků a cvičení.

Nakladatelství Fraus obsahuje menší počet slohových úkolů a oproti jiným nakladatelstvím se v učebnicích nachází méně cvičení a pouček (průměrně vychází jedna poučka na 4 strany, u ostatních učebnic vychází jedna poučka průměrně na 2 strany). Z hlediska probíraných jevů je velká část učebnice věnována *Slovním druhům*, které se v některých učebnicích jiných nakladatelství vůbec neobjevují.

Nakladatelství Nová škola je specifické tím, že se v jeho učebnicích a pracovních sešitech objevuje velké množství cvičení a pouček. V učebnici se nenachází učivo o *Slovu a jeho významu*. Dvoudílný pracovní sešit obsahuje nejvíce obrazového materiálu.

Nezařazení některých probíraných jevů (např. *Slovní druhy, Slovo a jeho význam*) v učebnici může způsobovat obtíže tehdy, když jsou v následujícím roce vybrány učebnice od jiného nakladatelství.

5.5 Kvalitativní analýza učebnic

Sledování kvalitativních vlastností učebnic provádíme na základě předem zvolených kritérií: motivace, členění obsahu, metody výkladu, grafická stránka, neverbální prostředky, srozumitelnost a přístupnost věku žáků a zpětná vazba. Stejná struktura bude zachována i v případě analýzy a porovnávání pracovních sešitů. Výjimkou bude kritérium metody výkladu, v němž budou sledovány pouze učebnice.

5.5.1 Motivace

Žáci na prvním stupni jsou na jednu stranu velmi zvědaví, zároveň jsou často temperamentní, vnitřně neklidní, impulzivní a mají problémy s pozorností. Z toho důvodu je velmi obtížné je uklidnit, nasměrovat a upoutat jejich pozornost. Za tímto účelem učebnice využívají různé motivační prvky. Ve vybraných učebnicích pro 2. ročník byly pozorovány především následující: přítomnost postav doprovázejících žáky učebnicí, motivace prostřednictvím pohádek, souvislost s ročním obdobím, zařazení témat a cvičení vztahujících se k běžnému životu žáků, úvodní motivační slovo autorek učebnice a motivace prostřednictvím úspěchu z činnosti formou sebehodnocení. Většina z nich je do určité míry využita ve všech porovnávaných učebnicích, najdou se ovšem i takové, které jsou charakteristické pouze pro některé učebnice.

Jedním z často využívaných motivačních prvků je zapojení (pohádkových) postav, které vystupují jako průvodci učebnicí. V obou případech je důležité zohlednit, zda postava nebo příběh plní didaktickou funkci, nebo zda slouží pouze jako estetický doplněk jednotlivých stran. Významnou roli může zapojení pohádkových postav nebo příběhu sehrát u žáka, který zatím nezískal potřebnou jistotu k tomu, aby zadanou práci v českém jazyce zvládl. Pohádkové postavy nebo příběh mohou být žákovi blízké a usnadňovat mu průběh seznamování s novým učivem. Příkladem učebnic, v nichž se nacházejí takové postavy, jsou učebnice nakladatelství Didaktis a Nová škola. V těchto dvou učebnicích se setkáme s postavami, které žáky provázejí celou učebnicí. V učebnici nakladatelství Didaktis jsou žáci motivováni šesticí skřítků, jejichž hlavní funkcí je komunikovat s žáky a poskytnout jim nápovědu u některých cvičení. Každý skřítek má na starost jinou oblast z českého jazyka (např. *Mluvenka* – sloh, *Slůvko* – slovní zásoba, *Větik* – syntax). Jednu postavu (skřítko *Kouzelníka*) dokonce žáci znají již z 1. ročníku, kde se objevuje ve slabikáři a pomáhá k pochopení učiva. Dalším úkolem těchto postav je nenásilně strukturovat učivo do

mluvnických celků. Postavy v učebnici nakladatelství Didaktis jsou si poměrně podobné, a proto je možné, že potrvá delší dobu, než si žáci osvojí, co má který skřítek na starost.

V učebnici Nové školy se objevuje pouze jedna postava. Jedná se o stonožku *Agátu*, která uvádí cvičení a jejíž hlavním úkolem je ozvláštnit vyučování a více žáky motivovat k práci. Žákům nejsou předkládána klasická zadání cvičení, ale díky této postavě jsou zadání podána zajímavějším způsobem. Na rozdíl od učebnice Didaktis nemá tato postava na starost konkrétní oblast z českého jazyka.

V obou těchto případech postavy v učebnicích plní určité didaktické funkce, napomáhají žákům s orientací v učebnici a usnadňují průběh vyučování. Jejich přítomnost v učebnicích je tedy jistě oprávněná.

Dalším často užívaným motivačním prvkem je využití souvislosti učebnice s právě probíhajícími ročními obdobími. Učebnice využívající tohoto prvku jsou vhodnou volbou, neboť souvislost s právě probíhajícími jevy dokáže žákům novou látku více přiblížit. Tento efekt může být navíc zdůrazněn, pokud je na jednotlivá roční období zaměřena i učebnice prvouky. Opakujeme tak poznatky z prvouky a zároveň zásluhou mezipředmětových souvislostí dokážeme podpořit proces učení se novému učivu.

Vyučování žáků podle ročních období však přináší i jistá úskalí. Nevýhodou může být nedodržování časového rozvržení osnov učiva. To může způsobit například situaci, že se budou žáci věnovat cvičením zaměřeným na Vánoce až po jejich uplynutí. Ne všechny učebnice jsou ročními obdobími provázány, některé jen vzbuzují takový dojem. To, že se v učebnicích objeví několik výchozích textů, které jsou zaměřené na nějaké téma související s ročním obdobím, ještě neznamená, že zde souvislost s ročním obdobím doopravdy je. Nejvíce zaměřená na roční období je učebnice nakladatelství Fraus. Jisté náznaky můžeme spatřovat i v učebnicích Didaktis, Alter a SPN. Nakladatelství Fraus obsahuje témata týkající se jednotlivých ročních dob (např. *Loučení s létem, Vánoční těšení, Co přišlo jarní poštou, Moře*). Důležité je, jestli má škola také ostatní učebnice od daného nakladatelství. Pokud nikoliv, může nastat situace, že se v prvouce bude probírat jiné učivo. V učebnici nakladatelství Didaktis nalezneme tato témata pouze ve slohové části (např. *Vánoční přípravy, Vánoční zvyky a obyčeje, Zimní hry dětí, Jaro a jarní svátky, Den matek*). Nakladatelství Alter obsahuje jen několik výchozích textů vztahujících se k ročním obdobím (např. *Letní ráno, První mráz, První květ*). Pouze jeden výchozí text vázící se k hlavním svátkům v roce se objevuje v učebnici nakladatelství SPN (*Před Vánoci*).

Žákům jsou blízké texty, které znají a které vycházejí z klasické dětské literatury. Takovou funkci plní pohádky, jež mají obecně v životě dítěte nezastupitelné místo. Jsou jim blízké od nejtělejšího věku, a proto i učivo, obsahující jejich tematiku, působí na žáky známým dojmem. Pokud žáci vidí povědomý text, může jim být úkol bližší a srozumitelnější. Motivaci prostřednictvím pohádek můžeme vidět v učebnicích nakladatelství Nová škola, SPN a Didaktis, které několik pohádkových textů obsahují. Nejvíce textů pohádek nalezneme v učebnicích nakladatelství Nová škola (např. *Červená Karkulka, Křemílek a Vochomůrka, Zlatovláska, O veliké řepě*). Učebnice SPN také obsahuje několik pohádek (např. *O Sněhurce, Jak Mach a Šebestová dostali utržené sluchátko*). Učebnice nakladatelství Fraus má jednu kapitolu nazvanou *Povídám, povídám pohádku* a nalezneme v ní jeden výchozí pohádkový text (*Dvě vědra vody*). Žádné texty ani cvičení týkající se pohádek neobjevíme v učebnicích nakladatelství Alter.

Motivovat žáky mohou i netradiční a zajímavá cvičení. Pokud je učivo žákům názorně a poutavě předloženo formou hádanek, her nebo různých zážitků, mohou být více motivováni k učení. Netradiční a zajímavá cvičení v žácích vzbuzují větší chuť do práce a nenásilnou formou je vedou k procvičování učiva. Není však vhodné zaměřit vyučovací hodinu pouze tímto způsobem a odklonit se od klasických cvičení. Pro zpestření výuky, opakování a procvičování mají tato cvičení ovšem svůj význam. Vhodné je zařadit tyto úkoly na začátek hodiny jako motivaci, odměnu určenou pro rychlejší žáky, nebo jako domácí úkol, který většina žáků ráda udělá, neboť se jedná o zábavná cvičení. Takové typy cvičení můžeme konkrétně vidět v učebnicích nakladatelství Nová škola a Fraus. Nejvíce rozmanitých a neobvyklých cvičení nalezneme právě v učebnicích Nové školy. S tím souvisí i to, že tato učebnice velmi uplatňuje mezipředmětové vztahy. Kromě křížovek, rébusů, osmisměrek a jazykolamů nabízí totiž i cvičení zaměřená na výtvarnou a hudební výchovu, pohybové činnosti a manipulační činnosti. Využívání těchto cvičení je vhodné, neboť se jedna probíraná látka procvičuje i v jiných předmětech.

Mezi motivační prvky patří i zapojení témat, výchozích textů a cvičení zaměřených na zkušenosti z každodenního života žáků. Motivačně zde působí souvislost s reálnými situacemi, se kterými se mohou každodenně setkávat. Z hlediska zařazení témat, úkolů či otázek, které by byly blízké životní praxi žáků a poukazyvaly by na zkušenosti z jejich každodenního života, lze uvést učebnici nakladatelství Fraus a Nová škola. Učebnice nakladatelství Fraus obsahuje tematicky zaměřené kapitoly související s životem dítěte, čímž se liší od ostatních sledovaných učebnic. Danému tématu je věnována celá kapitola včetně

cvičení na procvičování učiva. Takový způsob působí uspořádaným dojmem, avšak nevýhodou může být to, že žáci vidí probírané učivo pouze v jednom kontextu. V učebnici nakladatelství Nová škola jsou žáci vedeni k tomu, aby byli schopni poradit si v různých situacích, ve kterých se mohou ocitnout. Mezi cvičeními se nacházejí úkoly, v nichž mají žáci za úkol zahrát různé scénky týkající se situací z běžného života (např. *někomu je nevolno, rozhovor s lékařem, domluvení odpoledních plánů s kamarádem*). Velmi zřídka se pak takové typy cvičení nacházejí v učebnicích zbývajících nakladatelství. Tato cvičení jsou pro žáky velmi vhodná, neboť si mohou nacvičit, jak se v dané situaci zachovat i v běžném životě.

K motivačním prvkům řadíme i úvodní motivační slovo autorek hovořících k žákům s cílem povzbudit je do nového školního roku. Tento motivační text nalezneme v učebnici nakladatelství Fraus a SPN. V učebnici nakladatelství Fraus se autorky snaží žáky motivovat, povzbudit do nového školního roku a popřát jim mnoho úspěchů. V případě nakladatelství SPN se mohou žáci ze slov autorek dozvědět, co bude náplní celého školního roku. Je obtížné říci, do jaké míry může tento text žáky motivovat, neboť má spíše informativní charakter. Každopádně po zahájení první hodiny výuky českého jazyka je jistě vhodné úvodní text žákům přečíst.

Dnešní společnost vede žáky k co nejlepším výkonům, proto žák může být vnitřně motivován k tomu, aby si danou látku osvojil. Toho se snaží využít další motivační prvek, který spočívá v sebehodnocení žáků. Jeho úkolem je učít žáky být k sobě kritickými, umět odhadnout své schopnosti a znalosti. Náznak autoevaluace můžeme vidět v učebnici nakladatelství SPN, v níž žák v závěru každé kapitoly hodnotí, jak danou probíranou látku zvládl. Za tímto hodnocením se nachází krátký test, v němž si žáci mohou ověřit, co se naučili. Následně pak mají možnost porovnat, zda bylo jejich původní hodnocení správné. Vlastní hodnocení je v učebnici prováděno pravidelně po každé kapitole, což je jedním z hlavních požadavků autoevaluace.

5.5.2 Členění obsahu

Členění obsahu v jednotlivých učebnicích bude hodnoceno pomocí několika sledovaných znaků. Bude se jednat o porovnání toho, zda a jakým způsobem je v učebnici oddělená jazyková a slohová část, nebo zda mají jednotlivé učebnice stručný, či podrobný obsah.

Každá škola si ve svém školním vzdělávacím programu rozděluje podle časové dotace, kolik vyučovacích hodin bude věnovat jazykové a slohové části. Slohové učivo se zařazuje průběžně během školního roku podle průřezových témat, která většinou odpovídají rozmístění slohu v učebnici. V případě, že nemá škola vyhrazené hodiny v rozvrhu pro slohovou a komunikační výchovu, slouží oddělení slohového učiva v učebnici k lepší přehlednosti. Učitel si zásluhou tohoto rozdělení v učebnici může snadněji naplánovat, kdy se bude v průběhu roku věnovat slohu a kdy mluvnici.

Učebnice českého jazyka pro 2. ročník obsahuje jak část jazykovou, tak i slohovou. Tyto části jsou v některých učebnicích striktně odděleny, a je tedy na první pohled možné rozpoznat, která cvičení náležejí do slohové, nebo jazykové části. Příkladem tohoto typu jsou učebnice nakladatelství Alter, Didaktis, Nová škola a SPN. Je to jistě vhodnější, než kdyby byly obě části oddělené v samostatných učebnicích. Jednotlivé části jsou od sebe v průběhu učebnice oddělené různými způsoby (Nová škola – kurzívou, Didaktis – velkými tiskacími písmeny zelené barvy, SPN – v závorce uvedeno „slohové úkoly“, Alter – v závorce uvedeno „Komunikační a slohová výchova“). Výjimkou je nakladatelství Fraus, které ve své učebnici tyto části oddělené nemá a jednotlivé slohové úkoly jsou rozloženy v konkrétních kapitolách jazykového učiva. Některé kapitoly slohová cvičení vůbec neobsahují. Obecně lze říci, že pro žáky není důležité vědět, zda se daný úkol týká jazykové či slohové části. V případě, že si učitel vyhradí konkrétní vyučovací hodiny na učivo slohu, působí přehledněji oddělení obou částí. Pokud by chtěl učitel jazykové učivo prokládat slohovým, může mu více vyhovovat učebnice, v níž tyto části nejsou oddělené. Učebnice nakladatelství Fraus je v tomto ohledu nepřehledná, neboť není možné na první pohled zhodnotit, která cvičení k této části náležejí.

Každá učebnice je jiným způsobem strukturována. Podobnost můžeme vidět u učebnice nakladatelství Alter a Didaktis. Nakladatelství Alter má koncipované jednotlivé strany učebnic stále stejným způsobem. Na začátku každé kapitoly se nachází výchozí text, pod nímž se objevuje několik otázek vážících se k němu a 2–4 cvičení zaměřená na procvičování učiva. To může být považováno za jistý stereotyp, poněvadž žáci přesně vědí, co bude následovat. Učebnice nakladatelství Didaktis taktéž obsahuje v jednotlivých kapitolách více výchozích textů. Nejsou však na každé straně kapitoly, jako tomu je u nakladatelství Alter. Další podobnost nalezneme také u učebnice nakladatelství SPN a Fraus. Obě učebnice mají na začátku kapitoly pouze jeden výchozí úvodní text a dále následují různá cvičení na procvičování učiva. Učebnice nakladatelství SPN se odlišuje ve své

strukturu jednotlivých kapitol tím, že se na konci každé kapitoly nachází test, ve kterém si žáci ověří, jak probíranou látku zvládli. Učebnice nakladatelství Nová škola má své texty v kapitolách rozmístěny nepravidelně.

Vyhledávání jednotlivých mluvnických celků, konkrétních probíraných jevů a vhodných cvičení je velmi snadné v případě, že učebnice má podrobnější obsah s uvedením podkapitol. To lze vidět v učebnicích všech porovnávaných nakladatelství kromě nakladatelství Fraus. Jak již bylo zmíněno, v této učebnici jsou jednotlivé podkapitoly pojmenovány tematicky a učební látka je uvedena několika slovy pod tímto názvem.

Probírané učivo se v jednotlivých učebnicích liší. Zpravidla je uspořádáno tak, že na sebe jednotlivé učebnice z jedné řady navazují. Všechny učebnice obsahují tyto probírané jevy: *věta, abeceda, slovo a slovní význam; souhlásky, slovo, slabika, hláska; slova se skupinami dě, tě, ně; slova se skupinami bě, pě, vě, mě; psaní velkých písmen*. Jejich pořadí a názvosloví se v daných učebnicích samozřejmě liší. Ve všech učebnicích kromě učebnice nakladatelství SPN se navíc vyskytuje učivo o *slovních družích*. Nakladatelství Alter navíc obsahuje ještě učivo o *psacím písmu – opis, přepis*. Slohová část je v každé učebnici pojata jiným způsobem, avšak tyto probírané jevy jsou ve všech učebnicích kromě učebnic nakladatelství Fraus stejné: *popis; vyprávění; pozdrav; oslovení; kouzelná slova (prosba a poděkování)*. Učebnice nakladatelství Nová škola obsahuje navíc *adresa a dopis*. Učebnice Didaktis má navíc tyto probírané jevy: *blahopřání; bezpečnost v dopravním provozu; vánoční zvyky a obyčeje, pozvánka* a stejně tak jako nakladatelství Nová škola také *dopis*. Nakladatelství Fraus obsahuje ze slohové části tyto jevy: *popis, vyprávění, vzkaz, dopis a SMS*. Podle rozmanitosti probíraných jevů je zřejmé, že nejvíce se na slohovou část zaměřuje učebnice nakladatelství Didaktis.

Učebnice nakladatelství Didaktis se odlišuje od ostatních tím, že je z velké části veršovaná. Najdeme v ní ve verších jak poučky, tak i zadání některých cvičení. Takový způsob může být pro žáky zajímavý a působit na ně poutavým dojmem. K ozvláštňení jednotlivé kapitoly je tento způsob vhodný, ovšem pokud se veršovaných zadání a textů v učebnici nachází velké množství, mohou se v nich žáci začít ztrácet.

Metodická poznámka je informace sloužící učitelům, a proto by se měla nacházet spíše v metodické příručce pro učitele. Pouze v učebnici nakladatelství Alter lze nalézt metodickou poznámku, ve které je učitel nabádán, aby jednotlivá cvičení vybíral podle individuálních možností žáků a hodnotil každého žáka individuálně. Výhodou může být to, že učitel nemusí mít stále při ruce metodickou příručku a potřebné informace se dozví přímo.

Pro žáka nemá metodická poznámka v učebnici žádný význam, avšak pro zajímavost může sloužit jeho rodičům.

V některých učebnicích se nachází vypsání klíčové kompetence a očekávané výstupy. Nalezneme je v učebnici nakladatelství Fraus a SPN, jsou velkou pomocí pro učitele, jelikož může neustále sledovat, co by měli jeho žáci umět. Okrajově mohou být zajímavé i pro rodiče, neboť ti vidí, co by jejich děti měly zvládnout. Pro žáky mladšího školního věku jsou však tyto informace nezajímavé, jelikož pro ně nejsou srozumitelné.

5.5.3 Metody výkladu

Výklad plní důležitou roli při získávání nových informací. Je důležité, aby se při něm postupovalo od známého k neznámému, od konkrétního k abstraktnímu, případně se využilo poznatků a vědomostí i z jiných předmětů.

V učebnici může být využito různých metod pro výklad nového učiva a výběr těchto metod významně ovlivňuje efektivitu zprostředkování poznatků. Jednotlivé metody výkladu se ve vyučovacím procesu většinou prolínají a v literatuře sledujeme velké množství způsobů klasifikace. Metody třídíme podle **aspektu didaktického** na slovní, názorně demonstrační a praktické. Dále uvádíme **aspekt psychologický**, podle něhož se rozlišují metody sdělovací, badatelské, výzkumné, problémové a metody samostatné práce žáků, **aspekt logický**, kam patří postupy induktivní, deduktivní, srovnávací, analytické a syntetické, **aspekt procesuální**, podle kterého třídíme metody motivační, expoziční, fixační, diagnostické a aplikační, a konečně **aspekt aplikační**, do něhož patří metody teoretické, teoreticko-praktické a praktické metody.³³

V učebnicích pro 2. ročník většinou nejsou kladeny tak velké nároky na komplexnost a složitost výkladu nového učiva, přesto je volba správné metody výkladu nesmírně důležitá, protože v tomto ročníku dochází k seznámení s prvními poznatky z českého jazyka a začínají se tvořit základy mluvnických znalostí, které budou využívány po celý život. Zároveň základna znalostí, na které by se daly nové poznatky vystavět, je velmi omezená, a tak nemusí být vždy jednoduché vysvětlit nové informace srozumitelným způsobem.

Pro účely této práce jsme zvolili aspekt logický a budeme metody výkladu hodnotit na základě využitých myšlenkových operací. Do tohoto kritéria řadíme postupy induktivní, deduktivní, analytické, syntetické a srovnávací. V některých publikacích se uvádí ještě metody

³³ VALIŠOVÁ, A.; KASÍKOVÁ, H.; BUREŠ, M. *Pedagogika pro učitele*. Praha: 2011, s. 193.

genetické a dogmatické. Induktivní metoda spočívá v tom, že žáci nejprve poznávají určité konkrétní jevy a až poté vyvozují obecné závěry. Pokud je učivo osvojeno tímto způsobem, bývá jeho zapamatování obvykle stálejší. Deduktivní metoda je založena na dedukci, což je myšlenkový postup směřující od obecných souvislostí k jednotlivým, čili od definice ke konkrétním příkladům. Za vhodnou je považována při upevňování a rozšiřování učiva. Analytické a syntetické metody spočívají v rozkladu celku na jednotlivé části, respektive v pochopení celku na základě jeho částí. Srovnávací metoda umožňuje na základě podobnosti vyvodit něco, co nelze jinak pozorovat. Genetická metoda používá ve výkladu návaznosti jednotlivých jevů mezi sebou. Použitím dogmatické metody není žákům nic vysvětlováno, ale je vyžadováno pamětní osvojení.³⁴

Učebnice nakladatelství Nová škola je typická induktivním výkladem nové látky. Před vymezením každé nové poučky nebo nové informace jsou žáci pomocí příkladů a otázek nabádáni k tomu, aby odvodili obecný závěr. Za poučkou následuje několik cvičení na zopakování probrané látky, které již většinou nové informace nedoplňují. Mimo induktivní metody lze v několika málo případech pozorovat záměrné využití³⁵ analytické, a dokonce i srovnávací metody (u řazení slov podle abecedy), kterou bychom očekávali spíše až u náročnějšího učiva v učebnicích pro vyšší ročníky základní školy.

SPN podobně jako Nová škola spoléhá především na induktivní výklad nové látky částečně doplněný analyticko-deduktivním přístupem. Ve výjimečných případech se objevuje deduktivní metoda, pomocí níž jsou nejdříve představeny nové poznatky, které jsou až následně rozebrány a procvičeny v jednotlivých cvičeních a na konkrétních případech.

Rovněž Alter ve své učebnici využívá převážně induktivní metodu k výkladu nové látky. Podle charakteru vykládaného učiva výjimečně převažují i jiné přístupy (dedukce, analýza a syntéza). Například deduktivního přístupu je využito u výkladu učiva, které je obtížné na odvození (např. u rozdělování slov na konci řádky), analýza a syntéza dominuje u skladby vět a jednotlivých slov. U nakladatelství Fraus opět převažuje indukce při výkladu nového učiva a ostatní metody zde slouží spíše jako doplněk k prohloubení a procvičení učiva.

Na rozdíl od ostatních učebnic nakladatelství Didaktis využívá dedukce ve vyšší míře. Podle našeho názoru je zastoupení indukce a dedukce v jeho učebnici přibližně vyrovnané.

³⁴ ZORMANOVÁ, L. *Výukové metody v pedagogice*. Praha: 2012, s. 18.

³⁵ V této kapitole je hodnoceno jednoznačné a záměrné využití konkrétního myšlenkového postupu. Jak již bylo řečeno, metody se velmi často prolínají a především analytické a syntetické postupy lze v určité míře vysledovat ve většině případů výkladu nového učiva. V této kapitole však bereme v úvahu jen ty metody, které jsou v daném případě zásadní pro výklad nového učiva.

Analytická, syntetická a srovnávací metoda slouží opět jen jako doplňující nástroj k procvičení učiva.

Ve zkoumaných učebnicích převažuje induktivní přístup k výkladu nového učiva. Můžeme tedy tvrdit, že autoři učebnic si uvědomují přednosti tohoto přístupu a snaží se je zužitkovat.

5.5.4 Grafická stránka a uspořádání

Grafická stránka je završením celkového dojmu z učebnice. Obsah je začleněn do grafické struktury, na jejíž přípravě se podílí řada odborníků. Z hlediska grafické stránky učebnic budeme zkoumat a následně porovnávat několik jevů. Pozornost bude věnována obálce jednotlivých učebnic, základním údajům na přední straně desek, zadní a vnitřní straně desek, titulní straně, umístění obsahu a čísel stran, navigačním symbolům, barevnosti a zvýraznění pouček, nadpisům kapitol a typům písma v jednotlivých kapitolách. Řada informací v této podkapitole má především informativní charakter.

Obálka učebnice již na první pohled prozradí mnohé informace o učebnici. Barvy působí na psychický stav člověka, ovlivňují jeho náladu a podporují schopnost zapamatování. Této skutečnosti je využíváno i při návrhu obálky. Zkoumané učebnice mají obálky, které obsahují především různé odstíny žluté, oranžové a modré barvy. Tyto barvy jsou podle Dannhoferové spojeny s řadou pozitivních emocí. Například žlutá barva podle ní povzbuzuje, naplňuje optimismem a přináší radost. Podobně oranžová barva souvisí s povzbuzením, energií, tvůrčí aktivitou a kreativitou. Naproti tomu modrá barva uvolňuje, přispívá ke koncentraci a vytváří pocit důvěry.³⁶ Obálky sledovaných učebnic působí pozitivním dojmem, jelikož přední strana učebnic všech porovnávaných nakladatelství obsahuje ilustrace na barevném pozadí. Všechna nakladatelství kromě nakladatelství Didaktis mají na svém podkladu odstíny žluté a oranžové barvy. Učebnice nakladatelství Didaktis se částečně odlišuje, neboť má modro-hnědo-oranžový podklad a její obálka je v porovnání s ostatními učebnicemi tmavší.

Na obrázcích na přední straně učebnice zpravidla vystupují nějaké postavy. V případě nakladatelství Alter, Fraus a SPN se jedná o postavy dětí a zvířat. V učebnici nakladatelství Nová škola a Didaktis můžeme na obálce vidět postavy, které se objevují i v průběhu učebnice.

³⁶ DANNHOFFEROVÁ, J. *Velká kniha barev : kompletní průvodce pro grafiky, fotografy a designéry*. Brno: 2012. s. 47.

Přední strana obálky učebnic většinou obsahuje informace o jejím názvu a logo vydavatelství a má pro žáky čistě informativní charakter. Učebnice nakladatelství Fraus, Nová škola a Didaktis mají na své přední straně včetně názvu také uveden podtitul s informací, že se jedná o učebnici pro 2. ročník základní školy. Učebnice SPN uvádí pouze to, že jde o učebnici pro základní školy. Pouze nakladatelství Alter zmiňuje na přední straně obálky jméno autora a ilustrátora. U učebnic nakladatelství SPN a Nová škola se navíc na přední straně setkáme s informací, že se jedná o učebnice zpracované v souladu s RVP ZV.

Zadní strana desek většinou obsahuje podrobnější informace o učebnici. Tyto informace však nejsou pro žáky nijak zvláště důležité. Využít je mohou učitelé či okrajově rodiče v případě, že se budou zajímat o to, jaké další tituly náležejí do ucelené řady učebnic českého jazyka pro 2. ročník. Tento přehled lze nalézt na zadní straně učebnic nakladatelství Nová škola, Fraus a Didaktis. Forma sdělení těchto informací se samozřejmě liší. Nakladatelství Didaktis má tento přehled pouze vypsán, u zbývajících dvou učebnic nalezneme pro lepší přehled fotografie konkrétních titulů. Nakladatelství SPN uvádí včetně informací o učebnici také informace o ucelené řadě učebnic českého jazyka pro celý 1. stupeň. Učebnice nakladatelství Alter má zadní stranu desek zcela prázdnou.

Vnitřní stranu obálky má nakladatelství SPN, Didaktis a Alter prázdnou. Nakladatelství Nová škola má na zadní vnitřní straně uvedena jména odborníků, kteří se na tvorbě učebnic podíleli, a tabulku, do níž je možné napsat jméno žáka, školní rok a stav učebnice. Na vnitřní přední straně obálky nakladatelství Fraus nalezneme popsání klíčové kompetence, které jsou důležité pro rozvoj žáků. Zadní vnitřní část obálky slouží na představení nové ediční řady knih pro rozvoj čtení s porozuměním.

Hlavní titul s názvem učebnice, jejím podtitulem a jménem autora se u všech sledovaných učebnic nachází na první liché straně učebnice. Pouze učebnice nakladatelství Didaktis nemá na této straně uvedena jména autorek učebnice, ale jména recenzentů. Jméno ilustrátora učebnice nalezneme na této straně pouze v učebnici nakladatelství Fraus a Alter. Nakladatelství Nová škola a Didaktis zde dále uvádějí informaci o tom, kdy byla učebnice schválena MŠMT. Na druhé straně titulního listu nalezneme ve všech porovnávaných učebnicích autorskou tiráž, v níž se nacházejí všechny povinné informace o knize. Pouze u učebnic nakladatelství Nová škola se na této straně nachází i obsah. Nad ním je uvedeno, kdo učebnici napsal a recenzoval. Na další straně jsou pod obsahem uvedeny další informace.

Pevný vnější obal, který chrání knihu před poškozením, nalezneme u učebnice Alter. Méně pevný obal má učebnice nakladatelství SPN. Ostatní učebnice mají měkkou vazbu.

Ve všech učebnicích se čísla stran nacházejí na dolním okraji. V učebnici SPN a Alter začíná kapitola na liché straně. Učebnice zbývajících nakladatelství mají číslo začínající kapitoly na sudé straně. Pouze v učebnici nakladatelství Nová škola začíná číslování stran již od obsahu. Obsah učebnice se nachází u nakladatelství Fraus, SPN a Nová škola na začátku učebnice. Zbylé dvě učebnice mají obsah umístěn až na konci.

V některých učebnicích se objevují tzv. ikony, nebo jinak řečeno navigační prvky. Jedná se o malé symboly, jejichž úkolem je usnadnit žákům a učitelům orientaci v učebnici. Tyto symboly mohou mít do jisté míry velký význam, neboť napomáhají přehlednosti učebnice. Nalezneme je v různé míře v učebnicích všech nakladatelství. Nejvíce těchto symbolů se nachází v učebnici Nové školy, kde plní různé funkce. Například obrázek *kostky* znázorňuje hru, *sova* označuje náročnější cvičení pro bystré žáky, *otazník* znamená, že se bude jednat o opakovací cvičení a *sešit* značí samostatnou práci. Velký důraz je v této učebnici kladen na mezipředmětové vztahy, a proto nechybí ani symboly označující cvičení zaměřená na hudební a výtvarnou výchovu, pracovní činnosti a prvouku. Nakladatelství Alter má ve své učebnici zařazen pouze symbol *sovy*, který v učebnici plní dvě funkce. Jednak označuje strany, které slouží k opakování a procvičování učiva, a jednak odkazuje na strany, které slouží jako zásobník probíraného učiva. Další vysvětlivky jsou zde pomocí barevných podkladů, které symbolizují, o jaký druh cvičení se bude jednat (*diktáty, přípravná a rozšiřující cvičení*), nebo zda se jedná o poučku. V učebnicích nakladatelství SPN nalezneme pouze obrázek *sovy* a *sešitu*. *Sova* znamená stejně jako v předchozích učebnicích úkol, který je náročný. Pokud je u některých cvičení obrázek *sešitu*, znamená to, že žáci mají za úkol psát do sešitu. V učebnici nakladatelství Fraus objevíme taktéž pouze dva symboly. Jedná se o barevné puntíky, které odkazují na dolní lištu učebnice, kde jsou uvedeny další náměty pro práci při výuce. Jedná se většinou o doplňující otázky k tématu, které nabádají žáky k vyprávění. Barevnost puntíků neplní v učebnici rozdílné funkce.

Pro zdůraznění informací je vhodné, když se poučky vyskytují na barevném podkladě nebo v barevném rámečku. Ve všech porovnávaných učebnicích se poučky na barevném podkladě nacházejí a pro jejich zdůraznění se u nich objevuje další symbol nebo nápis. V učebnici nakladatelství Fraus je použit oranžový podklad a pro zdůraznění důležité informace se zde dále nachází bílý vykřičník. Nakladatelství SPN má ve své učebnici poučky

na béžovém pozadí a taktéž pro jejich zdůraznění je využíván symbol vykřičníku a heslo „Pamatuj si“. Podobným způsobem nalezneme rámečky s poučkami pro žáky u nakladatelství Alter. Poučky jsou na růžovém pozadí a objevíme u nich nápis „Zopakuj si“. Nakladatelství Nová škola má své poučky v učebnici na žlutém pozadí a stejně jako u učebnic nakladatelství Fraus se u nich nachází černý vykřičník. V učebnicích nakladatelství Didaktis se poučky většinou nacházejí v červených bublinách a říká je postava skřítky Kouzelníka. Barevný a výrazný podklad pouček je velmi důležitý, neboť si žáci uvědomí, že se jedná o informace, které jsou pro danou kapitolu důležité a je vhodné se je naučit.

Učebnice bývají většinou psány jedním z nejpoužívanějších typů písma Times New Roman. Obecně je doporučováno kombinovat maximálně dva typy písma. Ve všech porovnávaných učebnicích je použito zmiňované patkové písmo Times New Roman. Nakladatelství Fraus, Didaktis a Alter však využívají ve svých učebnicích ještě další typ písma. Nakladatelství Fraus používá k psaní zadání cvičení a názvů kapitol bezpatkové písmo Arial. Nakladatelství Didaktis používá odlišný typ písma v názvu kapitol a podkapitol. Přehlednosti je však možné dosáhnout i s použitím jednoho typu písma, neboť je možné některá slova či věty odlišit tučně psaným písmem nebo kurzívou. To lze vidět v učebnici nakladatelství Nová škola a SPN, kde jsou zadání cvičení psána tučně. V učebnici Nové školy je zadání navíc psáno zelenou barvou. Nijak nezvýrazněné písmo můžeme vidět v zadání cvičení učebnice Alter a Didaktis. Žáci odlišnost jednotlivých typů písma pravděpodobně stejně vědomě nevnímají.

Nadpisy ve sledovaných učebnicích se barevně odlišují. Učebnice nakladatelství SPN má všechny kapitoly psány tmavě modrou barvou na světle modrém pozadí. Naopak učebnice od Frause má každou kapitolu napsanou vždy jinou barvou. Učebnice nakladatelství Nová škola je celá laděna do žluto-zelených barev. Název kapitoly v učebnicích Alter je psán velkým tiskacím písmem a nachází se stejně jako poučky na růžovém pozadí. V učebnicích nakladatelství Didaktis se liší barva pozadí u nadpisu v jazykové a slohové části. Jazyková část má lososově oranžové pozadí a slohová část zelené.

Všechna nakladatelství využívají ke zvýraznění slov v učebnici tučné písmo. V učebnicích nakladatelství Alter a Didaktis objevíme i slova a věty psané kurzívou. Podtržená některá slova můžeme vidět v učebnici nakladatelství SPN a Nová škola.

Z předchozích informací je zřejmé, že se učebnice svou grafickou stránkou od sebe odlišují. Některé na žáky mohou působit příjemným dojmem, jiné kýčovitě. Při posouzení

zdařilosti jednotlivých učebnic po grafické stránce jsme dospěli k názoru, že nejzdařilejší je učebnice nakladatelství Nová škola, neboť po grafické stránce působí velmi přehledně. Má barevně oddělenou jazykovou a slohovou část, poučky psané tučným písmem zvýrazněné žlutým podkladem a zdůrazněné vykřičníkem, zadání cvičení psána zelenou barvou, podotázky tučně černě. Velmi příznivě lze také hodnotit odkazy na strany do pracovního sešitu, které nalezneme na každé straně v učebnici. Celkové přehlednosti napomáhají rovněž navigační prvky, jejichž zásluhou je možno se lépe orientovat v učebnici.

5.5.5 Neverbální prostředky

Neverbální prostředky v učebnicích mají významnou roli. Na druhou stranu přemíra obrazového materiálu (ilustrací a fotografií) může odvádět pozornost žáků. Zastoupení v jednotlivých učebnicích uvádí graf č. 6. Ilustrace a fotografie by měly být v učebnicích především názorné, měly by upoutat žákovu pozornost a přiblížit mu danou situaci. Žáky obvykle zaujmou učebnice, které jsou nějakým způsobem vtipné a zábavné. V této podkapitole sledujeme neverbální prostředky v učebnicích podle toho, zda obsahují ilustrace, fotografie, tabulky a jiné přehledy, schémata či grafy. Dále posuzujeme rovnoměrné zastoupení příslušníků obou pohlaví v obrazovém materiálu.

Dnešní moderní doba se snaží přiblížit žákům co nejvíce, a proto v některých učebnicích nalezneme včetně ilustrací také fotografie. Objevují se v učebnicích, aby byla žákům určitá informace přiblížena co nejvěrohodněji. Fotografie můžeme vidět v učebnici nakladatelství Fraus a SPN. Velké množství fotografií se objevuje v učebnicích nakladatelství Fraus, v učebnicích SPN jsou fotografie využívány jen zřídka. Kombinace klasických ilustrací s fotografiemi, které můžeme vidět v učebnici nakladatelství Fraus, působí poněkud neestetickým dojmem.

Většina ilustrací doplňuje text či cvičení, a proto se jednotlivá témata liší. Z některých obrázků v učebnici nakladatelství Fraus je zřejmé, že učebnice klade důraz na pozitivní vztah k přírodě. Učebnice nakladatelství Alter se odlišuje tím, že obsahuje menší počet obrazového materiálu. Na každé straně se obvykle nachází pouze jeden obrázek vztahující se k výchozímu textu.

Učebnice nakladatelství Alter obsahuje jako jediná ve svém závěru tabulky, ve kterých je přehledně zobrazeno probrané učivo (*slovní druhy, rozdělení hlásek, druhy vět, abeceda*). Tyto přehledy jsou dobré nejen pro žáky, ale i pro jejich rodiče, kteří chtějí vidět přehled toho, co se jejich děti učí. Zároveň může pomoci v případě, když jsou žáci nemocní a rodiče

nevědí, jak probírané jevy svým dětem vysvětlit. Přehledná tabulka v zadní části učebnice jim může pomoci a usnadnit práci.

Zastoupení mužů a žen v obrazovém materiálu by mělo být přibližně vyrovnané. Zároveň by žákům neměla být podsouvána spojitost s tím, že pouze ženy mají za úkol plnit domácí práce. V jednotlivých učebnicích se vyskytuje velký počet postav dětí. Zejména v učebnicích nakladatelství Fraus a SPN. Sledovat však zde budeme dospělé osoby. Ilustrace a fotografie, na nichž jsou zástupci žen a mužů, se objevují v rozdílném počtu ve všech učebnicích.

V učebnici nakladatelství Nová škola se objevuje celkově málo ilustrací, na nichž by byly dospělé osoby. Místo nich jsou zde spíše postavy pohádkové. Nepoměr zastoupení mužů a žen je možné vidět v učebnici nakladatelství Didaktis, kde se nachází 47 mužských postav a 28 postav ženských. Muži plní na ilustracích roli otce, učitele, prodavače, ale i lékaře, policisty, hasiče, námořníka či zpěváka v kapele. U žen jde zejména o roli matky, učitelky či prodavačky. Převahu mužských postav nalezneme také v učebnici nakladatelství Fraus. Zde jich je z celkového počtu (28) zhruba o 6 více než postav ženských. Muži zde vystupují jako zedníci, kuchaři, dělníci, řidiči aj.

V učebnici nakladatelství Alter jsou vyrovnané ilustrace obsahující postavy mužů (10) a žen (10). Ženy zde plní opět roli matky, babičky, tety či kuchařky. Muži jsou zde v roli otce, dědečka, lékaře, poštovního doručovatele, kominíka či policisty. Na jedné z ilustrací otec i vaří. Nejvíce obsáhlá, co se postav týče, je učebnice nakladatelství SPN. Opět i v ní nalezneme převahu mužských postav (62), a to zhruba o 20 postav více. I v této učebnici mají muži rozmanitější povolání než ženy. Plní roli otce, prodavače, řidiče metra, policisty, zahradníka, švece, pilota apod. Na rozdíl od nich jsou zde ženy vyobrazeny jako matky, učitelky či prodavačky zmrzliny.

Z hlediska zastoupení mužů a žen na jednotlivých ilustracích lze konstatovat, že vyrovnaný počet nalezneme pouze v učebnici Alter, u ostatních učebnic je možné vidět značnou převahu mužských postav. Z hlediska rolí, které plní jednotlivé postavy, je možno usoudit, že na ilustracích v učebnicích vystupují muži v rozmanitějších rolích naopak od žen, které plní spíše klasické (babička, kuchařka, matka, učitelka, prodavačka, průvodčí).

5.5.6 Srozumitelnost a přístupnost věku

V této kategorii musíme vycházet z faktu, že žák, který přichází do 2. ročníku, nemá ještě takové zkušenosti se čtením a porozuměním textu, proto není schopen zpočátku vnímat příliš náročná cvičení a texty. Kromě výběru slovní zásoby a složitosti větné stavby je

neméně důležité sledovat také celkovou úpravu, neboť nepřehlednost a složitost může v žácích vzbudit obavu. Pokud jsou žáci v těchto činnostech úspěšní, je pro ně pochvala či dobrá známka odměnou. Aby žáci nebyli od probírané látky odrazeni, měl by učitel dbát na to, aby nebyli přesyceni stejnou látkou bez střídání činností. Dále bude sledováno, jak jsou žáci v jednotlivých cvičeních oslovováni.

Z hlediska složitosti větné stavby je důležité, aby zadání jednotlivých cvičení byla stručná a srozumitelná a ani ve výchozích textech či cvičeních se neobjevovala dlouhá souvětí a neznámé výrazy. Tento požadavek splňuje učebnice nakladatelství Alter, SPN a Nová škola. Výjimkou v učebnici nakladatelství Nová škola je jedno složitější souvětí, ve kterém se žáci nemusejí orientovat a jehož pochopení jim může působit značné problémy („*U koho rozpočítání skončí, musí říct buď počáteční písmeno svého jména, nebo počáteční písmeno jména svého souseda v lavici, či počáteční písmeno žáka, který rozpočítával.*“).

Se složitostí větné stavby souvisí rovněž to, jakým způsobem jsou v učebnici uvedeny poučky a výklad učiva. Výklad je v tomto ročníku řešen většinou ve formě pouček, objevují se ovšem i graficky zvýrazněné oblasti, které obsahují kratší výklad nového učiva včetně příkladů. Pro žáky mladšího školního věku je podstatné, aby zde bylo vystihnuto to nejdůležitější z probíraného učiva. Nejvhodnějším způsobem jsou uvedeny poučky v učebnici nakladatelství Nová škola, v níž jsou stručné a srozumitelné. Zásluhou výrazně žlutého podkladu si žáci navíc snadno uvědomí, že se jedná o důležité informace. Stručně a srozumitelně uvedené poučky nalezneme rovněž v učebnicích nakladatelství SPN a Fraus. Výklad nového učiva nacházející se v učebnicích nakladatelství Fraus se však mírně odlišuje tím, že včetně probírané látky obsahují ve většině případů i konkrétní příklady. Výjimečně tyto příklady najdeme i v učebnici nakladatelství SPN a Alter. V učebnici od Frause jsou však nejfrekventovanější. Nejvíce obsáhlejších vysvětlení nového učiva nalezneme v učebnici nakladatelství Alter.

Pro srovnání rozsahu vysvětlení nového učiva lze uvést příklad: Fraus – „*Větou rozkazovací něco rozkazujeme nebo někoho k něčemu vyzýváme. Píšeme za ní tečku nebo vykřičník.*“ Nová škola – „*Větami rozkazovacími rozkazujeme, přikazujeme nebo zakazujeme. Na konci věty píšeme tečku, při důrazném rozkazu vykřičník. Hlas na konci věty klesá.*“ SPN – „*Větami rozkazovacími něco rozkazujeme, přikazujeme nebo zakazujeme. Např.: Přidržujte se madel! Ukončete výstup a nástup! Na konci věty hlas klesá. Na konci věty rozkazovací píšeme tečku, při důrazném rozkazu nebo zákazu vykřičník.*“ Alter – „*Větám, kterými něco rozkazujeme nebo někoho k něčemu vyzýváme, říkáme věty*

rozkazovací. Za větami rozkazovacími píšeme zpravidla tečku. Důrazný rozkaz naznačujeme vykřičníkem. Za větou rozkazovací, která vyjadřuje důrazný rozkaz, píšeme vykřičník. Za větou rozkazovací, která vyjadřuje mírný rozkaz, píšeme tečku. Větám, které vyjadřují přání, říkáme věty přací. Píšeme za nimi vykřičník nebo tečku. např: Kéž by už byly Vánoce! Ať se už vrátí.“

V učebnicích se můžeme setkat s některými chybně používanými pojmy. Jedná se především o pokyn „*Přepiš*“ nebo „*Opiš*“ v zadání cvičení. Chybou je záměna těchto dvou pojmů. Při opisu žáci opisují text psaný psacím písmem. Naopak v případě přepisu dochází ke změně tištěného textu do psané podoby. Příkladem učebnic, v nichž se tyto chyby v zadání nacházejí, jsou učebnice nakladatelství Fraus (s. 8, 9, 10, 33, 34, 41, 54, 61, 104 atd.), dále v učebnici nakladatelství Alter (s. 12, 22, 26, 32 atd.), taktéž učebnice nakladatelství Nová škola obsahuje několik chybně zadaných cvičení (s. 19, 48). Učebnice nakladatelství SPN zpočátku používají pojmy správně (do s. 93), dále pak chybně (s. 93, 94, 95, 131 atd.).

Žák vnímá určitým způsobem grafickou stránku učebnice. Nepřehledně může působit rozdělení učiva v učebnici nakladatelství Fraus. Jednotlivé kapitoly jsou totiž rozděleny tematicky a nikoliv podle mluvnických celků. Orientace v obsahu je tudíž velmi obtížná.

Je potřeba, aby zadání jednotlivých cvičení byla srozumitelná, krátká a výstižná. Některá zadání v učebnici nakladatelství Fraus tento požadavek nespĺňují. V jednom zadání se totiž nachází více otázek, v nichž se žáci mohou snadno začít ztrácet (např. *Zjisti, kdy má svátek Jaroslav. Jak tohle jméno vzniklo? Vyhledej, kdy má svátek některý z tvých kamarádů a kamarádek. Na pohlednici napiš jeho (její) adresu, připiš blahopřání. Až přijde čas, pohlednici pošli.*)

Témata v učebnici musejí být adekvátní věku žáků. Obtížné pro žáka mohou být některá témata v učebnici nakladatelství Fraus. V textech učebnice je například psáno o Evropské unii. Takové téma může být žákům ve 2. ročníku poměrně vzdálené. V jiném textu jsou žáci zahlceni zeměpisnými názvy, v nichž se musejí obtížně orientovat. Například v jednom výchozím textu nalezneme tyto názvy: *chráněná krajinná oblast Pálava, jižní Morava, Dolní Věstonice, Pavlov, Pohansko, Břeclav, Mikulov, Mušov, Dyje, Děvín, Nesyt u Sedlce*. Pro žáky, kteří nežijí v této oblasti, jsou to prozatím nicneríkající a nepřiměřené názvy. Lepší variantou by byla větší města České republiky. U nakladatelství Fraus rovněž nalezneme cvičení nepřiměřená věku žáků, kde mají žáci za úkol vybrat si ve dvojicích jednu fotografii a připravit o ní rozhovor. Na fotografiích je Pražský hrad, Národní divadlo a Tančící dům. Žák, který nebydlí v Praze, jen těžko bude mít v tomto věku znalosti o těchto

památkách. Nepodstatné informace pro žáky se nacházejí rovněž v kapitole *Moře*, kde tématem je Lošijinská rezervace. Nachází se zde totiž i datum s rokem, kdy je Den delfinů, což je pro žáky podle nás zbytečná informace.

V zadání jednotlivých cvičení jsou žáci oslovováni ve všech učebnicích ve 2. osobě jednotného čísla. Odlišuje se pouze učebnice nakladatelství Didaktis, v níž nalezneme oslovení žáků jak v čísle jednotném, tak i v čísle množném. Toto oslovení se liší podle toho, zda je číslo cvičení napsáno černě, nebo červeně. Tento rozdíl v barevnosti cvičení žáci pravděpodobně nebudou vnímat. Taktéž v učebnici nakladatelství Alter jsou žáci oslovováni ve 2. osobě čísla jednotného i množného.

5.5.7 Zpětná vazba

Zpětná vazba je informace určená žákovi s cílem podat mu sdělení o tom, jak probíhá průběh jeho vzdělávání. Při vyučování má velký význam, neboť může žákovi pomoci v jeho dalším procesu učení a pomáhá mu ověřit úroveň zvládnutí nového učiva. Zároveň i pro učitele je zpětná vazba důležitá, protože mu pomáhá posoudit úspěšnost vyučovacích metod a zjistit, do jaké míry žáci novou látku pochopili a zda jsou schopni ji správně aplikovat.

V této kategorii bude sledováno především to, zda učebnice obsahují nějaká rozmanitá cvičení či netradiční úkoly. Velmi užitečným nástrojem pro hodnocení a sebehodnocení jsou křížovky nebo podobné doplňovačky, kde lze na základě správně vyluštěné tajenky ověřit, zda je učivo řádně zvládnuto. Dále budeme zkoumat, zda se v učebnicích objevují úkoly týkající se běžného života, jestli učebnice nabízí sebehodnocení žáků, cvičení pro samostatnou práci žáků, úkoly podněcující žáky k přemýšlení a řešení přiměřených problémů. S touto kategorií souvisí i některé prvky z podkapitoly *Motivace*, zde je na to ovšem nahlíženo trochu jiným způsobem.

Nejprve se budeme zabývat cvičeními. Vypracovaná cvičení umožňují žákům ověřit, jak probíranou látku pochopili a zda jsou ji schopni použít. Některé sledované učebnice obsahují rozmanité typy cvičení. Příkladem je učebnice nakladatelství Nová škola, která vyniká tím, že oproti jiným porovnávaným učebnicím obsahuje netradiční, tvořivá a zábavná cvičení. Jsou v ní cvičení zaměřená na rozvoj pozornosti, paměti, sluchového a zrakového vnímání, cvičení zaměřená na mezipředmětové vztahy či úkoly orientované na procvičení pravolevé a prostorové orientace. Cvičení zaměřená na běžný život pomáhají žákům uvědomit si, jak se mají v daných situacích chovat. Důležité je také to, aby si žáci toto chování zapamatovali a byli schopni ho využít v případě, že se v podobné situaci ocitnou.

Jak je již zmíněno v podkapitole *Motivace*, taková cvičení nalezneme v učebnici nakladatelství SPN, Fraus, Nová škola i Alter.

Nejznatelněji se zpětná vazba projevuje u sebehodnocení žáků, které má velký význam, protože se dítě jeho prostřednictvím naučí hodnotit svoji práci. Není zde pouze učitel v pozici jediného a neomylného mentora. Hlavním cílem je, aby si žák uvědomil, zda udělal nějaké pokroky. Sebehodnocení může vést žáka k lepším výkonům a snaze dosáhnout co nejlepších výsledků.

Učebnice nakladatelství SPN a Fraus jsou shodné v tom, že se do jazykové části promítají i cvičení slohová. V učebnicích SPN jsou tato cvičení barevně oddělena. V učebnicích nakladatelství Didaktis, Nová škola, Alter, Fraus i SPN se objevují cvičení „Diktáty“. Dále je možné objevit v zadní části učebnice nakladatelství Alter a Nová škola cvičení zaměřená na doplňování pravopisných jevů.

Zpětnou vazbu toho, zda žáci porozuměli textu, získá učitel pomocí otázek vztahujících se k obsahu textu. Učitel by měl vždy zjistit, jakou pozornost žáci textu věnovali. Značnou výhodou je, když jsou otázky uvedeny pod textem a žáci je tedy vidí a snadněji na ně mohou odpovědět celou větou. Tyto již připravené otázky se nacházejí v učebnici nakladatelství Alter a Nová škola. V ostatních učebnicích se neobjevují přímo pod textem, ale obvykle se k němu navrácí ve cvičeních. Vhodné tedy je, když jsou další cvičení rovněž aplikována na text. Je důležité učit žáky pracovat s textem, neboť tímto způsobem budou celý život získávat informace.

Ve výuce na 1. stupni je snaha o to, aby jednotlivé předměty nebyly striktně odděleny, ale aby se navzájem propojily a ovlivňovaly. Příkladem je učebnice nakladatelství Nová škola, v níž můžeme vidět propojení s prvoukou, hudební a výtvarnou výchovou, ale i s tělesnou výchovou. Z hlediska výchozích textů nalezneme také mezipředmětové souvislosti s prvoukou v učebnici nakladatelství Didaktis, Alter, Fraus. Konkrétně to může vypadat tak, že na výchozím textu, který odpovídá tematicky probíranému učivu v prvouce, si děti procvičují probírané jevy z českého jazyka. K jejich upevnění se dále může využít například písnička či pohybová aktivita. Učebnice tedy může svými náměty podpořit mezipředmětové souvislosti. Zároveň učebnice dokáže prostřednictvím svých námětů zajistit různorodost činností, protože pro žáky na 1. stupni je důležité, aby se činnosti střídaly.

Aby se učivo správně upevnilo, je potřeba pravidelného opakování po určitých obdobích. Ideální je opakování po každém mluvnickém celku. Učitel tak zjistí, zda si žáci

dané učivo opravdu osvojili. Opakování nacházející se v učebnici například po čtvrt roce může být vhodné pro přípravu na písemnou práci. V učebnici nakladatelství Nová škola, Didaktis a SPN jsou probírané jevy opakovány v závěru každé kapitoly. Nakladatelství Alter věnuje několik kapitol speciálně opakování a procvičování učiva. Tyto kapitoly nejsou v učebnici rozloženy pravidelně. Nakladatelství SPN má své opakování nazvané „Co jsme se naučili“ a nalezneme ho za každou kapitolou kromě dvou prvních. Nejméně prostoru pro opakování a procvičování učiva je věnováno v učebnici Fraus.

Některé učebnice zařazují také opakování z prvního ročníku. Konkrétně se jedná o učebnici nakladatelství Alter, v níž opakování nalezneme pouze na jedné straně. Nakladatelství Didaktis a Nová škola věnuje učivu z první třídy větší počet stran. Také nakladatelství Fraus má první kapitolu učebnice věnovanou opakování. Kapitolu zaměřenou na opakování učiva z druhého ročníku nalezneme v učebnicích nakladatelství SPN. Nakladatelství Alter a Nová škola obsahují souhrnné opakování, v němž je také procvičováno učivo druhého ročníku.

Některá učebnice disponuje znaky, které jsou typické pouze pro ni a které není možné nalézt v ostatních porovnávaných učebnicích. Učebnice nakladatelství Nová škola je například jedinou porovnávanou učebnicí, ve které můžeme v jejím závěru nalézt klíč k řešení některých vybraných cvičení. Učebnice nakladatelství Alter obsahuje ve svém závěru jako jediné souhrnné opakování týkající se všech probíraných jevů a učící žáky odpovídat na otázky celou větou. Jediná učebnice, jež vede žáky k vlastnímu sebehodnocení pomocí krátkých testů, ve kterých si ověří, co umí, je učebnice nakladatelství SPN.

5.6 Kvalitativní analýza pracovních sešitů

Pracovní sešit je plnohodnotný doplněk učebnice, neboť může obsahovat cvičení či plnit určité funkce, které se v učebnici nenacházejí. Proto je pro získání komplexních informací nezbytné zjistit i jeho kvalitativní vlastnosti, abychom se vyvarovali chybným závěrům. Při porovnání jednotlivých pracovních sešitů budou zachována stejná kritéria jako pro učebnice.

5.6.1 Motivace

Motivační prvky v pracovních sešitech plní pro žáky významnou roli, neboť i zde je důležité, aby bylo učivo žákům předloženo poutavě. I v pracovních sešitech sledujeme motivující postavy či příběh doprovázející žáky celým pracovním sešitem, propojenost témat pracovního sešitu s ročním obdobím, přítomnost netradičních a zábavných cvičení a sebehodnocení vedoucí žáky k lepším výsledkům.

V pracovních sešitech nakladatelství Nová škola a Didaktis se objevují podobné motivační prvky jako v učebnici těchto nakladatelství. Nakladatelství Didaktis využívá v pracovních sešitech rovněž postavy skřítků. To lze hodnotit kladně, neboť jsou na ně žáci již zvyklí. Vědí, na kterou oblast z českého jazyka se jednotlivé postavy zaměřují, a je jim tak usnadněna orientace v pracovním sešitě. V pracovních sešitech Nové školy se namísto postavy stonožky objevuje příběh uvádějící žáka do každé kapitoly za účelem motivovat ho. Úvodní texty však nalezneme pouze v 1. díle pracovního sešitu. Přítomnost postav či příběhu působí na žáky pozitivně, není však nutné, aby se v pracovních sešitech nacházely, neboť pracovní sešit slouží především k procvičení a upevnění učiva. Navíc je možné pracovní sešit využít i samostatně bez učebnice, nebo jako doplnění učebnice jiného nakladatelství.

Souvislost s ročním obdobím a hlavními svátky v roce lze na první pohled vidět v pracovním sešitě nakladatelství Fraus. Pracovní sešit nakladatelství Fraus totiž uvádí stejně jako učebnice tematicky zaměřené názvy kapitol (*Loučení s létem, Vánoční těšení, Co přišlo jarní poštou, Moře*). Pracovní sešit však ve skutečnosti na roční období zaměřen příliš není a dané téma zde není dodržováno. Hlavním důvodem nedodržení tématu ve většině cvičení je to, aby žáci poznali probírané učivo i v jiných kontextech. Jednotné názvy kapitol se zde nacházejí pouze z důvodu, aby bylo zachováno stejné pojmenování kapitol jako v učebnici a žáci či učitelé se tak lépe orientovali. Tento způsob však působí velmi nepřehledně, a pokud je kapitola tematicky nazvána, je očekáváno, že bude na dané téma i zaměřena. V pracovním sešitě nakladatelství Nová škola a Didaktis se objevují texty, cvičení a ilustrace s motivy

vztahujícími se k ročním obdobím. V ostatních pracovních sešitech nacházíme pouze některé prvky odkazující na jednotlivá roční období, ale propojení s ročním obdobím pro ně není typické. Vzhledem k tomu, že pracovní sešit lze využívat podle potřeby žáků a vypracovávat jen některá učitelem vybraná cvičení, není nutné, aby byl tematicky propojen s ročním obdobím.

Motivací pro žáky mohou být v pracovních sešitech netradiční a zábavná cvičení. Pod tímto druhem cvičení rozumíme cvičení lišící se od klasických cvičení. Taková cvičení je vhodné zadávat žákům jako samostatnou práci nebo domácí úkol. Tento typ cvičení nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství Nová škola, který obsahuje říkanky, hádanky, soutěže a hry. Taktéž v pracovním sešitě nakladatelství Didaktis nalezneme zábavné úkoly jako křížovky a osmisměrky. Pracovní sešity nakladatelství Didaktis a Nová škola obsahují podobně jako pracovní sešity nakladatelství Alter a SPN cvičení na doplňování. Rozdíl však je možné pozorovat v grafické podobě jednotlivých cvičení. První zmíněné pracovní sešity mají totiž některá slova na doplňování pravopisných jevů vložena do nějakého obrázku, který si žáci mohou následně vybarvit. V pracovním sešitě Nové školy žáci mají dokonce za úkol vybarvovat jednotlivá políčka určenou barvou podle správnosti řešení.

Ve všech pracovních sešitech již nejsou žáci tolik motivováni cvičeními souvisejícími s běžným životem, neboť se zde objevují především cvičení určená k procvičování učiva.

Sebehodnocením je žák vnitřně motivován ke svému výkonu, a proto by bylo vhodné, aby se vyskytovalo i v pracovních sešitech. Nakladatelství Alter a SPN používají ve svých pracovních sešitech termín hodnocení, o skutečné hodnocení se ovšem nejedná. V obou pracovních sešitech žáci pouze označují pomocí hvězdiček cvičení, která splnili. V pracovním sešitě nakladatelství Alter si žáci mají za každé vypracované cvičení barevně označit hvězdičku. V pracovním sešitě nakladatelství SPN zapisují hvězdičku do prázdného čtverečku u každého cvičení a na poslední straně potom mohou vyhodnotit svou práci za celý školní rok. Zařazení hodnocení žáků v pracovních sešitech je důležité, pokud žáci mohou zhodnotit svůj výkon, nebo předem vybrat, jak si myslí, že dané cvičení zvládnou. V případě, že žáci pouze označují, zda daný úkol vypracovali, není možné hovořit o hodnocení jako takovém.

5.6.2 Členění obsahu

Pracovní sešity jsou většinou rozděleny podobným způsobem jako učebnice. Ke každé probírané látce v učebnici jsou v pracovním sešitě cvičení zaměřená na procvičení učiva.

Obsah pracovních sešitů přispívá k přehlednosti a rozdělení učiva, jelikož si žáci podle rozdělení mluvnických celků snadno naleznou cvičení k procvičování. Pokud jsou cvičení řazena do kapitol, je pracovní sešit přehledný. V přední části pracovního sešitu nalezneme obsah u nakladatelství Fraus, Nová škola a SPN, v zadní části u nakladatelství Didaktis. Umístění obsahu v přední, nebo zadní části nemá pro žáky pravděpodobně žádný hlubší význam. Obsah by se v něm však nacházet měl, jelikož umožňuje lepší orientaci. Pouze v pracovním sešitě nakladatelství Nová škola a Didaktis je obsah členěn i do podkapitol a dalších částí. Dvoudílný pracovní sešit nakladatelství Alter obsah nemá.

Součástí mohou být tzv. metodické poznámky, které obsahují různá doporučení pro učitele. Několik takových metodických poznámek nalezneme v průběhu a na konci pracovního sešitu nakladatelství Alter. V závěru informují učitele o tom, jak má pracovat s žáky s různým pracovním tempem.

Pracovní sešity slouží především k procvičování učiva, a proto by zde žákům učivo nemělo být vysvětlováno. Nemusí ovšem být na škodu, když je zde nějaká poučka zopakována. Pro žáky, kteří pracují s pracovním sešitem bez učebnice a nevědí si rady, mohou být tato vysvětlení užitečná. Vhodné mohou být i odkazy na učebnici, kde si mohou probírané jevy zopakovat. Takové odkazy nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství Alter a Didaktis. Jedná se např. o vysvětlení slovních druhů, nebo tvrdých a měkkých souhlásek. V ostatních pracovních sešitech nejsou žákům žádné poučky připomenuty.

5.6.3 Grafická stránka a uspořádání

Grafická stránka pracovních sešitů plní pro žáky podobnou funkci jako v učebnicích. Některé údaje v této kapitole mají pouze informativní funkci a pro žáky nemají hlubší význam.

I v případě přední strany pracovních sešitů platí, že jsou využity barvy působící na člověka pozitivně a probouzející v něm aktivitu. Barevná přední strana, obsahující navíc ilustraci, vzbuzuje v žácích větší zájem a zvědavost. Obálky porovnávaných pracovních sešitů obsahují na své přední straně vždy nějakou ilustraci. Jednoduchou ilustraci lze vidět na přední straně pracovního sešitu nakladatelství SPN, na níž se nachází pouze obrázek sluníčka. Ostatní pracovní sešity mají na přední straně veselé obrázky.

Na přední straně pracovního sešitu se nachází název učebnice, její podtitul a logo vydavatelství. Ani jeden z porovnávaných pracovních sešitů neobsahuje jméno autora či ilustrátora ani informaci o tom, zda byly pracovní sešity zpracovány v souladu s RVP pro ZV. Žáci by si měli uvědomovat, že i pracovní sešit má nějakého autora a ilustrátora, a proto

by bylo vhodné, kdyby tyto údaje byly na přední straně uvedeny. Na deskách druhého dílu pracovního sešitu nakladatelství Fraus se nacházejí informace o přehledu učiva.

Podobné informace na zadní straně desek obsahují pracovní sešity nakladatelství Nová škola, Fraus a Didaktis. Tato nakladatelství zde uvádějí přehled o tom, co je součástí ucelené řady učebnic pro 2. ročník. Nakladatelství Nová škola uvádí dokonce přehled většiny předmětů, objevujících se ve 2.–5. ročníku i s fotografiemi titulů. Černobílé obrázky titulů ucelené řady nalezneme i na zadní straně pracovního sešitu nakladatelství Fraus. Na zadní straně dvojdílného pracovního sešitu nakladatelství Alter nalezneme mimo jiné informace o pracovním sešitě a o všech odbornících, kteří se na něm podíleli. Tyto informace nejsou pro žáky důležité, zajímavé mohou být zejména pro učitele a okrajově pro rodiče, kteří se mohou dozvědět, jaké všechny tituly z daného nakladatelství je možné zakoupit.

Vnitřní strana obálky je prázdná pouze v pracovním sešitě nakladatelství Didaktis. Ostatní pracovní sešity ji využívají pro různé informace. Nakladatelství Fraus zde popisuje, jak se orientovat v pracovních sešitech a informuje o ediční řadě podporující čtení s porozuměním. Nakladatelství Nová škola v přední části uvádí podrobné údaje o dalších sešitech, které je možné využít k procvičování. Zadní strana slouží k základním informacím o pracovním sešitě. Nakladatelství Alter na přední straně vnitřní obálky uvádí informace o výukovém programu, který je elektronickou variantou tištěné učebnice. Zadní strana slouží k nabídce titulů prvouky.

Porovnáním barevnosti zjistíme, že pracovní sešity nakladatelství SPN a Didaktis jsou zcela černobílé, barevné jsou pouze jejich desky. Odlišné od těchto pracovních sešitů jsou oba díly nakladatelství Alter, které jsou barevné. Četné jsou zde barevné rámečky a pozadí, jednotlivé kapitoly jsou od sebe barevně odděleny a některá slova jsou zvýrazněna. Podobným způsobem jsou řešeny pracovní sešity nakladatelství Nová škola a Fraus, neboť v nich vždy dominuje jedna barva, která zvýrazňuje názvy kapitol, čísla cvičení, některé texty, rámečky apod. Nakladatelství Nová škola využívá ve svém dvoudílném pracovním sešitě žlutou barvu a nakladatelství Fraus barvu oranžovou.

Titulní stranu nalezneme na liché straně v učebnici nakladatelství Fraus, Didaktis a Nová škola. Na této straně nalezneme název učebnice a její podtitul. Jméno autora a ilustrátora je uvedeno na titulní straně pouze v pracovních sešitech nakladatelství Fraus a Nová škola. V ostatních pracovních sešitech se po otevření učebnice objevují ihned jednotlivá cvičení.

Čísla stran jsou umístěna ve všech pracovních sešitech na dolním okraji. Pouze u nakladatelství Nová škola se číslo nachází na dolním okraji uprostřed. Ve všech pracovních sešitech začíná kapitola na liché straně. Pouze v pracovním sešitě nakladatelství Fraus začíná na straně sudé. V pracovním sešitě nalezneme obsah v přední části u nakladatelství Nová škola, Fraus a SPN. Pracovní sešit nakladatelství Didaktis má obsah v zadní části a v pracovním sešitě nakladatelství Alter se ani v jednom díle obsah nenachází.

V pracovních sešitech již nenalezneme žádné symboly, které by měly podobu ikon a usnadňovaly by orientaci v textu. Pouze v pracovním sešitě nakladatelství Alter se nacházejí u jednotlivých cvičení barevná značení. Barevná odlišení plní také funkci snazší orientace v pracovním sešitě. Pokud se nachází u cvičení oranžová linka, jedná se o cvičení, které vyučující může se svými žáky probírat ústně, anebo vypracovávat písemně společně se všemi žáky. Modrou barvou linky jsou označena cvičení, která mohou žáci zpracovat samostatně. Tato značení jsou samozřejmě jen doporučená a vždy záleží na samotném učiteli. U nakladatelství Alter můžeme v obou dílech pracovního sešitu nalézt na horním okraji každé strany sluníčko, u kterého je vždy nějaký výrok, na který lze odpovědět pouze ano, nebo ne (Např. „*Rodiče mě často chválí.*“ „*Zlepšuji se ve čtení.*“ „*Práce se mi daří.*“ aj.). Hlavním účelem těchto otázek je pravděpodobně snaha přinutit žáky zaujmout určitý postoj k dané látce, případně ohodnotit jejich úspěšnost při řešení úkolů. Na dolním okraji každé strany nalezneme symbol tulipánu, u něhož žák označí pomocí vybarvení hvězdičky, zda má vypracovanou stranu zkontrolovanou a opravenou. Dále je zde možné vidět symbol jahody, který souvisí s hodnocením žáků.

Propojenost pracovního sešitu s učebnicí je zřejmá, protože v některých pracovních sešitech nalezneme odkazy na výklad v učebnici. Tyto odkazy se nacházejí pouze v pracovních sešitech nakladatelství Fraus, kde je nalezneme v obou dílech vždy na dolním okraji každé strany, a nakladatelství Alter, v jehož pracovních sešitech odkazy nalezneme nepravidelně v pravém horním rohu. V poslední kapitole druhého dílu pracovního sešitu nakladatelství Alter je možné pomocí odkazu k doplňovacím cvičením nalistovat příslušné strany v učebnici a zkontrolovat si podle výchozího textu správnost pravopisných jevů.

Ve všech pracovních sešitech nalezneme pod názvem převzaté básně či textu jméno autora, odlišují se pouze stylem písma a formulací. Kurzívou psané jméno autora v závorce nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství Fraus, Didaktis, Nová škola a Alter. Pouze nakladatelství SPN používá nezvýrazněné písmo. V pracovních sešitech nakladatelství Alter a Nová škola je včetně autora uvedena i publikace, ze které je text vybrán. Nakladatelství

Alter uvádí nejprve autora, až poté název knihy; nakladatelství Nová škola uvádí tyto informace v opačném pořadí.

Všechny pracovní sešity jsou psány patkovým typem písma Times New Roman. Nakladatelství Fraus k zadání cvičení používá typ písma Arial. Zadání cvičení jsou psána tučným písmem v pracovních sešitech nakladatelství Nová škola a SPN, ostatní pracovní sešity mají zadání u cvičení psána bez zvýraznění. Nakladatelství Nová škola využívá ke zvýraznění některých slov tučné písmo. V pracovních sešitech nakladatelství Didaktis je možné nalézt cvičení psaná kurzívou. Pouze pracovní sešit nakladatelství Alter využívá ke zvýraznění některých slov barev a podtržení.

5.6.4 Neverbální prostředky

Neverbální stránka pracovních sešitů opět úzce souvisí s motivací. I zde je důležité, aby jednotlivý obrazový materiál byl pro žáky zajímavý a zároveň nerozptyloval jejich pozornost.

Hodnocením ilustrací v jednotlivých pracovních sešitech zjistíme, že pouze pracovní sešit nakladatelství Alter obsahuje barevné ilustrace. Obrázky nacházející se v pracovních sešitech nakladatelství Nová škola, Didaktis a Fraus jsou černobílé a připravené takovým způsobem, aby si je žáci mohli vybarvit. Takové ilustrace jsou mnohem praktičtější, a to hlavně v případě, pokud by je chtěl učitel využít jako doplněk při vyučování. Od ostatních pracovních sešitů se odlišuje pracovní sešit nakladatelství SPN, ve kterém nejsou obrázky určené k vybarvení žáky, ale plní spíše estetickou funkci.

Fotografie nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství Fraus. Vzhledem k tomu, že jsou tyto fotografie černobílé, působí velmi tmavě a žák si například v případě obrázků ptáků nedokáže spojit obrázek se skutečností, jelikož v tomto případě je barevnost velmi důležitá. Přítomnost fotografií v pracovních sešitech není tedy zdařilou volbou.

Jak jsme již uvedli, v pracovních sešitech se obvykle nevyskytují žádné poučky a jen výjimečně zde můžeme nalézt připomenutí některých pravopisných jevů. Ve druhém díle pracovního sešitu nakladatelství Fraus se nacházejí přehledné tabulky. Tyto tabulky jsou velmi vhodné, neboť mohou sloužit jak žákům, tak i jejich rodičům, kteří se snaží žákům látku vysvětlit. Výhodou rovněž je, že je možné tento přehled z pracovního sešitu vyjmout a ponechat k dalšímu studiu, což by v případě učebnice možné nebylo.

5.6.5 Srozumitelnost a přístupnost věku

Nejen v učebnici, ale i v pracovním sešitě musí být splněn požadavek srozumitelnosti zadání, jednoduchosti větné stavby, výběru vhodné slovní zásoby vzhledem k věku žáků a s tím související celková přehlednost pracovního sešitu. Oslovování žáků v jednotlivých cvičení bude též sledováno i zde.

S pracovními sešity žáci pracují především samostatně, a proto je nutné, aby jednotlivá zadání byla srozumitelná, neobjevovala se v nich žádná složitá souvětí a neznámé výrazy. Tento požadavek většina pracovních sešitů splňuje, vyzdvihnout je však třeba pracovní sešit nakladatelství SPN, jehož zadání jsou jasná a stručná. Rozumět by mu tedy měli i méně zdatní žáci. Oproti tomu zadání cvičení v pracovních sešitech nakladatelství Alter jsou velmi náročná. V jednom cvičení se totiž nachází několik podotázek, které nejsou nijak graficky odděleny. Tento typ cvičení je velmi časově náročný, a tak trvá dlouhou dobu, než žáci dané cvičení vypracují. Obtížnost se objevuje i v případě kontroly.

V pracovním sešitě nakladatelství Alter a Didaktis můžeme nalézt vysvětlení některých jazykových pojmů. V pracovním sešitě nakladatelství Alter jsou tyto poučky zařazeny do cvičení, na rozdíl od nakladatelství Didaktis, kde jsou uvedeny zvlášť pro celou kapitolu. Přítomnost pouček v pracovním sešitě může být přínosná především v případě, kdy žáci pracují samostatně a s něčím si nevědí rady, nebo i jako připomenutí probírané látky.

K větší přehlednosti a orientaci v pracovním sešitě slouží obsah. Jeho zásluhou je možné dohledat daný mluvnický celek a konkrétní cvičení. Ve všech sledovaných pracovních sešitech se obsah nachází, výjimkou je jen dvoudílný pracovní sešit nakladatelství Alter. Jednotlivé kapitoly v průběhu pracovního sešitu jsou sice pojmenovány a barevným způsobem rozlišeny, ovšem k snazší orientaci a přehlednosti je obsah nezbytný. Pracovní sešity nakladatelství Fraus sice obsah mají, ovšem jednotlivé kapitoly jsou zde tematicky pojmenované stejně tak jako v učebnici. Na rozdíl od učebnice se zde už ovšem nenachází drobným písmem uvedeno, jaké probírané jevy kapitola obsahuje, což může způsobit obtížnou orientaci v pracovním sešitě.

Pracovní sešity kromě nakladatelství Fraus a částečně i Didaktis se shodují ve způsobu oslovování v učebnici. V pracovním sešitě nakladatelství Fraus jsou žáci oslovováni neutrálně ve druhé osobě čísla množného. V ostatních pracovních sešitech jiných nakladatelství jsou žáci oslovováni v jednotném čísle.

5.6.6 Zpětná vazba

Cvičení nacházející se v pracovních sešitech jsou jistou zpětnou vazbou k probrané látce v učebnici. Pracovní sešity obsahují cvičení, ve kterých si žáci procvičují učivo vyložené v učebnici. Nejvíce rozmanitých cvičení obsahuje pracovní sešit nakladatelství Nová škola. Nabízí žákům různé soutěže, manipulační činnosti nebo pohybové hry a rovněž se zaměřuje na mezipředmětové vztahy.

Aby došlo k úplnému osvojení učiva, je důležité probírané jevy neustále opakovat. Kapitola zaměřená na opakování učiva z druhého ročníku se nachází v pracovním sešitě nakladatelství Didaktis, Fraus, SPN i Nová škola. Avšak závěrečné souhrnné opakování většiny probíraných jevů nalezneme pouze ve druhém díle pracovního sešitu nakladatelství Alter. Na něj navazuje kapitola zaměřená na procvičování pravopisných jevů. Opakování učiva z prvního ročníku nalezneme v pracovním sešitě nakladatelství SPN, Didaktis a Fraus. Názvy kapitol s opakováním jsou pojmenována odlišně v každém pracovním sešitě (Např. Fraus – *Loučení s létem*, SPN – *Opakování*, Alter – *Co už umíme*, Nová škola – *Opakování z 1. ročníku*, Didaktis – *Co už umíme z 1. třídy*).

Z hlediska členění opakovacích kapitol se odlišuje od ostatních pracovních sešitů nakladatelství Alter, v němž se nachází závěrečná kapitola zaměřená na procvičování pravopisu a obsahující desítky cvičení k procvičování určitých jevů. Taková cvičení jsou velmi vhodná, neboť je učitel může využívat v průběhu celého roku. Žáci je mohou plnit za domácí úkol nebo jako samostatnou práci. Hlavní náplní hodiny by se však taková cvičení stát neměla, neboť v nich žáci pouze doplňují pravopisné jevy a po delší době by je to mohlo vést ke stereotypu a ztrátě pozornosti.

Klíč k řešení některých vybraných cvičení se nachází pouze v pracovním sešitě nakladatelství Nová škola. V případě, že žáci pracují samostatně, je vhodné, když si mohou správnost svých úkolů ověřit.

6 Vyhodnocení a doporučení k jednotlivým učebnicím

Na základě podrobné analýzy učebnic a pracovních sešitů je možno odhalit základní charakteristiky učebnic a identifikovat jejich silné a slabé stránky. Cílem této kapitoly bude vyzdvihnout klady jednotlivých učebnic a u některých případných nedostatků uvést konkrétní doporučení, která by mohla přispět ke zkvalitnění učebnic a k rozšíření možnosti jejich využití.

V průběhu analýzy jsme v učebnicích narazili na prvky, které přispívají k obecné kvalitě učebnic. Některé z nich se objevují jen u některých učebnic, ale jejich přítomnost by zajisté byla přínosná i u ostatních. Jako nejlepší příklad takového prvku je systém sebehodnocení a kontroly zvládnutí učiva, které se nachází v učebnici nakladatelství SPN. Toto sebehodnocení nutí žáky zhodnotit, jak si myslí, že dané učivo zvládli, a následně je otestuje, aby se objektivně přesvědčili, zda byla jejich domněnka správná. Věříme, že zavedení podobného systému sebehodnocení by bylo prospěšné i pro učebnice nebo pracovní sešity ostatních nakladatelství.

Další velmi přínosnou součástí učebnic je přítomnost přehledu probraného učiva. Je až překvapivé, že navzdory prospěšnosti a velkým možnostem využití takového přehledu, se nachází pouze v učebnici nakladatelství Alter a pracovním sešitě nakladatelství Fraus. Absencí podobného přehledu učebnice ztrácí celou řadu dodatečných možností svého využití (při učení, opakování, procvičování). Doporučujeme tedy takový přehled i v ostatních učebnicích či pracovních sešitech, neboť se domníváme, že pro žáky má svůj význam. V pracovních sešitech má navíc tu výhodu, že si ho žáci mohou ponechat do dalších ročníků.

Poslední doporučení, které zmíníme před tím, než se zaměříme na jednotlivé učebnice, je větší zapojení mezipředmětových vztahů v textech a cvičeních. Mezipředmětové vztahy se objevují v určité míře u všech nakladatelství, ale u některých by úroveň zapojení jiných předmětů mohla být výrazně vyšší.

6.1 Nakladatelství Alter

Učebnice nakladatelství Alter je typická tím, že má jednotlivé strany koncipovány podobným způsobem. To s sebou přináší svoje výhody i nevýhody. Téměř každá strana

začíná výchozím textem, následují cvičení na procvičování či výklad učiva. Jednotlivá cvičení jsou sice velmi jasně zadaná, ale do jisté míry stereotypní. Domníváme se, že by bylo vhodné je více propojit se současnou dobou a světem žáků a zařadit nějaké doplňující úkoly, zábavné hry a motivující cvičení. Tato dodatečná cvičení by přispěla k většímu zájmu žáků. Zároveň by bylo možné více zapojit pohádkové postavy nebo příběhy, které se v učebnici objevují pouze velice omezeně. Navíc by bylo vhodné více využívat mezipředmětové vztahy.

Učebnice se systematicky a pečlivě věnuje opakování. Po určitém probíraném úseku se vždy nachází kapitola věnovaná opakování učiva. Tento způsob uspořádání považujeme za velmi vhodný, neboť žáci potřebují neustále probíranou látku opakovat a procvičovat. Pracovní sešit dále obsahuje rozsáhlý přehled učiva, který se nachází na konci učebnice. Jak již bylo zmíněno, tento přehled považujeme za velmi vhodný a doporučovali bychom jej i v případě ostatních učebnic a pracovních sešitů.

Učebnice nakladatelství Alter obsahuje zdařilé ilustrace Heleny Zmatlíkové. Zároveň jsou učebnice i pracovní sešity doplněny vhodně zvolenými barvami, které podporují celkovou přehlednost. Učebnice disponuje jako jediná pevnými deskami.

Pracovní sešit je pro žáky poměrně náročný. V jednom cvičení se často objevuje více úkolů, což může způsobovat problémy slabším žákům, kteří potřebují procvičovat základy daného učiva. Taková cvičení jsou navíc náročná časově a kontrola řešení je složitější. Právě kontrola a hodnocení vypracovaných cvičení je prováděna na každé straně prostřednictvím hvězdiček, které se vyplňují podle toho, zda jsou cvičení na dané straně již zkontrolována a opravena. Zároveň se hodnotí, jak byla cvičení zvládnuta. Ještě stojí za zmínku, že ve většině případů se jedná o doplňovací cvičení. Domníváme se, že náročnost a složitost některých cvičení, může působit jisté komplikace při vypracování jak žákům, tak při kontrole učitelům.

V pracovním sešitě nalezneme odkazy na příslušné strany v učebnici. Tento způsob se nám zdá velmi vhodný a domníváme se, že by se měl objevovat i v rámci ostatních pracovních sešitů. Výhodou je, že se žáci mohou vrátit k dané látce a v případě nejasností si ji zopakovat.

Nevýhodou pracovního sešitu od nakladatelství Alter může být absence obsahu. Orientaci usnadňují jen barevně oddělené kapitoly věnující se jednotlivým probíraným oblastem. Pro celkovou přehlednost a snazší orientaci obsah i v pracovním sešitě doporučujeme.

6.2 Nakladatelství Didaktis

Učebnice nakladatelství Didaktis je unikátní v tom, že obsahuje veršovaná zadání a pokyny, které mohou žáky na první pohled zaujmout a být pro ně atraktivní. Pro žáky, kteří mají poruchy učení a potřebují jasné a srozumitelné zadání, může být však porozumění ve verších obtížnější.

Ve verších hovoří především šestice skřítků, která žáky učebnicí provází. K lepší orientaci v učebnici přispívá to, že každý skřítek má svoji vlastní oblast učiva – jeden skřítek se věnuje vysvětlení nového učiva, druhý psaní, třetí větám apod. V učebnici vystupuje mimo skřítků také mnoho dalších postav, které jsou si velmi podobné. Z toho důvodu pravděpodobně déle potrvá, než žáci začnou skřítky poznávat a orientovat se v tom, co má který na starosti. Záslouhou postav se učebnice snaží s žáky komunikovat a přiblížit se jim. Domníváme se, že postav skřítků je v učebnici příliš mnoho a žáci se v nich mohou začít ztrácet. Na druhou stranu je pravděpodobné, že žáky zaujmou a osloví.

Učebnice obsahuje velké množství obrázků. Zároveň se zde objevují poučky, zadání cvičení i další texty, které jsou uváděny v bublinách. To vše dohromady působí na některých stranách nepřehledně a žáci se v jednotlivých částech mohou špatně orientovat, proto by bylo vhodné někde mírně zredukovat počty obrázků a bublin, případně je lépe uspořádat.

Velká část učebnice je věnována slohu. V učebnici nakladatelství Didaktis je žákům představen největší počet slohových útvarů ze všech zkoumaných učebnic.

Pracovní sešit je velmi přehledný, má klasickou strukturu – zřetelně je odděleno zadání cvičení od konkrétního textu, skřítkové se zde vyskytují jen málo a většinou slouží jako estetický doplněk k jednotlivým cvičením, který ale pomáhá odhalit typ daného cvičení. Na rozdíl od učebnice není pracovní sešit přehlcen ilustracemi.

V pracovním sešite se objevují zajímavá cvičení – hádanky, osmisměrky, křížovky, hry a podobně. Zároveň jsou zde velmi často zapojeny ilustrace do cvičení – např. místo toho, aby byla slova vypsána v řádku za sebou, nacházejí se nerovnoměrně rozmístěna v nějakém obrázku. Tento přístup může být pro žáky zajímavý, na druhou stranu je potřeba udržet zapojení obrázků v rozumné míře, aby obrázek neodsouval procvičované učivo do pozadí. To je podle našeho názoru v pracovním sešitě dodrženo. Úkoly jsou přiměřené věku a často se u nich objevuje propojení s prvoukou.

6.3 Nakladatelství Fraus

Učebnice nakladatelství Fraus je specifická rozdělením kapitol na jednotlivá témata, která jsou velmi často orientovaná na vztah k přírodě, souvislost s ročním obdobím a obecně na pozitivní vztahy mezi lidmi. Orientaci z pohledu jednotlivých kategorií učiva českého jazyka může usnadňovat věcný rejstřík. Žáci se dokáží jeho zásluhou v učebnici orientovat nejen z pohledu témat kapitol, ale i na základě probírané látky. Domníváme se však, že tento věcný rejstřík je vhodný pouze pro rodiče či učitele, neboť žáci ve 2. ročníku se teprve učí abecedu. Je tedy zřejmé, že hledání pojmů je pro ně obtížné a tento rejstřík pro ně prozatím v tomto věku nemá smysl.

V učebnici se nachází mezi jazykovými úkoly i úkoly slohové. Vzhledem k tomu, že je kapitola zaměřená na jedno téma, je tento postup přirozený, ovšem není příliš přehledný. Pro lepší orientaci mezi cvičeními (alespoň pro učitele) doporučujeme barevné nebo jiné grafické oddělení daných cvičení.

Některé pojmy ve výchozích textech mohou být pro žáky 2. ročníku příliš obtížné. Jedná se například o kapitolu *Jedeme na výlet*, kde se v jednom textu nachází zhruba třináct zeměpisných názvů, které mohou být neznámé i pro žáky z vyšších ročníků. Na druhou stranu, pokud žáci některá z těchto míst znají, dokáže to vytvořit lepší vztah k danému učivu. Zahrnutí zeměpisných názvů a dalších termínů a pojmů, které mohou být pro žáky prozatím neznámé, má určitě své klady i zápory. Z pohledu výuky českého jazyka se nám ovšem zdá lepší omezit využití neznámých termínů z jiných předmětů. Přes několik obtížnějších textů musíme kladně hodnotit mezipředmětové propojení v řadě cvičení jak v učebnici, tak v pracovních sešitech tohoto nakladatelství.

Zadání některých cvičení jsou poměrně dlouhá a obsahují více podúkolů, a proto mohou být pro žáky ve 2. ročníku méně srozumitelná. K horší přehlednosti přispívá rovněž užití dvou typů písma v učebnici i pracovních sešitech. Pro oddělení zadání od textu cvičení bychom doporučovali využít jinou barvu, nebo tučné písmo. Nepříliš estetickým dojmem působí rovněž kombinace fotografií s klasickými ilustracemi na téže straně. Fotografie by proto bylo lepší využívat pouze v případě, kdy je nutná věrohodnost zobrazení daného objektu.

V pracovních sešitech nakladatelství Fraus jsou spatřovány nedostatky ihned na začátku v obsahu. Jednotlivé kapitoly jsou sice poutavě tematicky pojmenované, ovšem není z nich patrné, které mluvnické celky obsahují. Proto by bylo vhodným řešením uvést pod tyto názvy informaci o probíraných jevech, kterým se pracovní sešit v dané kapitole věnuje,

případně využít věcného rejstříku (jako je tomu v učebnici). Tím by bylo učitelům do značné míry usnadněno hledání konkrétního učiva. Není totiž možné předpokládat, že vždy, když žák pracuje s pracovním sešitem, má u sebe i učebnici.

V pracovních sešitech jsou, podobně jako v učebnici, použity pro odlišení zadání cvičení od ostatního textu odlišné typy písma. Opět by bylo vhodnější zvolit jiný způsob odlišení. Cvičení v pracovním sešitě jsou zajímavá, pestrá a věkově přiměřená (na rozdíl od některých textů v učebnici).

Často se zde setkáváme s netradičními cvičeními, mezi které patří křížovky, spojovačky a cvičení se zapojením ilustrací. Velmi kladně je možné hodnotit řazení cvičení v pracovním sešitě podle jejich obtížnosti. Navíc je zde užito odkazů na kapitoly v učebnici, aby si žáci mohli procvičované učivo snadno zopakovat s využitím učebnice. Druhý díl pracovního sešitu obsahuje několik stránek souhrnu veškerého učiva, který lze vyjmout a využít k opakování.

Sebehodnocení žáků se nenachází ani v učebnici, ani v pracovním sešitě tohoto nakladatelství. Příručka pro učitele však obsahuje pracovní listy, v nichž najdeme tzv. „Moje okénko“. Tento prostor je věnovaný k sebevyjádření žáka k danému tématu. Cílem je, aby žáci shrnuli své vědomosti a na základě toho dokázali rozhodnout, zda si novou látku dobře osvojili.

6.4 Nakladatelství Nová škola

Učebnice nakladatelství Nová škola využívá většiny motivačních prvků, které jsme v této práci sledovali. Žáky učebnicí provází stonožka Agáta, objevují se zde pohádky a netradiční cvičení, které se často zabývají běžným životem dětí. Orientace v učebnici je usnadněna využitím řady ikon, jež jsou spojeny s určitými typy úkolů a cvičení. Graficky je učebnice na velmi vysoké úrovni a dalo by se tvrdit, že patří k nejlépe zpracovaným učebnicím.

V učebnici i v pracovním sešitě je velké množství cvičení, která jsou zadána srozumitelným způsobem. Objevuje se zde řada netradičních cvičení, která slouží k ozvláštňení výuky a procvičování nového učiva. Jako jediné nakladatelství má Nová škola klíč k řešení jednotlivých cvičení. Doporučovali bychom využít klíč ke složitějším cvičením i v případě ostatních učebnic jiných nakladatelství.

Učebnice nemá pevně danou strukturu jednotlivých kapitol, ale to v tomto případě nelze hodnotit negativně. Učebnice neobsahuje žádný souhrn probraného učiva, který by

žákům usnadnil učení a opakování, proto bychom této učebnici doporučili přidání přehledu probrané látky.

6.5 Nakladatelství SPN

Učebnice tohoto nakladatelství je mezi ostatními sledovanými učebnicemi výjimečná svým systémem sebehodnocení a testování žáků. Na konci každé kapitoly se nachází část, ve které žáci hodnotí, jak si myslí, že nové učivo zvládli, a několik cvičení, na nichž si mohou vyzkoušet, zda je jejich hodnocení správné. Tento systém hodnocení pomáhá nejen zhodnotit, jak zvládají nové učivo, ale učí je sebehodnocení a objektivnímu pohledu, který pro ně bude užitečný i v ostatních oblastech jejich života. Je škoda, že podobný systém sebehodnocení není použit i u pracovních sešitů, kde je omezen pouze na hodnocení toho, co už žáci udělali. V tomto případě se nejedná o hodnocení jako takové. Doporučovali bychom tedy zařadit systém sebehodnocení i do pracovních sešitů.

Učebnice velmi často obsahuje úryvky vycházející z klasické české dětské literatury, na které navazují jednotlivá cvičení a otázky. Využití úryvků od známých autorů a zmínění jejich jména by mělo mít na žáky pozitivní vliv z hlediska poznávání literatury a motivace blíže se seznámit s celým dílem od daného autora. Zařazení dětské literatury hodnotíme velmi pozitivně a doporučovali bychom ho i pro ostatní učebnice jiných nakladatelství.

Učebnice i pracovní sešity obsahují cvičení, která se vyznačují stručným a jasným zadáním. Totéž platí i pro poučky, které vystihují vždy jen to nejpodstatnější. Pracovní sešit není tolik rozsáhlý, a tak obsahuje menší počet cvičení. Většina z nich je zaměřena na doplňování. Doporučujeme tedy rozšíření pracovního sešitu o další, více netradiční a pro žáky zábavnější cvičení.

Závěr

Učebnice je didaktickou pomůckou, která je využívána jak žákem, tak i učitelem. Tvoří důležitou a velmi často nepostradatelnou součást školní výuky. Její podstatný význam je důvodem k řadě požadavků, které jsou na ni kladeny a které musejí být splněny, abychom mohli hovořit o kvalitní učebnici. Požadavky na učebnici vyplývají z Rámcového vzdělávacího programu, jenž obsahuje závazné rámce a vymezuje všeobecné vzdělávání v povinném základním vzdělávání, a dále pak také obecné požadavky vycházející z charakteristik učebního funkčního stylu. Hlavním úkolem učebnice je, aby byla schopna předat žákům nové informace srozumitelným způsobem a následně jim poskytnout procvičování a opakování nově získaných poznatků. K tomu je ovšem zapotřebí, aby učebnice byla pro žáky dostatečně poutavá, zábavná a dokázala je motivovat k poznávání nových věcí, a přesto si zachovala srozumitelnost, přehlednost a neobsahovala nepodstatné informace a prvky, které by pouze rozptylovaly žákovu pozornost.

K tomu, aby bylo možné objektivně hodnotit, zda učebnice splňuje veškeré požadavky a zachovává si funkci plnohodnotného nástroje využívaného při výuce, je nutné mít k dispozici metody a postupy sloužící k těmto účelům. Předkládaná práce nabídla přehled těchto metod a některé vybrané metody byly přímo aplikovány na jednotlivé učebnice.

Poznatky získané z provedené analýzy odhalují typické charakteristiky jednotlivých učebnic. Nakladatelství Didaktis se například vyznačuje přítomností postav, které s žáky hovoří převážně ve verších, a mnoha ilustrací. Pracovní sešit tohoto nakladatelství je rovněž specifický velkým množstvím neobvyklých cvičení a častým zapojením mezipředmětových vztahů.

Učebnice SPN je nejrozsáhlejší ze všech posuzovaných učebnic, má jasná zadání cvičení a výstižné poučky a nabízí propracovaný systém sebehodnocení žáků spočívající v tom, že žáci hodnotí, jak si myslí, že novou látku zvládnou, a následně otestování jejich hodnocení na několika cvičeních. Zároveň často využívá úryvky ze známých literárních děl. Prozaické texty jsou velmi často využívány i v učebnici nakladatelství Alter, která je typická pevnou strukturou jednotlivých kapitol doplněnou kvalitními ilustracemi a vhodně zvolenými barvami. Učebnice se velmi pečlivě věnuje opakování a obsahuje rozsáhlý přehled probíraného učiva. Naproti tomu pracovní sešit může být pro některé žáky poměrně náročný, protože jeho cvičení mají větší počet podúkolů. Podobný přehled učiva poskytuje i nakladatelství Fraus ve svém pracovním sešitě. Učebnice tohoto nakladatelství se

vyznačuje zajímavými tématy souvisejícími s ročními obdobími či přírodou. S tím souvisí časté zapojením mezipředmětových vztahů a výskyt neobvyklých cvičení.

Konečně Nová škola vyniká velkou snahou o upoutání žákovy pozornosti za pomoci netradičních cvičení, zdařilé grafické úpravy nebo dalších motivačních prvků. Učebnice i pracovní sešit obsahují velké množství cvičení a pouček.

Na základě poznání kvantitativních a kvalitativních vlastností bylo rovněž navrženo několik změn týkajících se jednotlivých učebnic a pracovních sešitů. Mezi obecná doporučení, která podstatně přispívají ke kvalitě učebnice a rozšiřují možnosti jejich využití, patří především zapojení úkolů a cvičení umožňujících sebehodnocení žáků. Dále pak zařazení přehledu probíraného učiva pro usnadnění opakování a častější využívání mezipředmětových vztahů.

Výběr učebnic je velmi důležitý, jelikož může značně přispět ke zkvalitnění výuky. K tomu, aby učitelé vybrali vhodné učebnice pro své žáky, je potřeba učebnice zkoumat a poznávat jejich vlastnosti.

Resumé

This diploma thesis is devoted to the description of the functional styles and their comparison in the Czech language textbooks for the second year of elementary schools. The concept of textbook, its structure, functions and methods, as well as scientific functional style is defined. In addition, the thesis contains an analysis of textbooks based on their quantitative and qualitative characteristics. The analysis results in description of positive and negative features of the individual textbooks and proposes recommendations to alleviate the shortcomings.

Seznam literatury

Knižní zdroje

- BRABCOVÁ, R. a kol. *Didaktika českého jazyka pro 2.–4. ročník*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. ISBN 60-121-82.
- ČECHOVÁ, M.; STYBLÍK, V. *Čeština a její vyučování*. Praha: Vade Mecum Bohemiae, 1998. ISBN 978-80-86041-37-7.
- ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M., MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: NLN, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.
- DANNHOFFEROVÁ, J. *Velká kniha barev : kompletní průvodce pro grafiky, fotografy a designéry*. Brno: 2012. ISBN 978-80-251-3785-7.
- FILIPEC, J. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR*. Praha: Academia, 2001. ISBN 80-200-0493-9.
- KNECHT, P.; JANÍK, T. *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-174-4.
- MAŇÁK, J.; KNECHT, P. *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-148-5.
- PRŮCHA, J. *Hodnocení obtížnosti učebnic : struktury a parametry učiva*. Praha: SNTL, 1984.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-503-5.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 9788073674168.
- PRŮCHA, J. *Učebnice : teorie a analýza edukačního média*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4.

Elektronické zdroje

- HAUSENBLAS, K. Naše řeč : Učební styl v soustavě stylů funkčních. *Naše řeč* [online]. 1972, 55(2-3), 150-158 [cit. 2016-09-18]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5628>.
- Doporučené učební osnovy předmětů ČjI, Aj a M pro základní školu. [online]. Praha: MŠMT, 2011. s. 71. [cit. 2017-03-01]. Dostupné z: <http://www.vuppraha.cz/wp->

[content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf](http://www.nuv.cz/content/uploads/2011/03/Doporucene-ucebni-osnovy-predmetu-CJL-AJ-a-M-pro-zakladni-skolu.pdf).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: MŠMT, 2016. 165 s. [cit. 2017-04-02]. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/RVP_ZV_2016.pdf.

Kdo jsme [online]. Brno: Didaktis, s.r.o., ©2017. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.didaktis.cz/article.asp?nArticleID=28&nDepartmentID=2&nLanguageID=1>

Nakladatelství Fraus [online]. Plzeň: Nakladatelství Fraus, s.r.o., ©2017. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.fraus.cz/cs/o-nas/nakladatelstvi-fraus>

Více o nás [online]. Brno: NOVÁ ŠKOLA, s.r.o., [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <https://www.nns.cz/blog/vice-o-nakladatelstvi/>

Nakladatelství [online]. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, a. s., ©2017. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://spn.cz/nakladatelstvi/>

Analyzované učebnice a pracovní sešity

BRADÁČOVÁ, L. *Pracovní sešit pro kluky a holčičky druhých ročníků k učebnici Český jazyk 2*. Všeň: Alter, 2015. ISBN 978-80-7245-133-3.

BRADÁČOVÁ, L. *Pracovní sešit pro kluky a holčičky druhých ročníků k učebnici Český jazyk 2*. Všeň: Alter, 2015. ISBN 978-80-7245-132-6.

BURIANOVÁ, H.; JÍZDNÁ, L.; TARÁBKOVÁ, M. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy : pracovní sešit*. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-133-6.

BURIÁNKOVÁ, M.; DVOŘÁKOVÁ, Z.; STYBLÍK, V. *Pracovní sešit Český jazyk pro 2. ročník ZŠ*. Praha: SPN, 2012. ISBN 80-7235-330-6.

BURIANOVÁ, H.; JÍZDNÁ, L.; TARÁBKOVÁ, M. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy : učebnice*. Brno: Didaktis, 2009. ISBN 978-80-7358-132-9.

BURIÁNKOVÁ, M.; HOŠNOVÁ, E.; PIŠLOVÁ, S.; ŠMEJKALOVÁ, M. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy*. Praha: SPN, 2014. ISBN 978-80-7235-542-6.

GERŽOVÁ, M.; FUKANOVÁ, J. *Český jazyk 2 nově : pracovní sešit pro 2. ročník*. Brno: Nová škola, 2014. ISBN 978-80-7289-533-5.

GERŽOVÁ, M.; FUKANOVÁ, J. *Český jazyk 2 nově : pracovní sešit pro 2. ročník*. Brno: Nová škola, 2014. ISBN 978-80-7289-077-4.

KONŮPKOVÁ, M.; MARKOVÁ, H. *Český jazyk 2 : učebnice pro 2. ročník základní školy*. Brno: Nová škola, 2015. ISBN 978-80-7289-714-8.

KOSOVÁ, J.; ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk : pro 2. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-717.

KOSOVÁ, J.; ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-719-9.

KOSOVÁ, J.; ŘEHÁČKOVÁ, A. *Český jazyk pro 2. ročník základní školy*. Plzeň: Fraus, 2008. ISBN 978-80-7238-718-2.

NOVÁKOVÁ, Z. *Český jazyk 2*. Všeň: Alter, 2013. ISBN 978-80-7245-151-7.

Seznam grafů

Graf č. 1 – Počet stran	31
Graf č. 2 – Počet cvičení	32
Graf č. 3 – Próza.....	33
Graf č. 4 – Poezie	33
Graf č. 5 – Poučky a výklady	34
Graf č. 6 – Obrázky související s textem	35
Graf č. 7 – Podíl slohu	36
Graf č. 8 – Podíl stran věnovaných jednotlivým kategoriím	37
Graf č. 9 – Podíl cvičení věnovaný jednotlivým kategoriím	38
Graf č. 10 – Podíl pouček věnovaných jednotlivým kategoriím.....	39
Graf č. 11 – Počet stran (pracovní sešity)	40
Graf č. 12 – Počet cvičení (pracovní sešity)	41
Graf č. 13 – Próza (pracovní sešity).....	42
Graf č. 14 - Poezie (pracovní sešity).....	42
Graf č. 15 – Poučky (pracovní sešity).....	43
Graf č. 16 – Ilustrace (pracovní sešity)	43
Graf č. 17 – Podíl stran věnovaných jednotlivým kategoriím (pracovní sešit).....	44
Graf č. 18 – Podíl cvičení věnovaný jednotlivým kategoriím (pracovní sešity).....	45

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Přehled druhů cvičení.....	21
Tabulka 2 – Přehled kapitol nakladatelství Fraus (učebnice)	89
Tabulka 3 – Přehled kapitol nakladatelství Fraus (pracovní sešit)	90
Tabulka 4 – Přehled kapitol nakladatelství Nová škola (učebnice).....	91
Tabulka 5 – Přehled kapitol nakladatelství Nová škola (pracovní sešit)	92
Tabulka 6 – Přehled kapitol nakladatelství Alter (učebnice).....	93
Tabulka 7 – Přehled kapitol nakladatelství Alter (pracovní sešit).....	94
Tabulka 8 – Přehled kapitol nakladatelství SPN (učebnice).....	95
Tabulka 9 – Přehled kapitol nakladatelství SPN (pracovní sešit).....	96
Tabulka 10 – Přehled kapitol nakladatelství Didaktis (učebnice).....	97
Tabulka 11 – Přehled kapitol nakladatelství Didaktis (pracovní sešit).....	98

Přílohy

- I. Přehled kapitol nakladatelství Fraus – učebnice
- II. Přehled kapitol nakladatelství Fraus – pracovní sešit
- III. Přehled kapitol nakladatelství Nová škola – učebnice
- IV. Přehled kapitol nakladatelství Nová škola – pracovní sešit
- V. Přehled kapitol nakladatelství Alter – učebnice
- VI. Přehled kapitol nakladatelství Alter – pracovní sešit
- VII. Přehled kapitol nakladatelství SPN – učebnice
- VIII. Přehled kapitol nakladatelství SPN – pracovní sešit
- IX. Přehled kapitol nakladatelství Didaktis – učebnice
- X. Přehled kapitol nakladatelství Didaktis – pracovní sešit

Tabulka 2 – Přehled kapitol nakladatelství Fraus (učebnice)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	„Loučení s létem“ (Opakování vlastní jména osob)	Vlastní jména	6	18	1	1	3	14
2	„Líbí se nám ve škole“ (Věta, druhy vět)	Věta	6	27	1	1	6	13
3	„Jak se žije v Praze“ (Význam slova, slova nadřazená, podřazená, souřadná)	Slovo a slovní význam	6	13	1	2	1	12
4	„Procházka lesem“ (Významové vztahy ve slovní zásobě)	Slovo a slovní význam	6	17	2	0	3	10
5	„Mezi kapkami deště“ (Přehled hlásek, psaní ú, ů, dvojhlásky)	Slabiky, hlásky a písmena	6	22	2	1	4	11
6	„Povídám, povídám pohádku“ (Pravopisně tvrdé souhlásky a skupiny s nimi)	Slabiky, hlásky a písmena	6	19	1	1	2	10
7	„Pomáháme uklízet“ (Pravopisně měkké souhlásky a skupiny s nimi)	Slabiky, hlásky a písmena	6	15	3	0	3	8
8	„Vánoční těšení“ (Opakování)	Ostatní	6	25	1	0	0	16
9	„Na klouzačce“ (Skupiny dě, tě, ně)	Slabiky, hlásky a písmena	6	20	2	0	1	10
10	„Sklenář mráz“ (Skupiny bě, pě vě, tvary slov)	Slabiky, hlásky a písmena	6	22	1	0	2	10
11	„Staví se dům“ (Skupina mě, slabikotvorné r, l)	Slabiky, hlásky a písmena	6	21	3	1	2	7
12	„Já mám koně“ (Opakování)	Ostatní	4	10	3	1	0	14
13	„Jedeme na výlet“ (Psaná velkých písmen)	Vlastní jména	6	15	4	0	1	9
14	„Co přišlo jarní poštou“ (Slovní druhy, věta a souvětí, spojky)	Slovní druhy	6	16	1	1	2	10
15	„Ptačí cvrlikání“ (Abeceda)	Abeceda	6	18	1	1	1	9
16	„Můj domácí mazlíček“ (Slovesa, slova citově zabarvená)	Slovní druhy	6	15	2	1	2	8
17	„Na louce“ (Párové souhlásky - ztráta spodoby znělosti)	Slabiky, hlásky a písmena	6	21	3	0	2	9
18	„Na rybách“ (Podstatná jména)	Slovní druhy	6	17	2	1	1	15
19	„Moře“ (Předložky)	Slovní druhy	6	19	2	1	1	7
20	„Rodinná oslava“	Ostatní	6	19	2	3	0	11

Tabulka 3 – Přehled kapitol nakladatelství Fraus (pracovní sešit)

Část	Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	1	Loučení s létem	Vlastní jména	4	9	0	0	0	4
1	2	Líbí se nám ve škole	Věta	4	11	1	0	0	4
1	3	Jak se žije v Praze	Slovo a slovní význam	3	7	0	0	0	3
1	4	Procházka lesem	Slovo a slovní význam	3	9	0	1	0	3
1	5	Mezi kapkami deště	Slabiky, hlásky a písmena	4	11	0	1	0	1
1	6	Povídám, povídám pohádku	Slabiky, hlásky a písmena	4	9	0	1	0	5
1	7	Pomáháme uklízet	Slabiky, hlásky a písmena	4	9	0	1	0	7
1	8	Vánoční těšení	Ostatní	4	8	0	0	0	10
1	9	Na klouzačce	Slabiky, hlásky a písmena	4	9	0	0	0	6
1	10	Sklenář mráz	Slabiky, hlásky a písmena	3	9	0	0	0	3
2	1	Staví se dům (skupina mě, slabikotvorné r, l.)	Slabiky, hlásky a písmena	4	10	1	1	0	5
2	2	Já mám koně (Opakování)	Ostatní	4	6	1	0	0	4
2	3	Jedeme na výlet (Psaní velkých písmen)	Vlastní jména	3	8	0	0	0	3
2	4	Co přišlo jarní poštou (Slovní druhy, věta a souvětí, spojky)	Slovní druhy	3	7	1	0	0	3
2	5	Ptačí cvrlikání (Abeceda)	Abeceda	4	10	0	0	0	10
2	6	Můj domácí mazlíček (Slovesa, slova citově zabarvená)	Slovní druhy /Slovo a slovní význam	4	9	0	1	0	5
2	7	Na louce (Párové souhlásky - ztráta a spodoba znělosti)	Slabiky, hlásky a písmena	4	11	0	0	0	3
2	8	Na rybách (Podstatná jména)	Slovní druhy	3	8	0	0	0	2
2	9	Moře (Předložky)	Slovní druhy	4	8	2	1	0	6
2	10	Rodinná oslava (Opakování)	Ostatní	4	7	1	1	0	4

Tabulka 4 – Přehled kapitol nakladatelství Nová škola (učebnice)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	Opakování z 1. ročníku	Ostatní	4	11	3	1	0	7
2	O větách	Věta	2	11	2	0	4	6
3	Abeceda	Abeceda	7	29	3	1	6	11
4	Mluvení ve větách	Věta	2	21	3	1	2	8
5	Druhy vět	Věta	11	32	5	2	8	24
6	Věta, slovo a slovní význam	Slovo a slovní význam	11	44	3	3	7	16
7	Samohlásky	Slabiky, hlásky a písmena	12	61	1	1	12	25
8	Psaní y/ý po tvrdých souhláskách	Slabiky, hlásky a písmena	5	26	1	1	2	6
9	Psaní i/í po měkkých souhláskách	Slabiky, hlásky a písmena	7	32	4	0	2	8
10	Psaní souhlásek uvnitř a na konci slov	Slabiky, hlásky a písmena	13	66	3	1	4	25
11	Slova se skupinami dě, tě, ně	Slabiky, hlásky a písmena	3	17	1	0	2	5
12	Slova se skupinami bě, pě, vě, mě	Slabiky, hlásky a písmena	4	22	1	2	2	7
13	Slovní druhy	Slovní druhy	9	36	2	1	5	13
14	Psaní velkých písmen	Vlastní jména	4	20	1	1	3	8
15	Spojování vět do souvětí	Věta	3	13	2	0	1	3
16	Souhrmné opakování	Ostatní	7	34	2	1	0	4

Tabulka 5 – Přehled kapitol nakladatelství Nová škola (pracovní sešit)

Část	Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/ výklady	Ilustrace
1	1	Opakování z 1. ročníku - věta, opis, slovo	Ostatní	5	24	1	2	0	12
1	2	O větách	Věta	1	3	1	0	0	3
1	3	Abeceda - řazení písmen	Abeceda	6	22	3	3	0	17
1	4	Mluvíme ve větách	Věta	3	8	2	1	0	10
1	5	Druhy vět	Věta	4	17	1	0	0	11
1	6	Věta se skládá ze slov	Slovo a slovní význam	9	37	4	5	0	27
1	7	Slovo, slabika, hláska - dělení slov	Slabiky, hlásky a písmena	12	46	7	4	2	30
1	8	Psaní y - ý po tvrdých souhláskách – dělení hlásek	Slabiky, hlásky a písmena	4	17	2	2	0	13
1	9	Psaní i - í po měkkých souhláskách – měkké souhlásky	Slabiky, hlásky a písmena	7	29	2	5	0	17
2	10	Psaní souhlásek uvnitř a na konci slov – slova v různých tvarech	Slabiky, hlásky a písmena	10	41	0	1	0	22
2	11	Slova s dě, tě, ně	Slabiky, hlásky a písmena	2	5	0	0	0	2
2	12	Slova s bě, pě, vě	Slabiky, hlásky a písmena	3	11	0	0	0	6
2	13	Slovní druhy – úvod do slovních druhů	Slovní druhy	14	43	3	4	0	27
2	14	Psaní velkých písmen – vlastní jména	Vlastní jména	4	16	0	1	0	9
2	15	Spojování vět do jednoduchých souvětí	Věta	9	28	1	4	0	18

Tabulka 6 – Přehled kapitol nakladatelství Alter (učebnice)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	Psací písmo – opis, přepis	Abeceda	7	29	7	0	1	7
2	Věta	Věta	4	16	4	0	5	4
3	Druhy vět	Věta	5	18	4	0	6	4
4	Opakování	Věta	3	7	1	0	1	1
5	Pořadí vět	Věta	1	5	1	0	1	1
6	Věty se skládají ze slov	Věta	1	3	1	0	1	1
7	Slova se skládají ze slabik	Věta	1	4	1	0	1	1
8	Jak dělíme slova na konci řádku	Slabiky, hlásky a písmena	1	4	1	0	1	2
9	Slabiky se skládají z hlásek	Slabiky, hlásky a písmena	1	4	1	0	1	2
10	Samohlásky krátké a dlouhé	Slabiky, hlásky a písmena	11	50	8	3	7	11
11	Shrnutí učiva o samohláskách	Slabiky, hlásky a písmena	1	5	0	1	1	1
12	Opakování a procvičování	Věta	1	7	1	0	0	2
13	Souhlásky – souhlásky tvrdé	Slabiky, hlásky a písmena	8	36	7	1	3	8
14	Opakování a procvičování	Věta	1	8	1	0	0	2
16	Souhlásky – souhlásky měkké	Slabiky, hlásky a písmena	12	40	12	0	3	12
17	Opakování	Věta	2	5	2	0	1	2
18	Souhlásky obojetné	Slabiky, hlásky a písmena	2	6	1	1	3	1
19	Podstatná jména	Slovní druhy	2	9	2	0	2	2
20	Vlastní jména osob	Vlastní jména	1	5	1	0	1	1
21	Vlastní jména zvířat	Vlastní jména	1	3	1	0	1	1
22	Vlastní jména měst a vesnic	Vlastní jména	1	6	0	1	1	1
23	Předložky	Slovní druhy	3	6	2	0	2	2
24	Slovesa	Slovní druhy	2	13	2	1	2	3
25	Opakování	Slabiky, hlásky a písmena	1	5	2	0	0	2
26	Skupiny dě tě ně	Slabiky, hlásky a písmena	4	19	4	1	2	5
27	Skupiny bě pě vě mě	Slabiky, hlásky a písmena	4	16	4	0	4	5
28	Opakování	Slabiky, hlásky a písmena	1	8	2	0	2	2
29	Párové souhlásky na konci slov	Slabiky, hlásky a písmena	7	34	8	0	1	7
30	Praktická přípravná cvičení	Ostatní	1	10	1	0	0	1
31	Cvičení pro doplňování	Ostatní	8	40	0	0	0	0
32	Souhrnné opakování	Ostatní	5	46	0	0	0	0

Tabulka 7 – Přehled kapitol nakladatelství Alter (pracovní sešit)

Část	Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	1	Co už umíme	Ostatní	10	25	0	1	0	2
1	2	Věta	Věta	1	3	0	0	1	0
1	3	Druhy vět - souhrnné opakování	Věta	3	8	0	0	0	2
1	4	Věta – opakování	Věta	1	2	0	0	0	1
1	5	Pořadí vět ve vypravování	Věta	1	3	1	0	1	1
1	6	Slova se skládají ze slabik	Slabiky, hlásky a písmena	1	4	1	0	0	0
1	7	Slabiky se skládají z hlásek	Slabiky, hlásky a písmena	1	3	1	0	0	0
1	8	Samohlásky krátké a dlouhé	Slabiky, hlásky a písmena	6	20	2	1	0	0
1	9	Opakování	Ostatní	2	7	1	0	0	0
1	10	Souhlásky tvrdé	Slabiky, hlásky a písmena	5	13	2	1	1	0
1	11	Opakování	Ostatní	2	9	2	0	0	0
1	12	Souhlásky měkké	Slabiky, hlásky a písmena	6	18	2	0	2	0
1	13	Opakování	Ostatní	2	12	1	0	0	0
1	14	Souhlásky obojetné	Slabiky, hlásky a písmena	1	3	0	0	0	0
2	1	Podstatná jména	Slovní druhy	2	7	2	0	1	1
2	2	Vlastní jména osob	Vlastní jména	1	3	0	0	0	0
2	3	Vlastní jména zvířat, měst a vesnic	Vlastní jména	2	5	0	0	1	1
2	4	Přídavná jména	Slovní druhy	1	4	1	0	0	0
2	5	Zájmena	Slovní druhy	1	4	1	0	1	1
2	6	Číslovky	Slovní druhy	1	3	0	0	1	2
2	7	Slovesa	Slovní druhy	3	11	0	0	0	0
2	8	Skupiny dě, tě, ně	Slabiky, hlásky a písmena	2	6	0	0	1	0
2	9	Skupiny bě, pě, vě	Slabiky, hlásky a písmena	2	5	0	0	0	0
2	10	Skupina mě	Slabiky, hlásky a písmena	2	8	1	0	0	0
2	11	Párové souhlásky na konci slov	Slabiky, hlásky a písmena	7	18	1	0	0	0
2	12	Závěrečné souhrnné procvičování učiva	Ostatní	8	50	0	0	0	0
2	13	Procvičování pravopisu	Ostatní	8	42	0	0	0	0

Tabulka 8 – Přehled kapitol nakladatelství SPN (učebnice)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	"Mluvíme různými jazyky" (mateřský jazyk)	Abeceda	7	25	3	1	1	6
2	"Opakujeme se zvířátky"	Ostatní	10	32	2	1	0	0
3	Vlastní jména osob a zvířat	Vlastní jména	8	31	3	0	2	8
4	Abeceda	Abeceda	10	34	6	0	1	4
5	Věta	Věta	19	52	8	1	9	26
6	Slovo	Slovo a slovní význam	17	55	7	3	5	15
7	Slabika	Slabiky, hlásky a písmena	10	29	3	1	2	11
8	Hlásky	Slabiky, hlásky a písmena	13	54	11	1	12	18
9	Vlastní jména měst, obcí a řek	Vlastní jména	8	24	6	0	1	3
10	Písmeno ě	Slabiky, hlásky a písmena	1	42	4	1	4	12
11	Souhlásky na konci slova	Slabiky, hlásky a písmena	14	36	7	0	3	22
12	Věta jednoduchá a souvětí	Věta	11	34	6	0	5	12
13	Opakujeme učivo 2. ročníku	Ostatní	7	21	0	0	0	5

Tabulka 9 – Přehled kapitol nakladatelství SPN (pracovní sešit)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/ výklady	Ilustrace
1	Opakování	Ostatní	2	3	0	1	0	2
2	Umíme napsat všechna písmena	Abeceda	2	4	0	0	0	0
3	Vlastní jména osob a zvířat	Vlastní jména	2	4	1	0	0	1
4	Abeceda	Abeceda	1	4	0	0	0	0
5	Věta	Věta	3	6	1	0	0	3
6	Slovo	Věta	4	7	1	1	0	1
7	Slabika	Slabiky, hlásky a písmena	3	7	0	0	0	2
8	Hlásky a písmeno	Slabiky, hlásky a písmena	5	10	0	0	0	0
9	Vlastní jména měst a obcí, hor a řek	Vlastní jména	2	3	1	0	0	1
10	Písmeno ě	Slabiky, hlásky a písmena	4	8	0	0	0	0
11	Souhlásky na konci slova	Slabiky, hlásky a písmena	7	15	0	0	0	2
12	Věta jednoduchá a souvětí	Věta	2	4	1	0	0	0
13	Co jsme se naučili	Ostatní	12	22	1	1	0	6

Tabulka 10 – Přehled kapitol nakladatelství Didaktis (učebnice)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/výklady	Ilustrace
1	Seznámení	Ostatní	1	0	0	8	0	6
2	Co umíme z 1. třídy	Ostatní	7	32	3	1	3	18
3	Abeceda	Abeceda	1	39	3	3	4	18
4	Věta	Věta	12	61	11	3	5	41
5	Slovo a slovní význam	Slovo a slovní význam	9	44	3	2	7	27
6	Slovo, slabika, hláska	Slabiky, hlásky a písmena	3	14	1	2	4	9
7	Samohlásky	Slabiky, hlásky a písmena	6	25	3	9	5	18
8	Souhlásky	Slabiky, hlásky a písmena	23	42	19	4	6	77
9	Slovní druhy	Slovní druhy	9	33	6	0	6	35
10	Skupiny dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě	Slabiky, hlásky a písmena	6	21	4	0	1	19
11	Výslovnost a psaní párových souhlásek	Slabiky, hlásky a písmena	11	34	8	3	2	37
12	Věta jednoduchá a souvětí	Věta	5	18	5	0	1	13

Tabulka 11 – Přehled kapitol nakladatelství Didaktis (pracovní sešit)

Kapitola	Probíraný jev	Kategorie	Počet stran	Cvičení	Próza	Poezie	Poučky/ výklady	Ilustrace
1	Co umíme z 1. třídy	Ostatní	4	13	0	0	0	7
2	Abeceda	Abeceda	4	18	0	5	0	4
3	Věta a druhy vět	Věta	5	15	0	0	0	10
4	Slovo a slovní význam	Slovo a slovní význam	6	21	0	0	0	6
5	Slovo, slabika, hláska	Slabiky, hlásky a písmena	2	5	0	0	0	4
6	Samohlásky	Slabiky, hlásky a písmena	4	18	0	1	0	8
7	Souhlásky tvrdé	Slabiky, hlásky a písmena	5	17	0	1	1	8
8	Souhlásky měkké	Slabiky, hlásky a písmena	7	25	0	1	1	11
9	Slovní druhy	Slovní druhy	7	25	1	0	4	9
10	Skupiny dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě	Slabiky, hlásky a písmena	5	15	0	0	0	6
10	Skupiny dě, tě, ně, bě, pě, vě, mě	Slabiky, hlásky a písmena	5	15	0	0	0	6
11	Výslovnost a psaní párových souhlásek	Slabiky, hlásky a písmena	6	23	0	0	0	11
12	Věta jednoduchá a souvětí	Věta	2	8	0	0	0	1
13	Opakování	Ostatní	3	6	0	0	0	2